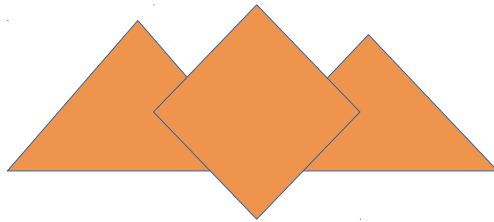

Kalevala nuorisolle

kertonut

Onni Tolvanen

Werner Söderström Osakeyhtiön
kirjapainossa Porvoossa
1935

1. painos julkaistu 1912

E-kirjan julkaisu:
Akaa: Raimo Honkanen, 2017

Copyright - ks. luettelointitiedot teoksen lopussa

SISÄLLYS

	Sivu
Runolaulajan alkusanat	7
Väinämöisen synty ja maailman luominen	8
Väinämöinen aloittaa viljelyksen Suomessa	9
Väinämöinen ja Joukahainen kilpailevat laulu- taidossa.....	13
Aino.....	18
Väinämöisen ensimmäinen retki Pohjolaan	23
Ilmarisen ensimmäinen retki Pohjolaan	30
Lemminkäisen ensimmäinen retki Pohjolaan ...	35
Väinämöisen matkat Tuonelaan ja Antero Vipusen luo.....	44
Väinämöinen ja Ilmarinen kosivat kilvan Pohjan neitoa.....	47
Pohjolan häät	56
Lemminkäisen toinen retki Pohjolaan	70
Kullervo.....	76
Sota sammosta	88
Sota valosta	105
Väinämöinen väistyy Marjatan pojan tieltä	113
Runolaulajan loppusanat	117
Luettelointitiedot	xx

RUNOLAULAJAN ALKUSANAT

Veli kulta veikkoseni, tahdotko kuulla, kun kerron sinulle ihmeellisen tarinan Kalevalasta ja sen kuuluisista miehistä, jalosta Väinämöisestä, erinomaisesta sepästä Ilmarisesta ja kauniista, uljaasta Lemminkäisestä? Minä kuulin tätä tarinaa laulettavan jo silloin, kun pienenä lapsena, maitopartana pahaisna, piimäsuuna pikkaraisna pyöriskelin kotipirtin lattialla äidin kehrätessä ja isän kirvesvartta vuollessa. Myöhemmin, kun paimenessa kävelin karjan jäljessä tai istuin metsän metisellä mättäällä, tuuli kertoili lisää samaa satua. Järven aallot rantaan lipistessään, linnut liverryksissään, puut suhistessaan jatkoivat yhä sitä. Niin minä sen opin ja nyt kerron sen sinulle tämän iltamme iloksi, päivän kuulun kunniaksi.

VÄINÄMÖISEN SYNTY JA MAAILMAN LUOMINEN

Niin olen kuullut kerrottavan, että ainoa laatuaan oli Väinämöisen syntyminen. Niinkuin vaikenee meille armas päivä, niin ilmestyi myöskin ikirunoilijamme.

Ilman ihana impi, korea Luonnotar, asui kauan yksin ilman pitkällä, autioilla piholla. Viimein hän ikävystyi ainaiseen yksinäisyyteen ja laskeusi korkeasta kodistaan alas meren laineille. Siellä tuuli häntä tuuditteli, aalto ajeli ympäri sinisen selän, lakkipäiden laineiden.

Sotka lensi yli aavan ulapan etsien pesän sijaa »Täytyykö minun tehdä tuuleen tupani vai pitääkö aalloille asettaa asuinsijani?» se ajatteli lentäessään. Silloin huomasi se Luonnottaren polven pistävän esiin vedestä. Sotka luuli sitä heinämättääksi, laskeusi siihen, teki pesän ja muni munansa. Muni siihen kuusi kultaista munaa, rautamunan seitsemännen. Alkoi sitten hautoa munia. Luonnottaren polvi siitä kovin kuumeni ja hän luuli jo hipiänsä hiiltyvän. Siksi hän vavahutti polveansa. Munat vierähtivät veteen ja karskahtivat muruiksi.

Mutta eivät munat mutaan joutuneet. Ne muuttuivat kaunoisiksi kappaleiksi: munan alapuoli alaiseksi maaemäksi, munan yläpuoli yläiseksi taivaaksi, yläpuoli ruskeaista päiväksi paistamaan yläpuoli valkeasta se kuuksi kumottamaan; mikä munassa kirjavaista se tähdiksi taivaalle, mikä munassa mustukaista, sepä ilman pilviksi.

Ajat kuluivat edelleen uuden päivän paistaessa ja uuden kuun kumottaessa. Luonnotar, veden emonen, keinui yhä aalloilla, edessänsä vesi vetelä, takanansa tai-

vas selvä. Vihdoin kymmenentenä kesänä hän nosti päätänsä merestä ja alkoi luoda luomiansa. Missä kättä käänsi, siihen syntyivät niemet, missä pohjasi jalalla, siihen kalahaudat kaivoi. Kun hän jaloin maalle nousi, siihen painuivat lohiapajat. Hän muovaili luodot mereen, lahdet rantaan ja kasvatti salakarit merelle laivan laskemasijaksi, merimiesten pään menoksi.

Jo oli saaret siivottu, ilman pielet pistetty, kirjattu kiviin kirjat ja vedetty viivat kallioihin, mutta vielääkään ei synny Väinämöinen. Syntymättömänä kulki hän äitinsä, Luonnottaren, mukana kolmekymmentä kesää ja yhdenverran talviakin noilla vienoilla vesillä, utuisilla laineilla.

Lopuksi hän tuskastui oloonsa ja virkkoi: »Kuu keritä, päivyttää päästä miestä oudoilta ovilta, saata maalle matkamiestä taivon kuuta katsomaan, päivää ihaillemaan, otavaista oppimaan, tähtiä tähyämään!» Sitten itse syöksyi mereen ja joutui uimaan meren aavoja ulapoita.

Monta vuotta hän virui meren aaltojen ajeltavana. Päättyi viimein nimettömälle niemelle. Hän tarttui käsin rantaan, ponnisti polvin maasta ja nousi kuuta katsomaan, päivää ihaillemaan. Se oli syntynyt Väinämöisen.

VÄINÄMÖINEN ALOITTAÄ VILJELYKSEN SUOMESSA

Jo syntyessään Väinämöinen oli viisas ja kokenut mies. Vakavuus ja arvokkuus näkyi hänen kasvoistaan. Sen-tähden häntä usein mainittiinkin nimellä »vaka vanha Väinämöinen». Häntä nimitettiin myös Kalevan pojaksi.

Väinämöinen seisoj ja katseli ympärilleen saarella, johon hän merestä oli noussut. Saari oli aivan autio ja hiljainen. Ei kasvanut siellä puuta, ei pensasta; ei kuulunut siellä ihmisääntä eikä linnun viserrystä. Hän rupesi miettimään, kuinka saisi metsät nousemaan ja viljat kasvamaan ihmisten hyödyksi ja ravinnoksi.

Kun hän parhaillaan sitä tuumi, saapui hänen luokseen Pellervoinen pellon poika, Sampsa poika pikkarainen. Tämä oli taitava metsän kylväjä. Hän lähti maita kylvämään Mäet kylvi männiköiksi, kummut kuusikoiksi, kankaat kanervikoiksi, notkot vesakoiksi. Noromaille hän kylvi koivut, märille maille lepat ja pajut, tuoreille rinteille tuomet, pihlajat taas talojen vierille, katajat karuille törmille ja tammet virran vierille.

Väinämöinen katseli Sampsa Pellervöisen työtä. Hän huomasi kaikkien muiden hyvin kasvavan ja menestyvän, paitsi tammen, joka ei tahtonut juurtua.

Mutta vihdoin sekin, kun tammenterho oli tulikaan kylvetty, iti, juurtui ja alkoi tavattomasti kasvaa. Se nousi niin nopeasti, että sen latva pian pilviin ulottui, levisi yli taivaan laen, pidätti pilvet juoksemasta ja esti päivän paistamista.

Väinämöinen riensi etsimään miestä, joka kaataisi suuren tammen, sillä ikävä oli ihmisen olla, kamala kalankin uida ilman päivän paistetta. Kun ei kukaan pystynyt puuta kaatamaan, Väinämöinen rukoili äitiänsä Luonnotarta lähettämään jonkun veden väestä tammen kaatajaksi. Silloin nousikin merestä mies, oikea urho aalloista yleni. Ei tuo ollut suuren suuri eikä aivan pienen pieni: miehen peukalon pitumen. Sillä oli vaskihattu päässä, vaskisaappaat jalassa ja vaskikintaat

kädessä. Vaskivyössä riippui sillä selän takana vaskinen kirves. Sanoi Väinämöinen:

»Mikä sinäkin olet miehiäsi?» Vastasi pikku mies:

»Olen mies veden väkeä, tulin tammea kaatamaan.»

»Ei liene sinussa miestä siihen», Väinämöinen naurahti.

Mutta tuskin hän sen oli sanonut, kun huomasi miehen muuttuneen. Sen pää nyt pilviä piteli, parta ulottui polviin, tukka takaa kantapäihin, syltä oli silmien valia ja syltä leveät olivat housut lahkeen suusta. Tämä mies astui tammen juurelle ja kun hän sitä kirveellaan iski, niin tuli tuiske kirveesta. Kolmannella iskulla kaatua jymahti tammi. Pilvet pääsivät taas juoksemaan ja aurinko paistamaan.

Kansaa kokoontui tavatonta puuta katsomaan. Ken siitä oksan otti, se otti ikuisen onnen, ken siitä latvan taittoi, se taittoi ikuisen taian; kenpä lehvän leikkaeli, se leikkoi ikuisen lemmen.

Kun suuri tammi oli kaatunut, alkoivat metsät levitä yli ennen aution maan ja lehti kasvoi puuhun, ruoho maahan. Pian lensivät linnut puuhun laulamaan, rastaat iloitsemaan ja käet kukkumaan. Kasvoi maahan marjanvarret ja kultaiset kukat kedolle, mutta ohra yksin oli nousematta, kallis touko kasvamatta.

Väinämöinen ajatteli ja tuumi, mitä olisi tehtävä. Hän kulki meren rannalle. Sieltä löysikin hienolta hiekalta muutamia ohranjyviä. Hän pisti ne näädannahkaiseen kukkaroonsa ja lähti iloisin mielin toukoa tekemään.

Hänen mennessään tiainen tirskuu puun oksalta: »Eipä nouse Osmon ohra ilman kasken kaatamatta, tuon tulella polttamatta.»

Väinämöinen otti tiaisen neuvon huomioon ja kaatoi kasken. Yhden sorean koivun hän kuitenkin jätti keskelle kaskeansa seisomaan. Sen hän jätti lintujen leposijaksi, käkösen kukuntapuuksi.

Sattuipa suuri kotka siitä lentämään. Se pysähtyi koivua katsomaan ja huusi:

»Miksikä on tuo jätetty koivahainen kaatamatta, puu sorea sortamatta?» Väinämöinen vastasi:

»Lintujen leposijaksi, ilman kotkan istuimeksi.»

»Siinäpä olet hyvin tehnyt», iloitsi kotka. Ja kiitokseksi se iski tulta ja sytytti kasken palamaan.

Kun kaski oli palanut, kylvi Väinämöinen siihen ohran. Kylväessään hän saneli:

»Minä kylvää kyyhättelen luojan sormien lomitse, käden kautta kaikkivallan tälle maalle kasvavalle.» Ja hän rukoili Ukkoa, ylijumalaa, suornaan ohran kasvulle suotuisat ilmat, lämpimän kesän ja riittävät sateet.

Hopearinta kevätkäki lensi silloin kasken soreaan koivuun ja siinä kukkua helskytteli. Väinämöinen kuunteli sitä hetken ja lausui sille:

»Siinä kukkuos käkönen, helkyttele hietarinta, kuku illoin, kuku aamuin, kerran keskipäivälläkin ihanoiksi ilmojani, mieluisiksi metsiäni, rahaisiksi rantojani, viljaisiksi vierieni!»

Väinämöisen touko kasvoi ja menestyi. Siitä oli alku kaskenpolton ja viljanviljelyksen suloisessa Suomessamme.

VÄINÄMÖINEN JA JOUKAHAINEN KILPAILEVAT LAULUTAIDOSSA.

Aikaa kului. Väinämöinen viljeli maataan ja rakenteli taloan. Hänen kotiseutuansa ruvettiin kutsumaan Väinöläksi tai myös Kalevan nimen mukaan Kalevalaksi. Pian tulivat laajalti kuuluisiksi Väinölän ahot ja Kalevalan kankaat.

Mutta kuuluisammaksi tuli itse Väinämöinen. Hänen suuresta viisaudestaan ja syvistä tiedoistaan ihmetellen puhuttiin. Hän lauloi lauluja, joissa kertoi vanhoja muistoja ja syviä syntyjä, niin kummia ja merkillisiä, ettei kukaan muu niitä taitanut, harvat kykenivät oikein ymmärtämäänkään. Eikä kuultu koskaan häneltä tietojen eikä laulamisen loppuvan. Kauas etelään ja pohjoiseen levisi Väinämöisen maine. Pohjolan kansan keskuudessakin hänestä kerrottiin.

Pohjolassa asui vanhempiansa luona nuori mies, Joukahainen nimeltään. Hänkin oli runolaulaja ja omasta mielestään viisas ja tietorikas.

Kerran hän kylässä käydessään kuuli kerrottavan Väinämöisestä. Katkera, häjy kateus syntyi silloin hänen mielessään.

Hän rupesi miettimään, miten voisi tulla yhtä kuuluisaksi kuin Väinämöinen, niin, vielä kuuluisammaksi häntä. Vihdoin hän päätti lähteä Väinölään ja vaatia Väinämöisen kanssaan kilpalaulantaan.

Turhaan isä ja äiti varoittivat häntä lähtemästä, turhaan kielsivät. Joukahainen piti itseänsä heitä viisaampana:
»Hyväpä isoni tieto, emoni sitäkin parempi, mutta

oma tietoni ylinnä. Jos tahdon miesten kilpailuun lähteä, niin laulan parhaan laulajan pahimmaksi laulajaksi, jalkaan kiviset kengät, puiset housut lanteille, kiviriipan rinnan päälle, kiviharkon hartioille, kivikintaat käteen, päähän paatisen kypärän.»

Hän otti oman ruunansa, jonka turpa tulta iski, säkeniä säärirvarret, ja lähti ajaa huristamaan Väinölään.

Kolmantena päivänä hän pääsi Väinölään ahoille. Vaka vanha Väinämöinen, tietäjä iänikuinen, ajeli samaa tietä kotiahollansa. Ylimielinen Joukahainen ei välittänyt kylliksi väistää, vaan ajoi rajulla hevosellaan tiellä vastatusten, niin että aisa tarttui aisan päähän ja valjaat toisiinsa sotkeutuivat. Vesi vuoti vempelistä, höyry aisoista kihisi.

»Mitä olet sinä sukua, joka tulet tuhmosti eteen, säret länget. vempheetkin?» Väinämöinen kysyi.

»Minä olen nuori Joukahainen, vaan sano oma sukusi, mitä olet sinä sukua, kuta kurjaa joukkiota!» vastasi Joukahainen.

Väinämöinen ilmaisi nimensä ja lisäsi:

»Kun lienet nuori Joukahainen, niin siirry syrjään vähäisen, sinä olet nuorempi minua!»

»Vähät miehen nuoruudesta tai vanhuudesta», huusi Joukahainen, »kumpi on tiedoiltaan parempi ja muistannalta mahtavampi, se tiellä seisokoon, toinen tieltä siirtyköön. Jos olet vanha Väinämöinen, laulaja iänikuinen, niin ruvetkaamme laulamaan, toinen toista voittamaan!»

Väinämöinen vastasi:

»Mitäpä minusta on laulajaksi, taitajaksi, aina olen aikani elellyt näillä yksillä ahoilla, kotipellon pienta-

rilla, kuunnellut kotikäkeä. Vaan kuitenkin, olkoon menneeksi, sano mitä enintä tiedät, yli muiden ymmärtelet!»

Joukahainen oli heti valmis alkamaan:

»Tiedämpä minä jotakin, reppänä on liki lakea, liki lieska kiukoata.»

Väinämöinen kuunteli tyynenä.

Joukahainen jatkoi: »Hyvä on hylkeen elää, veden koiran viehkuroida, luotansa lohia syöpi, sivultansa siikasiasia. Hauki hallalla kutevi, kuolasuu kovalla säällä, ahven arka, kymyniska, syksyt syvillä uipi, kesät kuivilla kutevi, rantasilla rapsehtivi.»

Kun Väinämöinen ei mitään virkkanut, koki Joukahainen parantaa ja esittää harvinaisempia tietoja.

»Vielä minä muutakin tiedän, Pohjola porolla kynti, etelä emähevolla, Takalappi tarvahalla, pitkät on puut Pisan mäellä, hongat Hornan kalliolla. Kolme on koskea kovoaa, kolme järveä jaloa, kolme vuotta korkeata tämän ilman kannen alla: Hämeessä on Hälläpöyrä, Kaatrakoski Karjalassa, ei ole Vuoksen voittanutta, yli käynyttä Imatran.»

»Lapsen tietoja nuo», sanoi Väinämöinen, »sano syntyjä syviä, asioita ainoisia!»

Ja Joukahainen koetti: »Tiedän mä tiaisen synnyn, tiedän linnuksi tiaisen, kyyn vihreän käärmeheksi, kiiskisen veden kalaksi. Vesi on vanhin voitehista, itse luoja loitsijoista, Jumala parantajista. Vuoresta vetosen synty, tulen synty taivosesta, alku raudan ruostehesta, vasken kanta kalliosta.»

Sanoi vanha Väinämöinen: »Muistatko mitä enemmän, vai joko loppuivat lorusi?»

Joukahainen paransi:

»Muistan vieläkin vähäisen, kun olin merta kyntämässä, meren kolkat kuokkimassa, kalahaudat kaivamassa, mäet mylleröittämissä, louhet luomassa kokohon. Vielä olin seitsemäntenä urosna tätä maata saataessa ilman pieltä pistämässä, taivon kaarta kantamassa, kuuhutta kulettamassa, aurinkoa auttamassa, otavaa ojentamassa, taivoa tähittämässä.»

Väinämöinen harmistui. »Sen varsin valehtelitkin», hän jyräytti »ei sinua silloin näkynyt, kun ilman pieltä pistettiin, taivoa tähitettiin.»

»Jos ei ole minulla mieltä, kysyn mieltä miekaltani, huusi silloin Joukahainen »oi vanha Väinämöinen, laulaja laveasuinen, lähde miekan mittelöhön, käypä kalvan katselohon!»

Vastasi Väinämöinen:

»En noita pahoin pelänne miekkojasi mieliäsi, tuuriasi, tuumiasi, vaan kuitenkin, kaikitenkin, en lähde miekan mittelöhön sinun kanssasi katala, kerallasi kehno raukka.»

Silloin nuori Joukahainen murti suuta, väänti päätä murti mustaa haventa »Ken ei käy miekan mittelöhön, lähde ei kalvan katselohon, sen minä siaksi laulan, alakärsäksi asetan, sorran sontatunkiohon, läävän nurkkahan nutistan!»

Jo suuttui Väinämöinen. Häntä hävetti, että nuorukainen sillä tavalla kohteli häntä., vanhaa miestä. Mahtavana kajahti hänen äänensä. Lauloi vanha Väinämöinen, järvet läikkyi, maa järisi, vuoret vaskiset vapisi, paadet vahvat paukuhteli, kalliot, kahdeksi lensi, kivet rannalla rakoili.

Pajupehkot kasvoivat Joukahaisen hevosen länkiin, raidat rahkeisiin, helmiruoska muuttui ruo'oksi lammen rannalle, hevonen kosken kiveksi. Miekka kädestä sinkosi salamaksi taivaalle, kirjailtu jousi taivaan kaareksi ja sulitut nuolet muuttuivat ilmassa kiitäviksi haukoiksi. Hänen lakkinsa joutui pilven kokaksi, kintaat lammen lumpeiksi, takki hattaroiksi taivaalle.

Jo tiesi Joukahainen, kenen kanssa oli tekemisissä.

Kauhuissaan hän ei saanut sanaa suustaan.

Loitsun voima kävi käsiksi jo häneen itseensä. Hän alkoi painua maahan. Hädissään hän yritti kiskoa jalkaansa maasta, mutta se tarttui vain lujempaan, ja kun hän toista koetti, oli siinä kivinen kenkä. Pian hän oli vyötäisiään myöten maassa.

»Oi viisas Väinämöinen, tietäjä iänikuinen, pyörrytä pyhät sanasi, peräytä lauseesi, niin maksan parahan maksun, annan lunnahat lujimmat!« hän ruikutti.

»Mitäs antaisit?.« Väinämöinen kysyi.

»Parhaan jouseni saat«, vastasi Joukahainen.

»En tarvitse jousiasi«, ja Väinämöinen lauloi Joukahaisen entista syvemmäksi.

Tinkien henkensä hintaa lisäili Joukahainen tarjoustaan.

Lupasi veneen, sitten hevosen, jopa kypärillisen kultaa. Ei niistäkään Väinämöinen huolinut, sillä hänellä oli rikkautta yllinkyllin itselläänkin. Ei hän välittänyt edes maista eikä pelloista, joita Joukahainen sitten tarjosi. Yhä painui kurja Joukahainen. Hän oli niin syvällä, että maanalainen virta jo jalkoja veti ja sammal ja hiekka tukkeutuivat hänen suuhunsa. Silloin hän lupasi Väinämöiselle parhaan lunnaan, minkä keksi:

2 - Tolvanen, Kalevala

»Oi viisas Väinämöinen, tietäjä iänikuinen, laula jo laulusi takaisin, heitä vielä heikko henki, laske täältä pois minua, virta jo jalkoja vetävi, hiekka silmiä hiovi! Kun pyörvät pyhät sanasi, annan Aino siskoseni sulle pirtin pyyhkijäksi, lattian lakaisijaksi, kutojaksi kultavaipan, mesileivän leipojaksi.»

Siitpä vanha Väinämöinen ihastui iki hyväksi. Hän sai sorean Ainon omakseen, kotinsa sulostajaksi, vanhan päivänsä varaksi! Hän istui ilokivelle, laulupaadelle asettui ja pyörti pois pyhät sanansa. Joukahainen pääsi ylös maasta, sai vaatteensa ja tavaransa, sai hevosensa ja ajoneuvonsa.

Aivan masentuneena Joukahainen kokoili tavaransa, valjasti hevosensa ja lähti allapäin, pahoilla mielin ajelemaan kotiansa, Joukolaa, kohti.

AINO.

Joukahainen palasi onnettomalta retkeltään Väinölästä. Pihaan kääntäessään hän ajoi aisansa poikki portaan nurkkaan. Äiti kiiruhti katsomaan:

»Miten sinä niin kummasti kuljet, tahallasi aisan taitoit?«

Joukahainen itkeä vetisteli.

»Mitä itket, poikaseni, miksi olet pahoilla mielin?«. kyseli äiti.

Joukahainen vastasi: »Onpa minulla syytä itkeä. Annoin Ainon Väinämöiselle, lupasin sisareni turvaksi tutisevalle. Sitä nyt itken koko ikäni.»

Äiti alkoi hykertää käsiänsä: »Älä itke poikaseni, ei

ole itkettäviä. Ikäni olen halunnut sukuuni suurta miestä, toivonut Väinämöistä vävykseni.»

Aino oli myös tullut pihalle veikkonsa kotiintuloa katsomaan. Hänkin kuuli Joukahaisen sanat ja itkien poistui pihalta.

Seuraavina päivinä Aino itkusilmin kulki, jopa portaalla lyyhällään vaikeroi. Sai äiti kyselemään:

»Mitä itket Ainoseni, sinähän saat suuren sulhon?»

Tytär virkkoi: »Oi äiti, sitä minä itken, että tukkani tuuhea näin nuorena hunnutetaan, sitä itken, että minun näin nuorena on jättäminen kultainen kotini, sen armas aurinko, sen komea kuu, sen ihanat ilmat.»

Vastasi äiti: »Voi tyhmää tyttöä! Mene nyt huolinesi! Paistaa se Jumalan päivä muuallakin maailmassa eikä ainoastaan vanhempiesi kotona.»

Jonkin ajan kuluttua Väinämöinen lähti kosioretkelle Joukolaan. Taloa lähestyessään hän kohtasi arvaamatta Ainon lehdossa vastaksia taittamassa. Väinämöinen esitti heti asiansa, kaunein sanoin lausui:

»Neito nuori, kanna minua varten kauniita helmiäsi ja ristiä rinnallasi, palmikoi hiuksesi silkkinauhoin minun tähteni, äläkä muita varten!»

Valmis oli Ainon vastaus: »En sinua enkä muita varten kanna helmiäni, en ristiäni, enkä sinun enkä muiden tähden sido hiuksiani. Mieluimmin asun hyvän isäni ja armaan äitini luona.»

Samassa hän riisti helmet kaulastaan, sormukset sormistaan, ristin rinnaltaan, punanauhan hiuksistaan, heitti ne maahan ja itkuun hyrskähtäen juoksi kotia. Suruissaan Väinämöinen kääntyi kotimatkalle.

Pihalla kohtasi Aino isänsä, veljensä ja sisarensa. »Mitä itket, tyttö raukka?» he kysyivät.

»Sormus putosi sormestani, helmet kaulasta katosi», Aino vastasi.

Äiti oli aitan portaalla kermaa kuoririnnassa.

»Mitä itket tyttö raukka?» kysyi hänkin.

»Syytä on minulla, äiti kulta», Aino vastasi ja kertoi, mitä lehdossa oli tapahtunut. Äiti lohduttamaan:

»Älä ole milläsikään, tyttäreni! Tästä lähtien saat syödä. voita, sianlihaa, kermakakkaroitaa niin paljon kuin tahdot. Siitä tulet muita kauniimmaksi. Päällesi saat pukea parhaat vaatteet aitasta. Siellä on kultavöitä ja sinihameita. Ne ovat Kuuttaren kutomat, Päivättären pättelemät. Sido nyt silkit silmillesi, kullat kulmille kohota, kaulahan heleät helmet, kullan ristit rinnoillesi! Hame verkainen vetäise, senpä päälle silkkivyöhyt, sukat silkkiset koreat, kautokengät kaunokaiset! Pääsi kääri palmikolle, silkkinauhoilla sitaise, sormet kullan sormuksiin, kädet kullan käärylöihin. Kun tulet tupahan tuolta, astut aitasta sisälle sukukuntasi suloksi, koko heimon hempoiksi, kuljet kukkana kujilla, vaapukkaisena vaellat ehompana entistäsi, parempana muinaistasi.»

Mutta Ainoa eivät hienot vaatteet eivätkä koristeet nyt huvittaneet. Raskaana, ahdistavana painoi hänen sydäntään tieto siitä, että hänet pakotettiin vastoin tahtoa vanhalle Väinämöiselle. Itkuksi, yhtämittäiseksi itkuksi pusertui hänen sydämensä tuska. Yksikseen hän nyyhkytti ja valitti. Hän vertasi itseänsä yksinäiseen, kylmää vettä uivaan alliin, jonka mieli on alakuloinen ja musta niin kuin vesi syvässä kaivossa. Kuta kauem-

min hän itki ja kohtaloaan valitti, sitä onnettomammaksi hän tunsu itsensä. Hän toivoi, ettei olisi syntynytäkään näin onnettomaan elämään tai että olisi kuollut pienenä lapsena. Silloin hän ei olisi ymmärtänyt elämän suruja eikä olisi muillekaan suurta murhetta tuottanut. Äiti ja isä olisivat häntä vähän itkeneet, mutta muut eivät vähääkään.

Päivä ja toinenkin kului Ainolla itkeskeilen. Äiti ei voinut ymmärtää, että Ainolla olisi mitään tosi syytä itkuunsa. Hän kysyi, mitä hän itki, miksi valitti. Silloin Aino sanoi suoraan äidillensä: »Sitä itken, impi rukka, kaiken aikani valitan, kun annoit minun poloisen, oman lapsesi lupasit, käskit vanhalle varaksi, ikäpuolelle iloksi. Oisit ennen käskennä alle aaltojen syvien sisareksi siikasille, veikoksi veden kaloille!» Ja katkeruudessaan hän soimasi Väinämöistä tutisevaksi ukoksi, sukkahansa suistujaksi, karahkahan kaatujaksi.

Pois hän tahtoi päästä, kauas pois, minne hyvänsä. Hän meni vaateaittaan ja puki siellä ylleen parhaat vaatteet ja kauneimmat koristukset. Sinisessä hameessa, kultainen vyö vyöllä, sininen silkkinauha otsan ympärillä, hopeasoljet hiuksissa, kauniina morsiamena hän lähti astumaan pois kotoa kohti synkkää saloa. Hän kulki ahon poikki, pitkin toista ahoa, yli soiden ja kankaiden, sydämessä outo kaiho ja sammumaton tuska. Synkät ajatukset valtasivat hänet. Hän ajatteli olevansa matkalla Manalle, tuntemattomaan Tuonelaan.

Kolme päivää hän harhaili, impi rukka. Kolmantena päivänä tuli meren ranta vastaan. Siihen hän istui ruoko-

rannalle illan hämärtyessä. Siinä itki impi illan, kaikerteli kaiken yötä rannalla vesikivellä.

Aamulla varhain, kun yön usvat alkoivat kohoilla rannan ruohokoista, Aino näki kolme neittä niemen päässä kylpemässä. Vastustamaton halu mennä neljänneksi meren neitojen seuraan valtasi hänet. Hän riisui vaatteensa rannalle, heitti sormuksensa ja helmensä hiekalle ja kiiruhti meren neitojen joukkoon. Hän näki niiden etenevän ulapalle. Kullanhohtoinen kirjava kivi näytti siellä merestä kohoavan. Sinne kivelle hän ui. Samassa painui kivi aaltoihin ja Aino sen mukana vaipui veden alle. Niin kuoli kaunis Aino neiti.

Eivät muut kuin metsän eläimet olleet näkemässä Ainon hukkumista. Jänis, pitkäkorva, vääräsääri, vei siitä tiedon Ainon kotiin:

»Jopa on kaunis kaatununna, tinarinta riutununna, sortunna hopeasolki, vyövaski valahtammna, mennyt lietohon merehen, alle aavojen syvien, sisareksi siikasille, veikoksi veden kaloille.»

Äitiin varsinkin tuo sanoma kovasti koski. Hän itki niin, että kyyneleet virtoina valuivat. Hän varoitti muita äitipolaisia pakottamasta tyttäriänsä vastoin heidän mieltään miehelään.

Aivan lohduton oli hänen surunsa. Ei koskaan lakannut hän suremasta onnetonta Aino tytärtään.

Sai kähköset kukkumahan. Yksi kukkui: »lemmen, lemmen»; toinen kukkui: »sulhon, sulhon»; kolmas kukkui: »auvon, auvon». Kuka kukkui: »lemmen, lemmen», sepä kukkui kuuta kolme lemmeettömälle tytölle, meressä makoavalle. Kuka kukkui: »sulhon sulhon», sepä kukkui kuusi kuuta sulholle sulottomalle, ikävissä istuvalle.

Kuka kukkui: »auvon, auvon», se kukkui ikänsä kaiken auvottomalle emolle, iät päivät itkevälle. Väinämöinen sai kuulla Ainon surullisesta kuolemasta. Hän vuodatti katkeria kyyneleitä surren syvästi Ainon kohtaloo.

VÄINÄMÖISEN ENSIMMÄINEN RETKI POHJOLAAN.

Aika vähitellen haihdutti Väinämöisen surun. Hän päätti lähteä kosimaan kauneudestaan kuulua Pohjan neitoa, joka kuului vieraaseen Pohjolan heimoon. Puolison hän tahtoi vihdoinkin itsellensä hankkia.

Ratsastaen Väinämöinen matkasi Pohjolaan päin. Oljenkarvaisella oriilla ajoi pitkin Väinölän ahoja, Kalevalan kankaita. Kun meren ranta tuli vastaan, hän ratsasti suoraan meren selälle. Eikä uponnut hänen oiva oriinsa, vaan juoksi pitkin meren ulappaa kavionkaan kastumatta. Niin hän lähestyi Joukolan rantoja.

Onnettomasta laulukilpailustaan asti oli Joukahainen katkerasti vihannut Väinämöistä. Kostotuumia miettien hän oli valmistanut itsellensä hyvän jousen. Sen kaari oli sisäpuolelta raudasta, selkä vaskesta ja jänne oli Hiiden hirven suonista. Koko jousi oli kauniisti koristettu. Siinä hevonen selällä seiso, varsa juoksi vartta myöten, kapo kaarella makasi, jänö jäntimen sijassa. Nuolet olivat tammesta. Ne olivat pääskysen sulilla sulitetut ja kärjet karkaistu käärmeen myrkyssä.

Jousi kainalossa, viini nuolia selässä Joukahainen kierteli ja yhtämittaa vaani ampuakseen Väinämöisen.

Ikkunasta hän alati kurkisteli, kävi vajan päässä katsomassa, hiipi vauniollakin odottaen Väinämöistä kulkevaksi. Levottomana hän väijyi ulompanakin käyden kosken partaalla ja meren rannalla asti.

Eräänä päivänä hän näki Väinämöisen kaukana meren selällä ratsastavan. Hän sieppasi jousensa, jännitti sen, asetti nuolen ja kohotti Väinämöistä kohti.

Mutta alas vaipui jousi. Uudestaan hän nosti jousensa, vaan taas painui se alas. Käsi käski, toinen kielsi. Viha ja kostonhalu saivat kuitenkin voiton, ja hän laukaisi. Nuoli lensi yli. Kaksi kertaa hän ampui ohi, mutta kolmannella kerralla nuoli sattui Väinämöisen hevosen lapaan. Se kompastui ja Väinämöinen suistui suinpäin mereen.

Ilkkuen ja tuhotyöstään kerskuen Joukahainen palasi kotiinsa.

Samassa nousi myrsky raivoamaan. Ankara tuuli työnsi Väinämöistä yhä kauemmaksi rannasta. Hän joutui niin etäälle meren selälle, ettei maata enää näkynyt, ainoastaan vettä ja taivasta. Kahdeksan vuorokautta hän ponnisteli maalle päästäkseen, mutta turhaan. Voimat alkoivat jo häneltä loppua ja kovin tuskalliseksi kävi hänen olonsa. Tuntui jo siltä kuin ei enää olisi kynttä varpaissa eikä sormissa niveltä.

Lapista lensi kotka meren yli. Se huomasi Väinämöisen meressä ja kysyi, miten hän sinne, oli joutunut. Väinämöinen kertoi matkansa määrän ja kuinka hän mereen oli suistunut sekä lopetti toivottomana:

»En nyt tiedä enkä tunne, kumpi kuoloksi tulevi, kumpi ennen ennättävi, nälkähätkö nääntyminen, vai vetehen vaipuminen.»

»Älä ole milläsikään», kotka lohdutti, »nouse selkääni, niin minä kannan sinut minne vain tahdot. Muistanpa hyvin vielä, että kerran kaskea kaataessasi jätit koivun kaatamatta linnuille leposijaksi, itselleni istuimeksi.»

Väinämöinen kiipesi kotkan selkään ja kulki tuulen teitä suoraan Pohjolan rannalle. Siihen kotka laski Väinämöisen ja itse ilmaan kohosi.

Aivan uuvuksissa Väinämöinen makasi meren rannalla. Hän oli niin voimansa ja tarmonsä menettänyt, ettei kyennyt mihinkään liikumaan. Ääneensä itkien hän voivotteli kurjaa kohtalooan.

Pohjolan talo ei kuitenkaan ollut kaukana. Se oli vähän matkan päässä joen takana. Siellä oli pieni palvelustyttö noussut varhain ylös. Ennen auringon nousua, ennenkuin kukkokaan oli kiekunut, hän oli jo ollut työssä ja toimessa. Hän oli kuusi lammasta kerinnyt, pessyt pöydät, lakaissut lattiat ja koonnut rikat rikkaastiaan. Niitä viedessään pellolle hän kuuli outoa ääntä joen takaa. Hän seisahtui, kuunteli ja huomasi äänen itkuksi. Sukkelaan hän juoksi sisään ja kertoi emännälle kuulleen itkuja joen takaa. Uteliaana Louhi, Pohjolan emäntä, kiiruhti pihalle. Kuunneltuaan hetkisen tuota outoa ääntä hän sanoi:

»Ei ole itku lapsen itku eikä vaimojen valitus, itku on partasuun urohon, jouhileuan juorottama.» Hän lykkäsi veneen vesille ja lähti itse katsomaan, kuka siellä itki.

Väinämöisen siellä oli ja aivan surkeassa tilassa. Aluksi hän ei saanut sanaa suustaan: suu liikkui, järisi paita, vaan ei leuka lonkaellut. Louhi auttoi hänet veneeseen ja saattoi taloon. Täällä häntä syötettiin, juotettiin ja hyvin hoidettiin

Uteli vihdoin Louhi, mitä Väinämöinen oli rannalla itkenyt. Väinämöinen kertoi matkansa vaiheet ja valitteli onnettomuuttaan, kun oli niin avuttomaksi joutunut vieraalla maalla.

»Mikä täällä on ollaksesi?» Louhi virkkoi, »syöt ja juot, mitä talossa parasta.»

»Kylkehen kyläinen syönti hyvissäkin vierahissa», Väinämöinen vastasi, »mies on maallansa parempi, kotonansa korkeampi. Parempi omalla maalla vetonenkin virsun alta, kuin on maalla vierahalla kultamaljasta metonen.»

»Mitäs annat, jos saatan sinut omille maille, oman peltosi perille, kotisaunan saapuville?» Louhi kysyi.

»Otatko kultia kypärin, hopeita huovallisen?» Väinämöinen vastasi.

»Ohoh, viisas Väinämöinen, tietäjä iänikuinen, en kysele kultiasi, halaja hopeitasi. Kullat on lasten kukkasia, hopeat hevon helyjä! Mutta taidatko takoa sammon, kirjokannen kalkutella joutsenen kynän nenästä, maholehmän maitosesta, yhden ohrasen jyvästä, yhden uuhen villasesta? Jos sen teet, niin vien sinut jälleen omille maillesi ja annan vielä palkaksi tyttäreni, Pohjan neidon.»

»En taida sampoa takoa, mutta jos saatat minut jälleen kotiini, lähetän tänne seppo Ilmarisen sen tekemään. Hän on ylen taitava takoja. Hän on taivoa takonut, ilman kantta kalkutellut, ei tunnu vasaran jälki eikä pihtien pitämät.»

Louhi suostui siihen. Hän valjastutti varsan ruskean reen eteen ja antoi sen Väinämöiselle. Varoitteli vielä lähtiessä:

»Älä päätäsi kohota, jos ei uupune hevonen tahi ei ilta ennättäne, muutoin sinut tuho perii!»

Väinämöinen löi liinaharjan juoksuun. Ajaa karitteli pois pimeästä Pohjolasta.

Vähän matkaa ajettuaan Väinämöinen kuuli surinaa ylhäältä päänsä päältä. Hän kohotti päätään ja kääntyi katsomaan. Oi ihme ja kumma! Taivaan kaarella istui kaunis, maan kuulu Pohjan neito valkoisissa vaatteissa kutoen kultakangasta. Sukkula hänellä oli kultainen kädessä ja hopeisella pirralla hän heiskytteli sukkelasti ja somasti kangastansa. Väinämöinen seisautti hevosen. Pohjan neidon kauneus hänet niin valtasi, että hän iki-ihastuneena pyysi häntä tulemaan mukaansa. Hän veisi hänet kotiinsa Väinölän tiloille, Kalevalan kartanoille, emännäksensä. Siellä hän saisi iloisia ja hyviä päiviä pitää.

Pohjan neito ei ollut niin vain otettavissa. Hän oli yhtä viisas ja sukkelasanainen kuin hän oli kaunis ja miellyttävä. Suoraa vastausta antamatta hän rupesi kertomaan, mitä ajatteli miniän asemasta miehelässä. Hän kertoi kyntörastaalta kuulleen, kuinka suuri ero on neidon olon välillä kotonansa ja miniän miehelässä. Näin hän sanoi kyntörastaan raksutelleen:

»Valkea kesäinen päivä, neitovalta vaikeampi, vilu on rauta pakkasessa, vilumpi miniävalta. Niin on neiti taattolessa, kuin marja hyvällä maalla, niin miniä miehelässä, kuin on koira kahlemissa; harvoin saapi orja lemmen, ei miniä milloinkaan.»

»Turhaa loma», Väinämöinen vastasi, »lapsi on tytär kotona, vasta on neiti naituansa. Tule mukaani. En

ole minä mikään mitätön mies enkä urho muita untelompi.»

Sitä tahtoikin Pohjan neito koetella: »Sitten sun mieheksi sanoisin, urohoksi arveleisin, jospa jouhen halkaisisit veitselle kärjettömällä, munan solmuhun vetäisit solmun tuntumattomaksi.»

Helposti ne Väinämöinen toimitti. Vielä tuli hänen kiskoa kivestä tuolta ja särkeä jäästä aidaksia. Nämäkin tehtävät onnistuivat Väinämöiselle hyvin. Arveli nyt Väinämöinen kylliksi taitoaan näyttäneensä ja siksi kutsuikin neitoa alas rekeensä. Mutta vielä yhden tehtävän neito vaati:

»Sillensä minä menisin, kenpä veistäisi venosen kehrävarteni muruista, työntäisi venon vesille ilman kouran koskematta, käsivarren kääntämättä.»

»Eipä liene koko maailmassa minun vertaistani veneen veistäjää», Väinämöinen kerskui, otti varttinän muruja ja lähti veistämään venettä teräksiselle vuorelle, rautaiselle kalliolle.

Silloin sattui onnettomuus, joka pitkäksi ajaksi keskeytti veneen teon ja taas kerran teki tyhjäksi Väinämöisen kosimisyhteyden. Väinämöisen veistäessä venettä luiskahti kirves puusta, sattui kallioon ja siitä lipsahti Väinämöisen polveen, tehden siihen ammottavan haavan. Hirveästi ryöppysi verta haavasta, se aivan koskena kohisi ja tulvillaan oli maa höyryävää hurmetta. Turhaan Väinämöinen koetti tukkia haavaa. Kiveltä naavaa, suosta sammalta hän kiskoi sen tukkeeksi, kokonaisen mättään hän sen peitteeksi repäisi, mutta yhtä tuimasti veri vain virtasi. Tehokkaimmat loitsunsa Väinämöinen luki saadaksensa verenjuoksun

asettumaan, mutta niistäkän ei ollut apua, sillä Väinämöinen ei muistanutkaan muutamia raudanluvun sanoja. Häätäntyneenä hän valjasti hevosensa ja lähti hakemaan miestä, joka tietäisi raudan sanat ja sulkisi verenjuoksun.

Ei ensimmäisessä eikä toisessakaan talossa, johon hän ajoi, ollut ketään, joka olisi voinut raudan haavaa parantaa. Vasta kolmannessa talossa hän tapasi vanhan ukon, joka ryhtyi haavaa hoitamaan. Väinämöinen luki itse raudansyntyrunon, ukko taas verensulkusanat ja vielä monta muuta loitsua sekä voiteli haavaa hyvällä voiteella, satoi sen ja sai kuin saikin verenvuodon asettumaan. Väinämöinen kohotti katseensa ylös taivaaseen päin ja hartaasti kiitti Ukkoa, ylijumalaa:

»Tuoltapa aina armot käyvät, turvat tuttavat tulevat ylähältä taivahasta, luota luojan kaikkivallan. Ole nyt kiitetty Jumala, ylistetty luoja yksin, kun annoit avun minulle, tuotit turvan tuttavasti noissa tuskissa kovissa, terän raudan raatamissa.»

Hän varoitti nuorisoa ja kielsi kerskuen ja uhmaillen mihinkään työhön ryhtymästä. Sillä ei kukaan tiedä, mitä odottamatonta voi tapahtua, eikä kukaan voi kohtalooan itse määrätä. Jumalassa on juoksun määrä, luojassa lopun asetus, ei uron osoannassa, vallassa väkevänkään.

Väinämöinen jatkoi nyt matkaa kotiinsa Kalevalaan. Veneen valmistuksen hän heitti sikseen. Hän oli iloinen, kun terveenä vielä pääsi kotiinsa vaiherikkaalta retkeltään.

ILMARISEN ENSIMMÄINEN RETKI POHJOLAAN.

Iloisin mielin Väinämöinen lasketteli hevosellaan kohti kotikankaita. Virkku juoksi, matka joutui, tie lyheni. Mutta yht'äkkiä hävisi hänen iloinen mielensä. Hän muisti lupauksensa, jonka oli antanut Louhelle, Pohjolan emännälle. Olihan hän luvannut lähettää sinne seppo Ilmarisen sampoja takomaan. Varmaankaan ei Ilmarinen sinne mielisuosiolta lähtisi, sillä pimeä Pohjola oli huonossa maineessa. Moni mies oli sinne jäänyt.

Väinämöinen pysähdytti hevosensa. Hän rupesi loitsien laulamaan. Korkea kukkalatvainen kuusi kohosi silloin tien viereen. Sen latvaan ilmestyi kirkas kuu kumottamaan ja vähän alemmaksi oksille seitsentähtinen otava. Väinämöinen nykäisi hevosen juoksuun ja ajoi suoraan seppo Ilmarisen pajalle.

Pajasta kuului vasaran pauke. Siellä Ilmarinen oli ahkerassa työssä. Väinämöinen astui sisään.

»Missä olet, Väinämöinen, niin kauan viipynyt?» seppo kysyi tervehdykseksi.

»Pohjolassa», Väinämöinen vastasi. Ja käyden suoraan asiaansa alkoi:

»On siellä neiti Pohjolassa, impi kylmässä kylässä, niin kaunis ja korea, että koko Pohjan maa häntä kiittää. Kun hänet näkee, niin onpa kuin kuu paistaisi hänen kulmiltaan ja päivä rinnalta sädehtisi. Mutta tuo ihana impi ei kosijoista välitä, ei hyvistäkään. Se hänet kuitenkin saisi, joka takoisii sammon Pohjolaan.»

Väinämöinen pysähtyi ja odotti, mitä Ilmarinen tuohon sanoisi. Mutta tämä ei sanonut mitään.

»Sinä seppo Ilmarinen, takoja iänikuinen», Väinämöinen huudahti, »lähde neittä noutamahan, kassapäätä katsomahan!. Kun saatat takoa sammon, kirjokannen kirjaella, niin saat neidon palkastasi, työstäsi tytön ihanan.».

Ilmarinen arvasi miten asiat olivat:

»Oholi vanha Väinämöinen, joko sinä minut lupasit pimeään Pohjolaan oman pääsi päästimeksi. En sinä pitkänä ikänä, kuuna kullan valkeana, lähde Pohjolaan. Sinne ovat ennenkin miehet hävinneet.»

Väinämöinen ei yrittänytkään enää houkutelulla.

»Näin minä matkallani toisenkin kumman», hän alkoi. »Osmon pellon pientarella kasvoi kukkalatvainen ja kultalehväinen kuusi ja sen latvassa paistoi kuu ja oksilla oli otava.».

»En usko todeksi tuota, kun en käyne katsomahan, nähne näillä silmilläni», Ilmarinen vastasi.

»Kun et usko niin tule katsomaan», sanoi Väinämöinen. He lähtivät tuota kummallista kuusta. katsomaan.

Ihmetellen Ilmarinen katseli, kun oli kuu kuusen latvassa ja oksilla otava. Väinämöinen kehoitti Ilmarista nousemaan puuhun ja noutamaan alas kuun ja otavan. Ilmarinen lähti kiipeämään kuuseen. Silloin Väinämöinen alkoi laulaa. Hän lauloi ilman tuulispäänä pyörimään ja nostatti myrskytuulen raivoamaan. Rajusää tempasi seppo Ilmarisen puusta ja viedä viiletti häntä suoraan halki ilmojen, tuulen teitä myöten, yli kuun, alatse päivän Pohjolaan. Tuuli kantoi Ilmarisen Pohjolan pihalle.

Louhi, Pohjolan emäntä, sattui juuri pihalle tulemaan.

»Onpa kumma, kun eivät koiratkaan huomanneet eivätkä haukkuneet», hän ihmetteli.

»En minä tänne tullutkaan kylänrakkien haukuttavaksi», Ilmarinen vastasi.

»Oletko sinä matkoillasi tullut tuntemaan seppo Ilmarista?» Louhi jatkoi puhetta, »häntä on tänne kauan odotettu sampoa takomaan.»

»Lienen tullut tuntemaan», Ilmarinen vastasi, »minä olen itse Ilmarinen, itse taitava takoja.»

Louhi jätti vieraansa siihen paikkaan ja pujahti itse sisään. Nopeasti hän antoi määräyksiä tyttärelleen. Käski hänen pukea parhaat vaatteensa päälleen, ottaa "kauneimman koristuksensa ja saattaa poskensa punottamaan, sillä nyt on tullut seppo Ilmarinen taloon sampoa takomaan.

Ei tarvinnut Pohjan neitoa toista kertaa kärkeä. Pian hän tuli pihalle silmät sirkeinä, posket punaisina, parhaissa vaatteissaan ja loistaen kulta- ja hopeakoruista.

Viettiin seppo sisään, syötettiin ja juotettiin. Louhi kävi heti asiaan. Hän kysyi, voisiko Ilmarinen takoa sampoa joutsenen kynän nenästä, maholehmän maitosesta, ohran pienestä jyvistä, kesäuhun untuvasta. Jos hän sen voisi tehdä, saisi hän palkakseen Pohjan neidon. Ilmarinen vastasi siihen kyllä kykenevänsä. Olihan hän taivaankannenkin takonut. Niin oli asia sovittu ja pian sen jälkeen lähti Ilmarinen valmistautumaan sammon taontaan.

Ilmarinen kysyi pajaa; sitä ei ollut, kysyi sepinkaluja; ei niitäkään ollut. Mutta akat ne epäilkööt, herjat kesken heittäkööt, ei mies pahempikaan, uros untelompikaan. Ilmarinen ryhtyi itse tekemään pajaa ja valmistamaan työkaluja. Hän etsi sopivan maakiven ahjon alukseksi, laati siihen palkeet, valmisti alasimen ja vasarat.

Kun kaikki oli valmista, hän työnsi sammon ainekset ahjoon. Talon orjat pantiin lietsomaan.

Kolme päivää ja kolme yötä orjat lietsoivat niin, että kivet kasvoivat kantapäihin. Kun Ilmarinen ensimmäisenä päivänä kumartui katsomaan, tuli ahjosta esiin kultakaarinen jousi. Pää siinä oli hopeaa ja varsi kirjailtua vaskea. Se jousi oli hyvän näköinen, mutta pahan tapainen: joka päivä pään kysyvi, parahana kaksi päätä.

Ilmarinen katkoi jousen palasiksi ja työnsi palat takaisin tuleen. Ja taas orjat lietsoivat.

Seuraavana päivänä valmistui ahjossa uusi esine. Se oli vene, jonka kokat oli kullalla kirjailtu ja hangat vaskesta valettu. Kaunis oli vene, mutta pahan tapainen: suotta lähtisi sotahan, tarpehetta tappelohon. Tämänkin Ilmarinen murskaksi murenti ja heitti palat ahjoon.

Tuli kolmas päivä. Ilmarinen kumartui taas katsomaan nähdäksensä, miten sammon aineet valmistuivat. Mutta sieltä tulikin esiin kultasarvinen hieho, jonka otsassa loisti otavan tähti. On hieho hyvän näköinen, mutta ei ole hyvän tapainen: metsässä makaelevi, maidon maahan kaatelevi. Ei Ilmarinen tähänkään ihastu. Hän leikkeli sen paloiksi, tunki palat tuleen ja pani orjat lietsomaan. Seuraavana päivänä ilmaantui ahjosta aura, kultateräinen, vaskivartinen ja hopeapontinen. Kaunis ja hyvän näköinen on tämäkin, mutta huonotapainen kuten edellisetkin: kylän pellot kyntelevi, vainiot vakoelevi. Ilmarinen senkin särki ja heitti palat ahjoon.

Hän pani nyt tuulet lietsomaan, väkipuuskat vääntämään.

Itä lietsoi, lietsoi länsi, etelä enemmän lietsoi, pohjoinen kovin porotti. Tuli tuisi ikkunasta, säkehet

3— Tolvanen, Kalevala

ovesta säykkyi, tomu nousi taivahalle, savu pilvihin sakeni. Viimeinkin rupesi ahjossa sampo syntymään. Kun seppo kolmantena päivänä kumartui katsomaan, hän näki sammon syntyväksi, kirjokannen kasvavaksi. Hän tempaisi sen ahjosta alasimelle ja alkoi takoa. Takoi laitaan jauhomyllyn, toiseen laitaan suolamyllyn ja rahamyllyn kolmanteen. Pian kirjokantinen sampo oli valmis ja alkoi jauhaa rikkautta Pohjolaan.

Louhi oli ihastuksissaan. Hän kuljetti sammon Pohjolan kivimäkeen ja sulki sen sinne yhdeksän lukon taakse. Siihen juuret juurrutteli yhdeksän sylen syvähän; juuren juurti maaemähän, toisen vesiviertheesen, kolmannen kotimäkehen.

Ilmarinen pyysi nyt palkkaansa ja kysyi, olisiko Pohjan neito valmis hänen mukaansa lähtemään. Pohjan neito vastasi:

»Kukapa tässä käkiä kukutteleisi ja lintusia laulattaisi, jos minä muualle menisin. Enkä minä taida oikein joutaakaan kesäisiltä kiireiltä: marjat on maalla poimimatta, lahden rannat laulamatta sekä leikit lyömättäni.»

Silloin seppo Ilmarinen, takoja iänikuinen, alla päin, pahoilla mielin, kaiken kallella kypärin jo tuossa ajattelevi, miten kulkea kotihin. Hän pyrki päästä kotia lähtemään niin pian kuin suinkin. Hänelle annettiin vene ja sillä hän purjehti kotirannolle takaisin.

Näin oli kaksi Kalevalan sankaria käynyt kosimassa kaunista Pohjan neitoa. Vielä kolmaskin kävi Pohjolassa samalla asialla. Saammepa nähdä, kuka Pohjan neidon lopulta sai.

LEMMINKÄISEN ENSIMMÄINEN RETKI POHJOLAAN.

Kalevalassa asui vielä kolmaskin kuuluisa urho. Hänen nimensä oli Lemminkäinen. Usein nimettiin häntä myös Kaukomieleksi, toisinaan taas Ahdiksi. Hän oli kookas, verevä, kaunis mies ja oli kaikkien, mutta varsinkin neitojen, suosikki. Luonteeltaan hän oli raju ja hurja sekä aikalailla huikentelevainen ja kevytmielinen.

Lemminkäisellä oli nuori vaimo, nimeltä Kyllikki. Kyllikin hän oli väkisin kotiinsa tuonut, ryöstänyt, hänen kotiseudultaan Saarelta.

Kyllikki oli ollut Saaren kaunein, mutta samalla ylpein tyttö. Turhaan olivat häntä kosineet rikkaat ja mahtavat kosijat, turhaanpa itse Päivä, Kuu ja Tähtikin olivat häntä pojalleen pyytäneet. Ylpeästi oli Kyllikki kaikille rukkaset antanut.

Lemminkäinen ei ollut sen paremmin onnistunut. Mutta kerran Saaren nuorison ulkona karkeloidessa Lemminkäinen oli siepannut Kyllikin syliinsä, kantanut rekeensä ja ajanut tiehensä. Tällä matkalla olivat he sitten sovinnon tehneet ja iäiset liitot. Lemminkäinen oli Kyllikille luvannut, ettei koskaan sotaan lähtisi, ja Kyllikki puolestaan, ettei koskaan menisi nuorison kisäihin eikä kyliä juoksisi. Lupauksensa olivat molemmat tähän asti pitäneet.

Sattuipa kerran, että Lemminkäinen ei kalastusretkeltään joutunutkaan illaksi kotiin, vaan viipyi yönkin merellä. Silloin meni Kyllikki kylän nuorison karkeloihin. Kun Lemminkäinen aamulla palasi retkeltään,

juoksi heti hänen sisarensa Ainikki kielimään, että Kyllikki oli illalla ollut kylässä karkeloimassa. Lemminkäinen suuttui. Hän päätti hylätä Kyllikin, joka niin oli valansa ja lupauksensa unhottanut. Hän pyysi äitiään tuomaan hänen sota-asunsa, sillä hän lähtisi heti Pohjolaan. Taas tahtoi hän tuntea sodan iloa, taas halusi hän juoda sodan olutta ja tuoda sotasaaliina kultaa jahopeaa. Sieltä Pohjolasta toisi hän itselleen uuden naisen, sellaisen, joka ei Kyllikin lailla lupauksiaan rikkoisi.

Kyllikki pyysi ja rukoili Lemminkäistä kotiin jäämään. Äiti kielti ja varoitti:

»Huonosti sinun siellä käy Lapin noitien käsissä.»

Mutta Lemminkäinen kerskui miekallaan vastukset voittavansa ja loitsutaidollaan tuhoavansa parhaatkin Lapin noidat.

Kun naiset yhä varoittivat ja sanoivat hänelle sodassa tuhon tulevan, Lemminkäinen paiskasi pääharjan, jolla juuri päätänsä suki, takan patsaaseen ja huudahti:

»Silloin tuosta harjastakin veri valuu, kun Lemminkäisen tuho perii!»

Niin hän lähti.

Kun Lemminkäinen pitkän matkan ajettuaan saapui Pohjolan pihalle eikä kukaan tullut hänen hevostansa riisumaan, hän iski ruoskallansa maahan, niin että pölypilvi kohosi ruoskan tiestä. Siitä pölystä ilmestyi pieni mies, joka riisui valjaista hänen hevosensa.

Pohjolan tuvasta kuului soittoa ja laulua. Siellä olivat Lapin parhaat laulajat, tietäjät ja loitsijat koolla. Lauoivat Lapin runoja, Hiiden virttä vinguttivat. Lemminkäinen astui äkkiä tupaan ja huudahti:

»Hyvä on laulu loppuvasta, lyhyestä virsi kaunis, mieli on jäämähän parempi kuin on kesken katkeemahan!» Hän alkoi itse laulaa ja loitsia. Lauloi niin, että turkin helmat tulta iskivät ja silmät säkenöivät. Hän loitsi kaikki pirtissä olijat minkä mihinkin: ahoille vesattomille, maille kyntämättömille, lampihin kalattomihin, virran alle vaahtipäiksi, kosken keskelle kiviksi. Kaikki muut hän tuhosi paitsi yhtä vanhaa ukkoa. Se oli ukko umpisilmä, märkähattu karjanpaimen, jota Lemminkäinen piti niin viheliäisenä ja inhottavana ettei iljennyt häneen kajota. Ilkeästi herjaten hän jätti ukon rauhaan. Ukko suuttuneena riensi Tuonelan joelle odottamaan Lemminkäisen paluuta. Tänne hän asettui väijymään julmasti kostaakseen.

Lemminkäinen esitti kosintansa Pohjolan emännälle:

»Anna nyt akka piikojasi, tuopa tänne tyttöjäsi, paras parvesta minulle, pisin piikajoukostas!»

»En anna sulle tyttöjäni» Louhi vastasi, »en parasta, en pahinta, en pisintä, en lyhintä. Sitten vasta voit tulla kysymään tyttöä, kun olet ensin näyttänyt, mihin kykenet. Hiihdä ensin Hiiden hirvi ja tule sitten.»

Lemminkäinen tarkasti aseensa, keihään, jousen ja nuolet. Sitten hän lähti hankkimaan itselleen hyviä suksia ja sauvoja. Lyylikki suksiseppä ne hänelle valmisti. Kalliin hinnan Lemminkäinen sai niistä maksaa. Sauvan varsi maksoi saukon- ja sauvan sompakin ketunnahan. Lemminkäinen voiteli suksensa liukkaiksi poron talilla. Sitaisi sitten selkäänsä viinen, asetti jousensa

olalleen, tarttui sauvoihin, hyppäsi suksilleen ja huudahti:
 »Eipä liene tämän taivaan alla neljän jalan juoksevata, jota ei näillä
 suksilla Lemminkäinen saavuttaisi!»

Kauan Lemminkäinen hiihteli metsiä, hiihti soita ja kankaita, hiihti aavoja ahoja näkemättä ollenkaan Hiiden hirveä. Kierteli kaikki Hiiden korvet, jopa Kalman kankaatkin, hiihti aivan Surman suun editse, mutta ei nähnyt jälkeäkään Hiiden hirvestä.

Viimein hän tuli kaukaiseen kylään laajassa Lapin maassa. Sielläkös oli melu ja meteli: koirat haukkuivat, lapset itkivät, naiset nauroivat ja muu väki tyytymättömänä murisi. Lemminkäinen kysyi, mistä tämä melu oli syntynyt. Hänelle kerrottiin, että Hiiden hirvi oli juossut läpi kylän, potkaissut kodasta korvon, kaatanut kattilat tulelta ja tuhertanut tuhkaan lihat ja liemet. Siitä nyt melu kylässä.

Lemminkäinen riemastui, kun kuuli Hiiden hirven siitä juosseen:

»Mi lienee Lämpissa miestä, kaikki hirven kannantahan, mi lienee Lapissa naista, kaikki kattilan pesohon, mi lienee Lapissa lasta, kaikki lastun poimintahan, mi Lapilla kattiloa, kaikki hirven keitântähän!» Hän potkaisi ja ponnisti eteenpäin. Tuli suihki suksista, savu sauvojen nenistä, kun hän hiihti hirven jälkiä pitkin. Eikä aikaakaan, kun hän hirven jo saavutti ja kytki sen kiinni koivuisella vitsaksella.

Kun hän hyvillä mielin taputti hirven selkää tuumien, että tuostapa hän kauniin ja pehmoisen nahan saa, hirvi hurjistui, kiskoi poikki koivuisen raksin, katkaisi vaahteraisen vaajari ja hävisi metsään. Nopeasti Lem-

minkäinen riensi suksilleen ja potkaisi rajusti lähtöön. Mutta lylly paukahti poikki. Lemminkäinen suistui hankeen ja katkaisi kaatuessaan vielä sauvansakiri. Hirvi meni, pyrynä juoksi pian silmän siintämättämiin, korvan kuulurnattomiin.

Alla päin, pahoilla mielin Lemminkäinen katseli särkyneitä tavaroitaan. Hän mietti, heittäisikö Hiiden hirven ja palaisi kotiin, vai lähtisikö uudestaan yrittämään.

Hän päätti yrittää uudelleen. Nyt hän aikoi hiihdellä hiljalleen ja suostutella metsän väen itselleen suosiolliseksi. Tapiolan väen avulla hän voisi hirven jälleen saavuttaa.

Lemminkäinen korjasi suksensa ja sauvansa ja lähti hiihtämään. Hän tervehti metsää, metsän isäntää, emäntää ja muuta metsän väkeä:

»Terve vuoret, terve vaarat, terve kuusikot kumeat, terve haavikot haleat! Miesty metsä, kostu korpi, taivu ainainen Tapio, saata miestä saarekselle, sille kummulle kuleta, josta on saalis saatavana, erän toimi tuotavana! Mielikki metsän emäntä, puhdas muori muoto kaunis, pane kulta kulkemahan, hopea vaeltamahan miehen etsivän etehen, aneijan askeleille!»

Vielä lauloi hän kauniin runon Tapion pojalle Nyirikille, hänen tyttärilleen Tellervolle ja Tuulikille sekä kaikille metsän immille, että nämä auttaisivat häntä hirven hiihdännässä. Kauniilla laulullaan ja nöyrällä käytöksellään metsän kuninkaan mailla Lemminkäinen niin miellyttikin kaikki Metsolan asukkaat, että nämä ajoivat Hiiden hirven metsän kätköistä hänen eteensä.

Lemminkäinen heitti suopunkinsa hirven kaulaan ja vangitsi sen uudelleen.

Otti sitten kukkarostaan kultaa ja hopeaa, vuoli niistä lastuja maahan ja lausui:

»Salon herra, maan isäntä, kaunis kankahan eläjä, Mielikki, metsän emäntä, metsän armas antimuori! Tule nyt kullat ottamahan, hopeat valitsemahan, pane maalle palttinasi, lempiliinasi levitä alle kullan kuumottavan, alle hohtavan hopean!»

Hiihti saaliineen Pohjolaan. Täällä ei kuitenkaan hänelle vielä luvattu Pohjan neitoa. Hänen tulisi vielä ottaa kiinni Hiiden tulisuihin hevonen, jonka tukka tulta tuiski, harja suihki savua. Kun hän sen toisi Pohjolaan, voisi hän kysyä tyttöä.

Tämän rajun ja kauhean hevosen Lemminkäinen sai kiinni otetuksi Ukko ylijumalan avulla, joka antoi sataa vettä ja rakeita hevosen päälle, niin että Lemminkäinen voi pistää suitset sen suuhun. Ratsastaen Hiitolan tuliharjaisella hevosella palasi Lemminkäinen.

Mutta ei hänelle morsianta vielääkään luvattu. Vielä vaadittiin kolmas ansiotyö tehtäväksi. Se oli vaikein kaikista. Lemminkäisen tuli ampua joutsen Tuonelan joesta. Kun hän sen olisi tehnyt, saisi hän Pohjan neidon. Lemminkäinen otti joutsen olkapäälleen, viinen selkäänsä ja lähti vaaralliselle matkalle.

Märkähattu karjanpaimen oli Tuonelan joella kauan odotellut Lemminkäistä tulevaksi. Hän oli vaaninut, vahtinut ja kurkistellut. Muutamana päivänä hän näkikin Lemminkäisen tulevaksi. Hän piiloutui ja ennen

kuin Lemminkäinen osasi mitään vaaraa aavistaakaan, ampui vesikyyn Lemminkäisen rintaan.

Lemminkäinen tunsu nyt tuhon tulevan. Äiti armas muistui hänen mieleensä.

»Oi emoni», hän huokasi, »jos tietäisit, missä nyt on poikasi poloinen, niin avuksi rientäisit.»

Märkähattu karjanpaimen juoksi samassa esiin ja heitti Lemminkäisen Tuonen virtaan. Meni lieto Lemminkäinen alas koskea kolisten, myötävirrassa vilisten kauas Tuonelan tuville.

Siellä verinen Tuonen poika iski miekalla hänen ruumiinsa palasiksi ja paiskasi takaisin virtaan: »Viru siinä se ikäsi jousinesi, nuolinesi, ammu joutsenet joelta, vesilinnut vierteheltä!»

Kotona odottelivat äiti ja Kyllikki Lemminkäistä palaavaksi. Joka aamu ja ilta he katselivat ja tarkastivat Lemminkäisen harjaa. Eräänä päivänä he näkivätkin siitä verta tippuvan. He alkoivat valittaa ja itkeä, sillä arvasivat Lemminkäistä surman kohdanneen.

Äiti ei voinut enää kotona viipyä. Ehkä hänen lapsensa vielä voitaisiin pelastaa, ehkä hän oli avun tarpeessa. Hän nousi, kokosi helmansa ja lähti juoksemaan joutuakseen pian Pohjolaan. Tuon pitkän matkan hän kulki uupumatta, samosi yli vaarojen, yli norojen ja soiden. Niin hän tuli Pohjolaan.

»Missä on Lemminkäinen, missä on minun poikani?» hän Louhelta kysyi.

Louhi ei ollut ensin tietävinään, mutta viimein kertoi hän lähettäneensä Lemminkäisen Tuonelan joelle joutsenta ampumaan.

Äiti riensi silloin eteenpäin. Suuret suot. ja laajat korvet hän kierteli kaikista pensaikoista ja risukoistakin hän etsi. Kaikilta vastaantulijoilta kysyi poikaansa, kysyi metsän puilta, kysyi tieltä, jopa taivaan kuultakin. Mutta kaikilla oli omat huolensa eikä kukaan tiennyt mitään Lemminkäisestä.

Viimein hän kumarsi auringolle ja kysyi, oliko tämä nähnyt hänen poikaansa. Aurinko oli nähnyt ja kertoi Lemminkäisen makaavan Tuonelan mustassa joessa. Itkuun hyrähti äiti. Vaan ei vielääkään hän toivoaan menettänyt. Hän meni sepän pajaan ja teetti siellä itselleen hyvin pitkäpiisen haravan. Palasi Tuonelan joelle ja alkoi harata jokea, pitkin ja poikki. Hän kahlasi vyötäisiään myöten virtaan väsymättä haraten. Jo tarttuikin jotakin haravaan. Se oli Lemminkäisen paita. Itkien katseli sitä äiti. Vähän päästä tarttui haraan itse Lemminkäinen. Paljonpa se oli vailla: yhtä kättä, puolta päätä, paljon muita muskuloita, siihen henkeä lisäksi. Äiti harasi kuitenkin siksi, kunnes oli saanut joesta kaikki puuttuvat jäsenet. Ne hän sovitti paikoilleen. Rukoillen Suonetarta avuksi solmeili hän suonet suonten päähän ja liitti luun luuhun, lihan lihaan.

Jo oli Lemminkäinen entisensä näköinen, mutta henkeä vielä puuttui. Äiti kutsui silloin luoksensa mehiläisen:
 »Mehiläinen meidän lintu, metsän kukkien kuningas, lennä tuonne taivosehen, päälle taivosen yhdeksän, siellä on viljalti simoa, siellä mettä mielin määrin, joilla ennen luoja loitsi, voiti luoja lapsiansa. Kasta siipesi simassa, sulkasi sulassa meessä, kannu mettä kaapussasi kipehille voitehiksi, vammoille valantehiksi!»

Mehiläinen maasta nousi, simasiipi mättähältä, jopa lenti löyhytteli, pienin siivin siuotteli, lenti kuun kehää myöten, päivän päärmettä samosi, otavaisten olkapäitse, seitsentähtyten selitse, lenti luojan kellarihin. Siellä voidetta tehdään hopeaisissa padoissa, kultaisissa kattiloissa.

Mehiläinen, ilman lintu, saipa sieltä voiteita. Jo tulla tuhuttelevi sata sarvea sylissä, tuhat muuta muhkurata, missä mettä, kussa vettä, kussa voidetta parasta. Niillä äiti voiteli Lemminkäistä.

Lemminkäinen nousi, heräsi kuin unesta:

»Kauanpa minä olen nukkunut, makasin makean unen ja sikeän!»

Sanoi äiti: »Olisitpa maannut kauemminkin ilman äidittä pahatta. Kerro nyt poikani poloinen, mikä sinut Manalle saattoi, kuka työnsi Tuonelan jokeen!»

Lemminkäinen kertoi kaikki matkansa. Kun äiti kysyi, puuttuiko häneltä enää mitään, vai oliko hän täysin terve, hän vastasi:

»Vielä puuttuu paljonkin. Sydämeni on Pohjan neidolla. Homekorva Pohjan eukko ei anna tytärtään, jollen minä ammu joutsenta

Tuonelan joelta.» Pahastuneena äiti sanoi:

»Heitä jo joutsenesi ja lähde äitisi kanssa kotiin. Kiitä onneasi ja Jumalaa, että vielä olet elossa!»

Lemminkäinen taipuikin äidin neuvoon ja lähti hänen kanssaan kotiin.

Sillä tavalla loppui Lemminkäisen kosioretki Pohjolaan.

VÄINÄMÖISEN MATKAT TUONELAAN JA ANTERO VIPUSEN LUO.

Väinämöinen oli uudelleen ryhtynyt valmistamaan venettä, jonka Pohjan neito oli antanut hänelle tehtäväksi. Hän oli päättänyt sittenkin suorittaa tuon vaikean ansiotyön, jossa hänelle aluksi oli niin onnettomasti käynyt. Utuisen niemen päässä hän purtta puuhaili, laulaen liitteli laitoja ja kokkia korotteli.

Nopeasti vene valmistuikin sitä tiedolla tehtäessä, laulamalla laadittaissa. Mutta veneen kokkaa lopetellessa puuttui tekijältä kolme sanaa. Niitä hän ei tiennyt. Siihen täytyi työ taas jättää ja lähteä puuttuvia sanoja etsimään

Vaan niitä ei kukaan tuntenut eikä niitä mistään löytynyt. Turhaan Väinämöinen pyydysti suuren joukon joutsenia, hanhia ja pääskysiä: niiden päästä hän ei sanaakaan saanut; turhaan tuhosi tavattomasti peuroja ja oravia: niiden suusta ei hän tavannut ainoaakaan tehokasta tietoa. Mistä, mistä nuo sanat saataisiin? Arveli vihdoin Väinämöinen: »Tuolta saan minä sanoja, tuolta Tuonelan kodista, Manalan ikimajasta.»

Hän lähti matkalle Tuonelaan.

Pitkä oli matka. Kolme viikkoa kuljettuaan tuli Väinämöinen Tuonelan joelle. Sen toisella rannalla oli Tuonela eli Manala. Autio oli mustavetisen virran ranta eikä siellä ollut yhtään venettä. Toisella rannalla näkyi lyhyt Tuonen tyttö olevan vaatteiden pesussa.

»Tuo venettä, Tuonen tyttö!» Väinämöinen huusi.

»Vene täältä tuotanee, kun syy sanottanee, mikä sinut Marialle saattoi ilman taudin tappamatta, muun

surman musertamatta», huusi vastaan matala Manalan neiti.

»Tuoni minut tänne tuotti», Väinämöinen vastasi.

»Näen, että valehtelet», tyttö sanoi, »jos Tuoni sinut olisi tuonut, olisi sinulla Tuonen hattu hartioilla ja Manan kintaat kädessä.»

»Rauta minut tänne saat coi», Väinämöinen virkkoi.

»Taaskin näen, ettet puhu totta», tyttö siihen vastasi, »jos rauta manalle saisi, verin vaattehet valuisi, puhu totta, jos aiot tänne päästä».

Ei auttanut vilppi Väinämöistä ja hänen täytyi kertoa, miksi oli tullut. Tuonen tyttö virkkoi:

»Voi hulluuttasi! Tulet syyttä Tuonelaan! Parempi sinun olisi palata omille maille! Paljon on tänne tulleita, ei ole paljon palanneita.»

»Akka tieltä kääntyköön, ei mies pahempikaan. Tuo venettä Tuonen tytti!» Väinämöinen vastasi.

Tuonen tyttö toi veneen ja souti vieraan virran yli.

Rannalla oli vastassa vanha Tuonetar, Tuonelan emäntä. Hän vei tulijan tupaan ja tarjosi olutta juotavaksi. Mutta pois työnsi tuopin Väinämöinen, sillä juomassa kykki sammakoita ja kiemurteli matoja.

»En tullut tänne juomaan Manalan maljoja, sillä juopuvat oluen juojat».

Virkkoi Tuonetar:

»Oi vanha Väinämöinen, miksi sinä tulit Manalle ennen Tuonen tahtomatta, Manan mailta kutsumatta?»

Väinämöinen vastasi:

»Venettä veistäessä puuttui minulta kolme sanaa juuri kokkaa päätellessäni. Kun en noita sanoja mistään muualta saanut, tulin tänne Tuonelaan niitä oppimaan.»

»Ei Tuoni sanoja anna, Mana ei mahtia jakele. Etkä sinä täältä enää pääse sinä ilmaisna ikänä kotiisi takaisin, vanha Tuonetar lausui.

Sitten hän kuljetti Väinämöisen nukkumaan Tuonen taljavuoteelle. Mies makasi, vaate valvoi.

Oli akka Tuonelassa, akka vanha, käykkäleuka. Hän kehräsi vaskista lankaa. Oli myös ukko Tuonelassa, se oli ukko kolmisormi. Hän kutoi vaskilangasta hyvin suuren nuotan. Tuonen poika koukkusormi, rautanäppi veti sen suuren nuotan Tuonelan joen poikki, ettei - Väinämöinen milloinkaan pääsisi pois Manalan ikimajoista. Mutta Väinämöinen hiipi joen rantaan, muutti itsensä käärmeksi ja ui läpi vaskinuotan silmien. Niin hän pääsi toiselle rannalle ja palasi takaisin omille maille.

Vielä tuon sanoiksi virkki nuorisolle nousevalle: »Älkää te ihmisen lapset tehkö syytä syyttömälle, vikoa viattomalle! Pahoin palkka maksetahan tuolla Tuonelan kodissa: sija on siellä syyllisillä, vuotehet viallisilla, alus kuumista kivistä, palavista paateroista, peitto kyistä, käärmehistä, tuonen toukista kudottu.»

Turhan retken Tuonelaan tehtyään Väinämöinen etsi yhä niitä kolmea sanaa, jotka häneltä veneen teossa puuttuivat. Silloin ilmoitti hänelle vastaan tuleva paimen, että Antero Vipuselta hän varmaankin ne sanat saisi. Mutta matka hänen luoksensa oli pitkä, vaikea ja vaarallinen.

Väinämöinen ei kuitenkaan matkaa säikähtynyt. Hän lähti hyvin varustettuna taipaleelle ja onnellisesti voittikin kaikki vaarat ja vastukset.

Mutta Antero Vipunen oli jo aikoja sitten kuollut. Tietoineen makasi hän haudassa, jonka päällä kasvoi suuria puita. Väinämöinen kaatoi puut haudalta, herätti Vipusen pitkästä unesta ja pakotti hänet tietonsa ilmaisemaan. Sillä: mahti ei jouda maan rakohon, vaikka mahtajat menevät. Vipunen lauloi ilmi suuren viisautensa ja laajat tietonsa. Väinämöinen sai myös ne kolme sanaa, jotka hän veneen teossa tarvitsi.

Onnellisesti hän palasi kotiin. Nyt hän sai viimeinkin valmiiksi veneen, jolla hänen oli määrä Pohjolaan purjehtia.

VÄINÄMÖINEN JA ILMARINEN KOSIVAT KILVAN POHJAN NEITOA.

Väinämöinen koristeli uuden purtensa loistavaksi ja kauniiksi. Kokat hän silasi kullalla ja hopealla, muun veneen verhosi punaisella kankaalla ja laittoi koreat purjeet, toisen punaisen ja toisen sinisen.

Muuanna kauniina aamuna nosti hän purjeet, istui veneen perään ja käänsi kokan Pohjolaa kohti. Ylähällä päivä paistoi, alahalla aallot välkkyi.

Vähän matkaa purjehdittuaan hän lähenei Ilmarisen kodin, Ilman rantaa. Täällä oli laiturilla Ilmarisen sisar, aamuvirkku Annikki, vaatteita pesemässä. Hän huomasi veneen Väinölästä päin purjehtivan. Uteliaana hän koetti arvata, kuka veneessä mahtoi olla; oliko siinä joku tuttu vai vento vierasko tulossa. Hän tunsu tulijan, olihan se vanha Väinämöinen. Jo luokse lähentelihe, pakinoille painatteli.

»Minne menet, Väinämöinen?» Annikki kysyi.

»Lohia menen pyytämään Tuonen mustasta joesta», Väinämöinen puheli purestaan.

»Äläpä tyhjiä puhu!» Annikki nauroi, »eihän sinulla ole kalanpyydyksiäkään mukana. Kun kalastamaan mennään, on veneessä verkkoja, on nuottia, nuoria ja tarpoimia, on atraimia teljon alla ja pitkät sauvoimet perässä.»

»Hanhia vainkin olen menossa ampmaan», Väinämöinen ilveili.

»Kyllä minä valehtelijan tunnen», Annikki vastasi. »Kun isäni ennen lähti hanhen ajoon, oli hänellä suuri jousi mukana sekä sitäpaitsi koira veneessä ja toinen rakki rannan kivillä laukkomassa.»

Sanoi vanha Väinämöinen:

»Entä jos minä menenkin sotaan, suuriin tappeluihin, joissa on verta säärivarsi, polven korkeus punaista!»

»Johan nyt!» Annikki huusi. »Tunnen minä sodankin käynnin. Kun ennen isäni lähti noihin suuriin sotiin, sata miestä oli soutamassa, tuhat jouten istumassa, paljon oli jousia kokassa, suuret miekat teljopuilla. Sano jo aivan todella, minne menet Väinämöinen.

»Tule tänne veneeseen, niin sanon sinulle todet totiset!» »Tuuli sinulle purteesi. Jos et nyt sano, minne olet menossa, niin kaadan nurin veneesi!»

»Sanon minä toki todenkin, vaikka vähän kiusasin sinua. Menen Pohjolaan kosimaan Pohjan neitoa.»

Annikki heitti huuhtelemansa vaatteet laiturille, kokosi hameensa helmat ja iäksi juoksemaan rannasta taloon. Hän juoksi suoraan Ilmarisen pajaan:

»Veli seppo Ilmarinen, jos taot minulle sormuksen ja

korvarenkaat ja vyöllisvitjat, niin kerronpa sinulle tärkeitä sanomia.»

Vastasi Seppo: »Kun kertonet hyviä sanomia, niin taon sinulle sormuksia, taonpa vielä ristinkin rinnallesi, mutta jos pahoja sanomia tuot, otan sulta pois entisetkin.»

»Voi sinua seppo Ilmarinen», Annikki alkoi, »muistatko sinä edes, että kerran kihlasit morsiamen. Täällä sinä vain takoa taputat kesät, talvet vieläpä yöt ja päivät, kengität hevosta, raudoitat rekeä lähteäksesi Pohjolaan. Mutta sillä aikaa sukkelammat ja viekkaammat ennättävätkin ennemmin ja ottavat sinun omasi. Väinämöinen on matkalla Pohjolaan.»

Pihdit putosivat. sepon kädestä ja alas vaipui vasara.
»Annikki, taon sinulle, mitä pyysit. Mutta mene nyt ja lämmitä sauna ja valmista hyvä kylpy. Minun pitää pestä noetja sydet päältäni.»

Annikki lämmitti saunan, lämmitti sen tuulen taittamilla ja ukkosen iskemillä puilla. Kokosipa vielä kiukaaseen koskesta kiviä. Vedet hän kantoi lemmen lähteestä, teki uuden pehmeän vastan ja toi saunaan vaahtoavaa lipeää. Kävi sitten käskemään veikkoansa kylpemään:

»Kylve nyt veikko kyllältäsi, vala vettä vallaltasi, pese pääsi pellaviksi, silmäsi lumisiruiksi.» Ilmarinen lähti pajasta saunaan ja pisti mennessään valmistamansa korut tytön kouraan.

Hetken kuluttua tuli seppo saunasta tupaan. Olipa mies saunassa muuttunut: koko varsi oli valkeana, silmät sirkeinä, kasvat vallan kauniina, poskipäät punertavina.

4 - Tolvanen, Kalevala

Annikki kantoi hänelle puhtaat liinavaatteet ja parhaan juhlapuvun. Ilmarinen pukeutui palttinaiseen paitaan ja kapeihin housuihin, veti sitten sukat jalkaan ja Saksan saappaat, sitten ylle sinisen jakun ja tämän päälle veralla reunustetun sarkakauhtanan. Matkaa varten hän otti vielä uuden turkkinsa, jonka kiinnitti vyötäisille kullankirjailulla vyöllä. Viimeksi asetti hän päähänsä pystyn kypärin ja veti käteensä kultasuiset kintaat. Sitten käski orjan valjastaa parhaan oriin ruskean reen eteen, ottaa kirjokuvin ja kaiverruksin koristetut valjaat ja panna karhun taljan reen perään. Kun orja oli käskyn täyttänyt, Ilmarinen astui pihalle, nosti katseensa taivasta kohti ja rukoili Ukkoa:

»Laske Ukko uutta lunta, visko hienoa vitiä, lunta korjan luikutella, vitiä reen vilata.»

Lunta rupesi satamaan peittäen maan, ruohot, kanervat ja marjan varret valkoiseen verhoonsa. Ilmarinen istui reen perään ja virkkoi:

»Lähde nyt onni ohjilleni, Jumala rekoseheni! Onni ei taita ohjaksia, Jumala ei riko rekeä!» Otti ohjaket käteensä, heilautti ruoskaa ja ajaa karautti ulos pihasta.

Hän ajoi pitkin rantoja Pohjolaan päin. Ori juoksi, maa tömisi, somer silmille sirisi, meri paskui parmahille.

Kolmantena päivänä Ilmarinen saavutti Väinämöisen. Urhojen kesken syntyi keskustelu. Ilmarinen aloitti:

»Kuule, Väinämöinen, tehkäämme sula sovinto! Jos kilvan käymmekin kosiimaan, niin muistakaamme, ettei neittä väellä viedä vastoin mieltä miehelään.»

»Siihen suostun», Väinämöinen vastasi, »sille on neiti annettava, kelle mielensä tekee. Toinen tyytyköön kohtaloonsa kateutta tai vihaa mielessään kantamatta.»

Niin sovittiin ja molemmat jatkoivat matkaansa. Pursi juoksi, ranta roikki, oro juoksi, maa jämäsi.

Jonkin ajan kuluttua lähestyivät kilpaveikot Pohjolan maita. Pohjolan vanha hallikoira istui pihalla ja kuuli jo etäältä maan töminästä vieraita lähestyvän. Se murisi ensin hiljaa, jo harvakselleen haukahti ja viimein yltyi yhtämittaa haukkua luskuttamaan.

»Menepä tyttö katsomaan, mitä halli haukkuu?» sanoi pirtissä Pohjolan isäntä.

»En minä jouda, isä kulta», tyttö vastasi, »minulla on navetta luotava, karja ruokittava, käsikivellä jauhettava ja vielä jauhot seulottava. Kivi on paksu, jauhot hienot, jauhaja vähäväkinen.»

»No, mene sinä, akka, katsomaan!» sanoi silloin isäntä emännälleen.

»Enhän minä mitenkään ehdi», emäntä tiuskaisi, »on tässä murkina valmistettava, taikina vastattava, leivät leivottavat. Leipä paksu, jauhot hienot, leipoja väliäväkinen»

»Ainapa on akoilla kiire, aina työtä tyttärilä pankollakin paistussa, vuoteellakin venyessä», isäntä murahti, »mene, poika, katsomaan!»

»En minä jouda katsomaan», poika vastasi, »minulla on tahkottava tylsä kirves ja hakattava pino halkoja. Pino on suuri, halko hieno, pilkkoja vähäväkinen.» Sanoi Pohjolan isäntä:

»Ei halli vajetta hauku, ei se honkihin horise», ja meni itse katsomaan. Kun hän tähysti siihen suuntaan, johon koira yhä haukkui, näkikin vieraita tulevan. Selän puolella Lemmenlahtea purjehti punainen pursi ja maan puolella Simasaloa ajoi mies komealla hevosella. Isäntä

pyörähti pian pirttiin takaisin: »Vieraita sieltä tulee, tulee laivalla ja tulee hevosella.»

»Mistä arpa saatanee tulevista vieraista, ovatko he ystäviä vai vihollisia?» emäntä virkkoi. »Ota pihlajia», hän sanoi pienelle piikatyölle,. »ja pistä ne tuleen! Jos niistä verta vuotaa, tulee sota, jos taas vettä, niin saamme rauhassa elää.»

Tyttö pisti pihlajia tuleen. Mutta niistä ei vuotanut verta eikä vettä, vaan mettä niistä alkoi tiristä. Vanha akka loukosta tuumi: »Kun puu mettä vuotaa, silloin tulee sulhaskansaa» Kiireesti juokisivat emäntä ja Pohjan neito pihalle ja molemmat tähytivät uteliaina merelle päin. Emäntä tunsu ensin tulevat ja arvasi heidän asiansa.

»Kummalle mielit mennä, kun tulevat tahtomaan ikuisiksi ystäväksi?» hän kysyi tyttäreltään. »Se, joka purjehtii tuolla selän puolella Lemmenlahtea, on Väinämöinen. Hän tuo aluksellaan aarteita tullessaan. Se taas, joka hevosella ajaa maan puolella Simasaloa, on Ilmarinen. Hänen rekensä on tyhjää täynnä. Kun mennään tupaan, niin tuo tuopilla simaa ja anna sille, jolle tahdot mennä. Anna se vaan Väinölän ukolle, joka purrestaan aarteita tuo.»

»Voi hyvä äiti», tytär vastasi, »en minä mene rikkaudelle enkä viisaudellekaan. Sille minä menen, jolla on kaunis muoto ja uljas varsi. Eihän ennenkään ole neitoja aarteisiin myyty. Ilmaiseksi on Pohjan neito annettava seppo Ilmariselle, joka on 'meille sammon takonut.» Siihen äiti sanoi:

»Voi ymmärtämätöntä tyttöä! Vai tahdot sinä mennä

Ilmariselle, sepon hurstin huuhtojaksi, sepon pään pesijäksi!»

Tytär vastasi: »En mene Väinölän ukolle, ikivanhalle varaksi, vaiva vanhasta tulisi, ikävä iällisestä.»

Vieraat lähestyivät jo taloa. Naiset palasivat pirttiin.

Väinämöinen ehti ennemmin perille. Hän laski purtensa valkamaan ja nousi suoraan tupaan. Kysyi heti Pohjan neidolta: »Tuletko minulle neiti ikuseksi ystäväksi?»

Kaunis Pohjan neito vastasi kysyen:

»Joko olet veistänyt veneen kehrävarteni muruista?» Vastasi Väinämöinen:

»Jo laadin niistä hyvänkin laivan. On se tuulessa tukeva, ja varava vastasäällä. Hyvin se luikuu poikki Pohjolan vesien.»

Sanoi silloin Pohjan neito:

»En kiitä meristä miestä, tuuli vie merellä mielen. Enkä taida tullakaan sinulle ikuseksi ystäväksi, vuoteesi levittäjäksi, päänalasesi laskijaksi.»

Samassa Ilmarinen astui sisään. Pohjan neito kiiruhtitarjoamaan hänelle simatuoppia. Ilmarinen otti sen käteensä sanoen:

»En juo tästä ennen kuin olen saanut tietää, joko on valmis minun omani, jota niin kauan olen odottanut.»

Vastasi siihen Pohjolan emäntä:

»Ei ole valmis vielä sinun omasi, vielä on kesken kenkiminen. Sitten hän vasta on valmis, kun olet kyntänyt kyisen pellon, kääntänyt käärmevainion.»

Ilmarinen joutui ensin ymmälle, kuinka hän voisi niin vaarallisen työn tehdä. Mutta Pohjan neito neuvoi

häntä takomaan itselleen sellaiset varustukset, että hän vaaratta voisi käärnepellon kyntää.

Kynnettävä pelto oli täynnä kytä, jotka nostivat päänsä pystyyn ja heiluttivat niitä uhkaavasti, kun Ilmarinen hevosineen pellolle ajoi. Hyvät varustukset suojelivat Ilmarista ja onnellisesti hän sai pellon kynnettyksi.

Toiseksi ansiotyöksi määrättiin hänelle Tuonen karhun ja Manalan suden pyydystäminen. Viisas Pohjan neito nytkin neuvoi, mitä Ilmarisen olisi tehtävä. Ilmarinen lähti matkaan mukanaan terässuitset ja rautakahleet. Kaukana Tuonelan salolla hän kahlehti Tuonen karhun ja Manalan majan periltä otti kiinni suden pannen sen suuhun terässuitsensa. Sitten hän talutti nuo kauheat pedot Pohjolaan.

Viimeinen tehtävä oli pyytää Tuonelan joen suuri hauki ilman verkkoa, nuottaa tai muuta pyydystä. Taas Ilmarinen meni neidoltansa neuvoa kysymään. Pohjan neito neuvoi häntä takomaan, tulisen kotkan. Se kyllä pyydystäisi Tuonelan joen suuren hauen.

Ilmarinen takoi niin tavattoman kotkan, että sen lentäessä toinen siipi vettä viisti, toinen taivasta tapasi, kourat merta kuopaeli, nokka luotoja lotasi. Itse asettui hän kotkan selkään ja käski sen lentää Tuonelan joelle ja iskeä sieltä suuren hauen.

Kotka lensi Tuonelan joelle. Siellä Veteihin, hirmuinen veden haltia, kohosi mustasta joesta ja yritti vetää Ilmarista alas syvyyteen. Mutta kotka tarttui siihen kiinni, väänsi sen alas ja polki joen mustaan mutaan.

Silloin lähestyi Tuonen hauki. Se uida vengotteli

hiljalleen lähemmäs. Sen selkä oli seitsemän veneen mittainen. Se avasi kauhean kitansa nielläkseen Ilmarisen. Hampaat sen suussa olivat haravan varren pituiset ja kieli kahta kirvesvartta. Silloin iski siihen kotka, iski kyntensä, jotka olivat viiden viikatteen pituiset, hauen lihavaan selkään. Hauki sukelsi, kotka painui sen mukana. Mutta kohta nousi kotka pinnalle ja kohousi lentoon. Vähän aikaa se leijaili tarkastellen hauen liikkeitä. Yht'äkkiä se iski uudelleen, löi toisen jalkansa kynnet hauen niskaan ja toisella tarttui kiinni rannan kalliosta. Hanki sukelsi taas ja taas irtausi se kotkan kynsistä. Suuret haavat jäivät vain sen hartioihin. Siitä kotka rautakoura kiivastui yhä enemmän. Sen siivet välkkyivät valkeana, silmät selvänä tulena. Se iski kolmannen kerran haukeen ja nosti sen vihdoin hirveän taistelun jälkeen alta aaltojen syvien päälle selvien vesien. Vesi joessa ei vedelle näyttänyt suuren hauen suomuista, eikä ilma ilmalle suuren kotkan höyhenistä.

Kotka kantoi saaliinsa rannalle, viilti halki sen mahan, katkaisi sen pään ja rupesi syömään sitä. Ilmarinen torui sitä siitä ja kielsi haukea rikkomasta. Mutta siitä kotka suuttui. Se kohosi ilmaan ja lenti niin rajusti ylös pilviin, että pilvet liikkui, taivot naukui, ilman kannet kallisteli, katkesi Ukolta kaari, kuulta sarviset sakarat.

Ilmarinen otti hauen pään ja vei sen Pohjolaan. Nyt vihdoinkin lupasi Louhi tyttärensä Ilmariselle.

Saatuaan nähdä asian lopullisen ratkaisun Väinämöinen lähti kotimatalle alla päin, pahoilla mielin. »Voi minua mieskuluista, kun en ymmärtänyt naida

nuorella iällä», hän valitteli. Sen neuvon hän antoi muille, itse sen koettuaan, ettei kenenkään pitäisi lähteä kilvan neittä kosimaan toisen nuoremman keralla.

POHJOLAN HÄÄT.

Pohjolassa ruvettiin nyt valmistamaan Ilmarisen ja Pohjan neidon häitä. Valmistukset veivät paljon aikaa ja olivat muutenkin suurenmoiset, sillä ruokaa ja juomaa tarvittiin paljon niin suuriin kesteihin.

Mutta mistä saatiin kylliksi lihaa Pohjolan pitkiin pitoihin?

Karjalassa oli suuren suuri härkä. Kun sen häntä Hämeessä heilui, niin pää keikkui Kemijoella. Sarvet olivat sataa sylvä pitkät ja turpa puoltatoista sataa paksu. Päivän lenti pääsky härän sarvien väliä, kuukauden juoksi orava niskasta hännän päähän. Kun se söi heiniä lautumella, niin selkä pilviä siveli. Tällainen vasikka nyt tuotiin Pohjolaan teurastettavaksi. Kun sitä kuljetettiin, niin sata miestä oli sarvista, tuhat turvasta pitelemässä.

Ei ollut helppo löytää miestä, joka olisi kyennyt tätä sonnia tappamaan. Ukko Virokannas kehui kyllä iskevänsä sen. Mutta kun hän lähestyi härkä kurikoineen ja härkä vähän päättään heilautti ja mustat silmänsä mulisti, niin ukko kuuseen kavahti eikä uskaltanut sen enempää härkää lähestyä. Härän teurastajaa etsittiin nyt kaikkialta, mutta turhaan. Viimein kuitenkin ilmestyi mereltä mies joka sai sonnin hengiltä. Ei se mies ollut suuren suuri eikä niin pienen pienikään: alle maljan

maata mahtui, alle seulan seisomahan. Mutta se oli ukko rautakoura, raudankarva katsannolta. Päässä sillä oli paatinen kypärä, jalassa kiviset kengät. Kun tämä näki härän, niin hän rutosti ruhtoi sen niskan, sorti sen polvilleen ja väänsi siitä kyljelleen.

Saatiinhan härästä saalista: sata saavia lihaa, sata syltä makkaraa, verta seitsemän venettä, talia kuusi tynnyriä.

Vaan minnekäs mahtui se kansa, joka pitoihin kutsuttiin? Oli Pohjolassa suuri pirtti. Kun kukko sen laessa lauloi, ei ääni maahan kuulunut eikä koiran haukunta perältä kuulunut ovelle asti. Siihen pirttiin kyllä väkeä sopi.

Ryhdyttiin myös olutta häiksi valmistamaan. Kiviä kuumennettiin ja niillä kiehutettiin vesi suurissa korvoissa. Salot puita poltettiin ja kaivot vettä kannettiin oluita pantaessa, kaljoja kyhättäessä. Nuotioista nousi niin sankka savu, että etempää luultiin jo niiden sodan savuja olevan. Kun olut oli valmista, pantiin se suuriin tynnyreihin käymään ja odottamaan pitojen alkamista. Keitettiin ja paistettiin, leivottiin leipiä, laitettiin taikkunoita.

Kun kaikki oli valmista, Pohjolan emäntä lähetti kutsut kulkemaan. Käskettiin kutsua kaikki, jotka tavataan, kurjat ja köyhät, sokeat, rammat ja vaivaisetkin. Vanha Väinämöinen piti pyytää lailliseksi laulajaksi. Yhtä miestä vain ei saanut käskeä, nimittäin Lemminkäistä. Olihan hän tunnettu tappelija ja riidan aloittaja. Eihän voinut tietää, mitkä häpeät hän voisi häissä aikaan saada.

Airut kulki sitten kutsumassa, hän kutsui kaiken

Pohjan kansan ja kaiken Kalevan kansan. Lemminkäisen yksin jätti kutsumatta.

Pohjolan tilavaan tupaan oli juhlakansaa kokoontunut. Vävyä ja hänen väkeään vielä odotettiin. Malttamatonna itse Louhikin, Pohjolan emäntä, ulkosalla tähysteli ja kuulosti, eikö jo vävy saapuisi. Jopa tulikin suuri sulhaskansa, vävy etupäässä. Kun Ilmarinen pysähdytti mustan oriinsa pihalle, Louhi otti hänet vastaan sanoen:

»Luulin tuulen tuulevaksi, pinon pystyn viereväksi, mutta eipä tuuli ollutkaan eikä pino vierrytkään, olihan se vävyne väki, joka saapui. Mistä minä vävyne tunnen, vävyne väen seasta? Tuttu on vävy väestä, tuttu tuomi muista puista, tammi virpivarpasista, kuuhut taivahan tähdistä.» Sitten hän kääntyi oman väkensä puoleen:

»Pois pojat, ulos urohot, rinnuksia riistamahan, rahkehia raastamahan, aisoja alentamahan, tuomahan vävy tupahan!»

Kun Ilmarinen astui sisään, Louhi tervehti:

»Kamanat kohottukohot lakin päästä ottamatta, kynnykset alentukohot kengän kannan koskematta, pihtipuolet välttyköhöt, ovet ilman auetkohot tullessa vävyn tupahan, astuessa aimo miehen!»

Ilmarinen vastasi: »Terve tännekin Jumala alle kuulun kurkihirren, alle kaunihin katoksen.»

Sulho vietiin pirtin perälle ja asetettiin istumaan pöydän taakse ylimmäiselle sijalle.

Kansa sijoitettiin myös paikoilleen pöytien ympärille ja pidot alkoivat. Kannettiinpa silloin esiin syömistä ja jxomista. Oli siinä voita, oli lohta, härän lihaa ja sian

lihaa kupit kukkuraisillaan, vadit aivan varpelaiteilla. Olutta kannettiin kaksikorvaisilla tuopeilla. Vieraat söivät ja joivat.

Kun Väinämöinen otti olutta, korotti hän ääntään ja lausui:

»Kukas täällä laulanevi näissä Pohjolan pidoissa? Eipä tässä lautsat laula, kun ei lautsan istujaiset, lattiat ei lausahtele, kun ei lattian kävijät, eikä ikkunat iloitse, kun ei ikkunan isännät.»

Muuan pieni poika siihen huudahti: »Jos ei muut lihavat laula, niin mä laulan laiha poika päivän kuulun kunniaksi.»

»Ei ole lasten lauleluista», ärähti vanha ukko uunin päältä.

»Olinpa minä ennen nuorempana hyvä laulaja. Ääni oli suuri ja sokea, säveleni sängen kaunis, se silloin jokena juoksi, vesivirtana vilasi, kulki kuin lyly lumella, purjelaiva lainehilla. Vaan en nyt sanoa saata, mikä sorti äänen suuren. Nyt on kuin karhi kannostossa, reki rannan hiekkasilla, vene kuivilla kivillä.»

Sanoi Väinämöinen: »Kun ei muita liene kerallani laulamaan, niin yksin ruvennen.» Väinämöinen lauloi ja taitoi. Ei sanat sanoihin puutu, virret veisaten vähene, ennen kalliot kiviä, umpilammet lumpeita.

Naiset olivat naurusuulla, miehet mielellä hyvällä.

Lopuksi Väinämöinen toivotti kaikkea hyvää isäntävälle:

»Pankohon Jumala palkan, luoja koston kostakohon isännälle pöydän päähän, emännälle aittahansa, pojille apajaveelle, kangaspuihin tyttärille, jottei konsana katuisi näitä pitkiä pitoja, suuren joukon juominkia.»

Kun oli kyllin häitä juotu, alettiin laulaa häärunoja, niin kuin vanha tapa vaati. Morsiamelle muistutettiin ensin mieleen hänen onnellinen ja hyvä olonsa vanhempiensa luona.

»Kotona sinulla», niin hänelle laulettiin, »ei ollut huolta ollenkaan. Kasvoit kukkana kujilla, ahomailla mansikkana, perhosena pyörähtelit. Kun nyt lähdet tästä talosta ja menet toiseen taloon, niin toisin on siellä, toisin täällä: toisin siellä torvet soivat, toisin ukset ulvaisevat, toisin vierevät veräjät, sanovat saranaraudat. Et osaa ovissa käydä talon tyttären tavalla etkä liettä lämmittää talon miehen mieltä myöten. Kun joskus tulet entisessä kodissasi käymään, on sekin oudoksi muuttunut. Askelta on piha pitempi, kynnys hirttä korkeampi.»

Morsiamen mieli kävi näistä sanoista surulliseksi. Kyynelsilmin hän ihmetteli, miksi nyt ei tunnekaan itseänsä oikein iloiseksi. Ennen hän aina oli ajatellut, ettei mikään voisi olla hauskeempaa kuin sulhonsa kanssa lähteä uuteen kotiin. Tätä hän oli kaiken kasvinaikansa odottanut kuin kesän tuloa. »Mutta mikä muutti multa mielen», hän lausui, »enhän nyt lähdekään ilomielin enkä riemulla eria tästä kullasta kodista. Minä lähdän huolissani, ikävissäni erian kuin syksyisen yön syliin. Niin on mieli onnellisten kuin keväinen päivän nousu, kevätaamun aurinkoinen. Niin on mieleni minulla kuin lakea lammin ranta, kuin pimeä pilven ranta, kuin syksyinen yö pimeä tahi musta talvipäivä, vielä on mustempi sitäkin, synkeämpi syksy-yötä.» Morsian itkeä nyyhkytti.

Silloin muuan vanha vaimo alkoi morsiamen itketys-

runon, saadaksensa hänet yhä syvemmin tuntemaan eron katkeruutta. Hän kuvaili miniänä olon miehelässä mitä vaikeimmaksi ja kurjimmaksi, verraten sitä orjan asemaan, vieläpä pahemmaksikin sitä:

»Harvoin saapi orja lemmen, ei miniä milloinkaan. Kohta saat kokea koito, kokea kovaosainen apen luista leukaluuta, anopin kivistä kieltä, kydyn kylmiä sanoja, nadon niskan nakkeloita. Mikäs on neitosen kotona! Niin neito ison kotona, kuin kuningas linnassansa. Toisin tuon miniä raukan. Niin miniä miehelässä, kuin vanki Venäjän maalla. Itke, itke neiti nuori! Itke lammit lattioille, itke tulville tupanen, siltalaudat lainehille! Kun et itke itkettäissä, itket toiste tullessasi.» Morsian itkikin katkerasti.

Silloin ryhtyi toinen nainen häntä lohduttamaan:

»Älä ole milläsikään, ei ole itkettäviä, eikä suuresti surettavia. Ei sinua suolle viedä, vievät viljamättähältä, mutta vielä viljemmälle. Onhan sulho suojanasi, mies verevä vieressäsi. Miehen sait mitä jaloimman. Onpa tällä sulhollamme sata sarven kantajaa, aumoja joka aholla, lepikköiset leipämaina, ojavieret ohramaina, karivieret kauramaina, vesivieret vehnämaina, kaikki rauniot rahoina.»

Morsian tyyntyi ja lakkasi itkemästä. Osmotar, viisas Kalevalan nainen, aloitti morsiamen opastusrunon neuvoen, miten hänen miniänä tulisi uudessa kodissaan olla ja menetellä. Paljon hyviä neuvoja morsian sai kuulla.

Ensiksikin tulee hänen jättää tyttöhuimutensa kotiin. Miehelässä pitää ajatellen astua, tuumitellen toimia. Ei sovi siellä joka laaksossa laulaa, kujilla kukahtaa.

niinkuin ennen ison kotona. Kotiin pitää myös heittää pitkät aamunet, emon armaat sanat ja joka kirkun maistiaiset. Uudet tavat nyt on ottaminen, entiset heittäminen. Tapoja talo kysyvi, tapoja talo hyväkin, mies mieltä koettelevi, mies mieltä ani paraskin.

Näin vielä neuvoi Osmotar: »Pitääpä sinulla olla iltasella sirkut silmät valkeata vaalimahan, aamuisella tarkat korvat kukon ääntä kuulemahan! Koska kukko kerran lauloi, silloin on nuorten nousuaika, vanhojen lepuuaika. Jos ei kukko laulakaan, pidä kuuta kukkonasi, otavaa opastajana, käy ulkona usein kuuta katsomassa ja otavaa tähystämässä. Kun ovat otavan sarvet suoraan etelään, silloin on sinun nousuaikasi. Nouse silloin tulta virittämään. Kaiva lieden tuhkasta hehkuva hiili ja puhalla siitä tuli päreeseen. Jos et saa siitä tulta, pyydä sitten mieheltäsi tulukset. Kun saat vähän piitä ja palan taulaa, niin iske tulta, viritä se päreeseen ja pistä päre pihtiin.

Riennä sitten navettaan, siivoa se ja anna heiniä lehmille eteen. Syötä lehmät lempeästi, lammaskarja lauhkeasti, oljet lehmille ojenna, vasikoille juomat anna, varsoille valitut korret, karitsoille hienot heinät. Äläkä sioille singu, älä potki porsaita, kanno kaukalo sioille, purtilonsa porsaille!

Joudu pian takaisin tupaan! Siellä on lapsi itkemässä, pieni peitetten sisässä. Eikä voi lausua lapsi rukka, onko vilu, taikka nälkä, tahi muu tapahtumainen. Vaan tupaan tullessasi tule neljänä tupaan: vesiastia kädessä, lehtiluuta kainalossa, tulitikku hampaissa, itse ollet neljäntenä! Ala sitten lattioita lakaista. Visko vettä lattialle, älä visko lapsen päälle. Nosta lapsi lavitsalle,

pese silmät, pää silitä, anna leipää käteen, vuole voita leivän päälle.
Jos ei ole leipää talossa, anna lastunen käteen!

Pese pöydät, laidat muista, jalkoja älä unohda, lavitsat vesin valele, seinät siivin siivoele. Jos on pöydällä pölyä ja tomua ikkunoilla, nepä siivellä sipaise, vetäise vesitukolla, ettei pöly kattoon pölhätäisi. Karista katosta karstat, noet nuoho kiukaasta, laita kaikki siistiksi tuvassa.

Muista aina itsesi pukea! Älä alusvaatteillasi juokse äläkä kengittä kulje. Sulhosi siitä voisi sinulle pahastua. Palvelevainen ja avulias tulee sinun olla kaikkia kohtaan. Jos appesi tai miehesi tulee ulkotöiltä, jouduta heille vesirove ja käsipyyhe, jotta he saisivat peseytyä. Taikka jos anoppi tulee aitasta jauhovakka kainalossa, niin juokse vastaan pihalle ja pyydä vakka kainalosta se tupaan tuodaksesi.

Älä ähky äläkä puhku jauhinkiveä vääntäessäsi, ettei anoppi luulisi sinun äissäsi ähkyvän, sydämissäsi sysivän. Vettä noutaessasi älä viivy kauan kaivolla! Anoppi voisi luulla sinun siellä kuvaasi katselevan ja itseäsi ihastelevan veden pinnasta. Kun menet aittaan jauhoja noutamaan, niin älä viivy kauan sillä tiellä, sillä anoppi voi arvella tai appi ajatella sinun jauhoja jakavan, antavan kylän akoille!

Kun on astianpesu työnä, niin pese kannut korvinensa, tuopit uurteinensa, maljat huuhto, muista laidat, lusikatkin, muista varret!

Iltasaunan saapuessa vedet vetele, vastat kannat ja haudo vastat valmiiksi! Käske appi kylpemään: »Oi armas appiseni, jo on sauna joutunut, vedet vedetty,

vastat saatu, lavot saunassa lakaistu, mene, kylve kyllältäsi, minä olen löylyn lyöjä!»

Kun tulee kehruu aika, niin älä juokse kylään neuvoa kysymään äläkä mitään lainaamaan. Itse kehrää langat, laita loimet ja kuteet ja pane kangaspuille. Kudo sitten tiheä, tasainen kangas, iske pirta lujasti ja nosta uudet notkeasti!

Vielä tulee sinun osata olutta keittää. Kim ohria imellä, niin käy saunassa usein! Älä anna idun paheta! Käsin maltaita kääntele äläkä niitä koukulla kohenna!

Kun sitten vieras tulee, niin kohtele häntä hyvin! Hyvässä talossa tulee aina olla vieraan varaa. Käske vieras istumaan ja puhuttele taitavasti, syötä vierasta sanoilla, kunnes keitto ehtinevi! Vierasta hyvästellessäsi älä saata häntä oven ulkopuolelle, sillä siitä voisi sulhosi suuttua. Jos sinulle itsellesi tulee halu kylään mennä, niin kysy anopilta lupaa! Kylässä ollessasi pidä taitavat tarinat, älä vain kotia moiti äläkä alenna anoppiasi. Jos kysyvät kylän naiset, antaako anoppi voita, kuten ennen äiti kotona, niin älä koskaan sano: ei anna anoppi voita; sano aina annettavan, kapustalla kannettavan, jos kerran kesässä saanet, senkin toisen talvellista!

Kuule lopuksi, mitä sanon: Älä äitiäsi unohda! Hänpä monet yöt unetta vietti, monet ateriat unohti tuuditellessa sinua, vaaliessa pienoistansa!»

Kun Osmotar oli lopettanut neuvomisensa, vanha mieronkulkija akka aikoi kertoa oman elämänsä vaiheita: »Kuules sisko, kun sanelen. Kun sinä nyt menet miehelään, niin älä noudata miehen mieltä niin kuin minä poloinen tein! Neitona minäkin olin kaunis ja kaikkien suosiossa, mesimarja mainittaissa, kulta kuis-

kuteltaessa. Mutta suu veti revon ritahan, kieli karpän lautasehen, mieli neidon miehelähän, tapa toiseen talohon. Niin joutuin naimisiin. Oli kerrottu minulle, että talossa olisi kuudet tuvat ja kahdeksat kamarit, että siellä olisi laajalti peltoja, paljon koottua viljaa ja suuret rikkaudet rahaa. Mutta kuinka olikaan! Tupa oli kuudella tuella, seitsemällä seipäällä, ahot täynnä armotuutta, lehdot täynnä lemmetyyttä, metsät mieliä pahoja, aitat puituja vihoja. Minä koetin kyllä ansaita lempeä ja kunnioitusta. Olin nöyrä ja palvelevainen. Kuitenkin aina olivat oven suussa oudot silmät, kaihat silmät karsinassa, kierot keskilattialla, perässä perin vihaiset. Tuli suusta singahteli, kekäleetkin kielen alta, ilkeän isännän suusta, alta kielen armottoman. Tuosta huolimatta koetin olla alla armoin ja tehdä työtä kuin orja. Minä se sain jyvät jauhaa, mutta nälkäni sain sammuttaa syömällä jauhoja jauhinkiveltä. Kalaa sain maistaa vain silloin kun olin nuotanvedossa, ja siellä söin niitä raakana veneessä. Kovimmat työt aina minulle annettiin, riihessä suurin varsta, saunassa jykein loukku, rannassa raskain karttu, suurin taikko tanhualla. Ei uskottu uupuvani, vaikka uupuivat miehetkin, vaipuivat hevosen varsat.

Kaikkea tuota olisin ehkä kestänyt, jollei miehenikin olisi muuttunut. Mutta hänkin kävi minulle tylyksi, häijyksi ja vihaiseksi. Useinpa silloin itkin itsekseni, muistin entistä elämäni ison pitkillä pihoilla, emon kaunon kartanoilla. Sattui silloin mieheni tuon kuulemaan. Jo minä tuon tulosta tunsin, hänen astuessaan aittaani: tukka tuiski tuulettakin, hius viskoi viimattakin, ikenet oli irvellänsä, silmät kiljan kaljallansa, pitkä pihlaja

kädessä. Sillä hän minua löi. Koetin yhä kärsiä ja odottaa, että hänen vihansa lauhuisi, mutta se ei asettunut, pahemmaksi vain tuli.

Viimein heitin kaikki ja lähdin kulkemaan. Jouduin niin veljeni luo entiseen kotitalooni. Jo harakatkin veräjällä minulle hakahtelivat: ei täällä sinun kotisi. Menin kuitenkin tupaan. Siellä veikko makasi lavitsalla eikä enää tuntenut minua. Veikon nainen oli vento vieras. Ei kukaan tullut minua edes tervehtimään. En voinut sinne jäädä. Lähdin taasen veikon luota siirryin synnyntäsiljalta. Jouduin kurja kulkemaan, raukka rannat kiertämään, vaivainen vaeltamaan, aina oudoille oville, veräjille vieraille. Enpä ennen nuorempana, en minä uskonut olisi, vaikka olisi sata sanonut, että minä vielä tällaisena mieron tietä kiertelen.

Niin lopetti vanha vaimo.

Näin oli nyt morsianta itketetty ja lohdutettu, neuvottu ja opastettu. Vielä piti sulhollekin neuvoja antaa. Pian alettiinkin laulaa hänelle sulhon varoitusrunoa:

»Sulho viljon veikkoseni, kiitä ensin onneasi hyvän saaman saatuasi!
Puhdas on neiti puolellasi, neiti kirkas kihloissasi, valkeainen
vallassasi, soreainen suojassasi. Kun nyt lähdet kulkemaan, saat tästä
ajelemaan nuoren neitosi keralla, ällös aitoihin ajelko, kaadatelko
kannon päähän! Ällös vainen sulho rukka viekö neitostasi
vehkahuhmaren sivulle, panko parkin survontahan, olkileivän
leivontahan! Vie sä leivän paistajaksi, oluen valmistajaksi,
vehnäleivän leipojaksi, taikinan taputtajaksi! Jos hänelle ikävä joskus
tulee, niin älä ikävällä häntä itketä. Pistä varsa valjaisiin ja tuo
käymään ison kotiin, emon tuttavan tuville! Muista sulho, ettet kos-

kaan neitostasi palkkapiikana pidä! Älä kiellä kellarista äläkä aitasta, vaan anna avaimet hänen haltuunsa.

Älä anna anopin lyödä, äläkä apen torua, älä vieraan vihata. Et häntä itse voine pahoin pidellä, sillä ethän raski raukkaasi etkä henno herttaistasi! Jos hänessä on jotakin neuvomista, niin opeta kahden kesken, ensin vuosi suusanalla, toinen silmän iskennäilä, kolmas jalan polulla.»

Ukko uunin päältä taas rupesi puhumaan:

»Älä vainkaan sulho rukka noudattele naisen mieltä, niin kuin tein minä poloinen aikoinani. Lihat ostin, leivät ostin, voit, kalat, oluet ostin, mutta en naisestani hyvää saanut. Kun hän tuli tupaan, tuli kuin tukan repijä, muotoansa mullistellen, silmiänsä väännitellen, aina äyski vihoissansa. Mutta jopa minäkin neuvon keksin. Kun kolotin koivun oksan, jo likisti linnuksensa, kun karsin katajan latvan, jo kumarsi kullaksensa, kun vähän annoin pajulla, jo kapusi kaulaani.»

Näitä laulettaissa oli aika kulunut niin, että Pohjolan kuulut pidot lähenivät loppuaan. Läheni eron hetki. Silloin morsian nousi ja itkusilmin kiitteli isäänsä, äitiänsä, veljiään ja siskojaan kaikesta hyvästä, mitä he hänelle olivat tehneet. Itseään lohdutteli hän katkeralla eronhetkellä sillä, että paistaa se luojan päivä, luojan kuu kumottaa ja taivaan tähdet välkkyvät muuallakin maailmassa, ei yksin ison piholla, näillä kasvinkartanoilla. Sitten hän hyvästeli vanhempiaan, sisaruksiaan ja kaikkea kotiväkeä, vieläpä kotieläimiä, jopa kaikkia esineitä kotona:

»Jätän kaikki terveheksi, maat ja metsät marjoinensa, kujavieret kukkinensa, kankahat kanervinensa, järvet

sadoin saarinensa, syvät salmet siikoinensa, hyvät kummut kuusinensa, korpinotkot koivuinenensa.»

Ilmarinen oli jo valmis lähtemään. Hevonen seiso i jo valjastettuna tuvan edessä. Kun ei morsiamen jäähyväisistä näyttänyt loppua tulevankaan, pitkästy i Ilmarinen viimein, sieppasi tytön syliinsä, kantoi hänet rekeen ja jatkoi hyvästelyjä:

»Jää hyvästi järven rannat, järven rannat, pellon penkat, kaikki mäntyset mäellä, kaikki maassa marjan varret, marjan varret, heinän korret, pajupehkot, kuusen juuret, lepän lehdet, koivun kuoret.»

Sitten sivautti vitsalla hevosta ja lähti hääsaaton etunenässä ajamaan. Somer soitti, hiekka helkki, reki vier i, tie vilisi, jalas koivuinen kolisi, vommel tuominen tutisi, vinkui vitsaiset saverikot, juostessa hyvän hevosen.

Kolmantena päivänä auringon laskun aikoihin alkoi näkyä sepon koti, Ilma. Sää oli kaunis ja tyven, savu nousi suoraan tuvan katolta kohti taivasta.

Ilmarisen kotona oli jo kauan odotettu hääväkeä saapuvaksi. Vanhat ihmiset istuskelivat ikkunain ääressä tähystelemässä tielle päin, nuoriso veräjällä seisoskeli. Lapsilla jalkoja paleli, kun eivät malttaneet sisällä pysyä, vaan myötäänsä ulkona juoksivat. Monet kävelivät jo tielle rantaan asti katsomaan, eikö tulijoita näkyisi.

Jopa kuului vihdo i tieltä kavio i n kapse ja reen ratina. Tuli sieltä suuri nuodekansa.

Pian tulijat ajoivatkin hiestyneet hevosen sa pihaan. Riennettiin vastaan ottamaan morsianta. Ensimmäisenä oli talon emäntä, Ilmarisen äiti, Lokka. Hän lausui poikansa ja miniänsä tervetulleiksi:

»Toivoin poikani tulevan, katsoin kaiken päiväkauden, katsoin pääni kallelleen, sykeröni syrjälleen. Jopa tuo viimeinkin tulevi, vierellä verevä muoto, punaposki puolellansa. Nouse nyt korjasta korea, nouse ilman nostamatta, ylene ylentämättä, siitä siirry sä sisälle, alle kuulun kurkihirren, alle kaunihiin katoksen. Jo täällä tämänkin talven, jopa menneen kesänkin kaikki vuottivat sinua. Pirtti odotti pyyhkijäänsä, lattia lakaisijaansa, kujat kulkijaansa, lehmät hoitajaansa. Terve tänne tultuasi, terve kuu, terve kuningas, terve nuori nuodekansa!»

Käytiin tupaan. Täällä vielä morsiamelle kauniita vastaanottosanoja lausuttiin:

»Hyvän on sulho neiden saanut, tuonut maalta maan parahan, on kuin puola puolikypsä, kuni mansikka mäellä, tahi kuin kähkönen puussa, pieni lintu pihlajassa, koivussa koreasulka, valorinta vaahterassa.»

Hänen tuomisiaan ja myötäjäisiään myös kehuttiin ja kiitettiin. Uutta kotia myös ylistettiin hänelle. On siellä tavaraa, on rikkautta. Hyvät on isännät, isän veroiset, hyvät emännät, äidin veroiset, pojat omi veikon verrat, tyttäret sisaren verrat. Eikä siellä liialla työllä rasieta. Ei ole kiirettä kivelle eikä huolta huhmarelle, vesi vehnät jauhaa, kosken voima rukiit. Ja kaunis on kylä ympärillä. Nurmet alla, pellot päällä, keskellä kylä välillä, kylän alla armas ranta, rannassa rakas vetonen, se sopivi sorsan uida, vesilinnun vieretellä.

Tuvassa olivat ruokapöydät katetut ja hääväki kävi aterialle. Olipa täälläkin ruokaa kyllin syödä, kyllin juoda, punaisissa purtiloissa, kaunoisissa kaukaloissa,

pirotella piirahia, muretella voimuruja, sirotella siikasia, lohkoa lohikaloja. Syötiin, juotiin ja oltiin iloisia.

Aterian lopulla alkoi Väinämöinen laulaa. Koko häärahvaan puolesta hän kiitti isäntää ja emäntää, kiitti puhemiestä ja saajanaista, jopa lopuksi koko hääväkeä. Kiitosruno oli pitkä ja kaunis ja se saattoi kaikki hyvälle mielelle.

Tämän jälkeen Väinämöinen nousi, valjastutti hevosensa ja lähti kotiansa. Pian muukin juhlakansa teki samoin. Pidot olivat loppuneet, loppuneet olivat Ilmarisen ja kauniin Pohjan neidon kuuluisat häät.

LEMMINKÄISEN TOINEN RETKI POHJOLAAN.

Kun Lemminkäinen sai kuulla, että Pohjolassa vietettiin häitä ja huomasi, ettei häntä oltu niihin kutsuttu, kävi hän aivan kalpeaksi harmista.

»Kurjat kutsuen menevät, hyvät ilman kutsumatta», hän huudahti ja, päätti lähteä kutsumattomana vieraana Pohjolan häihin.

Äiti ja Kyllikki koettivat häntä estellä. Matka on vaarallinen, surma voisi hänet siellä periä. Pohjolassa taas ei häntä hyvin kohdeltaisi, kun hän sinne kutsumatta tulisi. Eikö hän muistanut, kuinka hänen viimeksi oli Pohjolassa käynyt? Mutta Lemminkäinen ei varoituksista huolinut. Hän puki ylleen sotisopansa, vanhat vainovaatteensa ja otti isänsä vanhan miekan, tuon taaton sotatoverin. Kun hän sen kärjen työnsi lattiaan, niin se sujui kuin tuore tuomen latva tahi kasvava kataja. Vielä otti hän jousensa, joka oli

niin vahvakaarinen, että ani harva jaksoi sen vireeseen vetää.

Sitten hän lähti. Äiti vielä ovelta varoitteli: »Armas poikani, ole varovainen! Jos joudut juominkiin, niin juo vain puoli tuoppiasi!» Ja vielä perimmäisen pellon päästä, viimeiseltä veräjältä hän neuvojaan antoi: »Jos tulet mihin tahansa, niin istu puolella sijaa, astu puoli askelta! Niin varoen, voit sinä vielä hyvin suoriutua.»

Matkalla sattui Lemminkäiselle monta vastusta. Viimeinen niistä oli hirveä käärmeaita, joka oli sulkea häneltä tien Pohjolan pihaan. Aita itse oli raudasta, mutta se oli käärmeillä sidottu, maan madoilla vitsastettu. Käärmeiden päät häilyivät ja kähisivät toisella puolen aitaa, toisella puolen taas huiskuivat ja kiemurtelivat niiden hännät. Sitäpaitsi makasi tiellä portin edessä käärme, joka oli pitempi pirtin hirttä, paksumpi portin patsasta. Lemminkäinen ei kuitenkaan hätäytynyt. Hän tempasi miekkansa ja iski aitaa, niin että se kaatui viideltä vitsasväliltä, seitsemältä seipäältä. Suuren käärmehirviön hän sai väistymään syrjään sanansa voimalla. Nyt hän pääsi Pohjolan pihaan.

Perille päästyään Lemminkäinen astui kohta tupaan. Pidot olivat jo loppuneet ja vieraat menneet. Isäntä istui pirtin perällä pöydän päässä. Lattia sujahteli ja tupa kumahteli, kun Lemminkäinen astui keskilattialle.

»Terve tänne tultuani!» hän tervehti. Kun kukaan ei vastannut, hän itse vastasi:

»Terve tervehyttäjälle.» Kääntyi sitten isäntään päin: »Kuules Pohjolan isäntä, oisiko talossa tässä ohria orosen purra, olutta urohon juoda?»

»Ollevi talossa tässä tannerta orosen olla. Eikä kielletä sinua, jos olet siivolla tuvassa, oven suussa seisomasta», isäntä vastasi.

Siinä lieto Lemmirikäinen murti mustoa haventa, kattilaisenkarvallista:

»Lempo tänne lähteköhön oven suuhun seisomahan, nokianne nuohomahan, karstoja karistamahan! Eipä ennen minun isoni seisonut sijalla sillä, oven suussa, orren alla. Olipa sijaa silloin, tanhua orihin olla, tupa pesty miesten tulla. Miksi ei ole minulla kuin ennen minun isolla?»

Hän astui yli lattian peremmäksi ja istahti pöydän päähän rahille. Rahi vastaan rasahti, petäjäinen penkki notkui. »Enpä liene lempivieras, kun ei tuotane olutta tulevalle vierahalle!»

Emäntä vastasi: »Ohoh lieto Lemminkäinen, vierasko sinäkin lienet! Ohrina oluet meillä, makujuomat maitahina. Oisit yötä ennen tullut taikka päivää jälestä!»

Silloin lieto Lemminkäinen murti suuta, väänti päätä, murti mustoa haventa:

»Jopa on täällä syömät syöty, häät juotu, pidot pidetty! Oi sinä Pohjolan emäntä, Pimentolan pitkä-hammas! Pidit häät häjyn tavalla, kutsut koiran kunnialla. Kutsuit kurjat, kutsuit köyhät, kutsuit ruojat, kutsuit roistot, kaikki hoikat huonemiehet, kaitakauhtanat kasakat, muun sä kutsuit kaiken kansan, minut heitit kutsumatta! Miksikä tämä minulle? En nyt liene Lemminkäinen, en vieras hyväniminen, kun ei tuotane olutta, pantane pata tulelle!»

Sanoi emäntä piikatytölle:

»Pane keittoa pataan, tuo olutta vieraalle.» Tyttö toi pian tuopilla olutta ja virkkoi antaessaan:

»Tokko lie sinussa miestä, juojaa tämän oluen?»

Lemminkäinen katsoi tuoppiin. Siellä oli kaikenlaista törkyä ja roskaa oluessa. Hän kaivoi ne pois, viskasi lattialle ja joi oluen suuhunsa:

»Olut suuhun juotanee, roskat maahan luotanee!» Juotuaan hän iski tuopin pöytään ja karjaisi:

»En nyt liene lempivieras, kun ei tuotane olutta, parempata juotavata suuremmalla astialla!» Jopa ärjäisi Pohjolan isäntä:

»Mitä sinä tulitkin tänne, ken sinua koolle kutsui?»

»Korea kutsuttu vieras, koreampi kutsumaton», Lemminkäinen vastasi, »kuule Pohjolan isäntä, anna ostaa olutta, juomaa rahanalaista.»

Nyt suuttui isäntä, nousi pyödan takaa ja huusi:

»Ei tässä pidot paranne, kun ei vierahat vähenne, talo työlle, vieras tielle hyvistäkin juomingista! Lähde tästä, hiiden heitto, luota kaiken ihmiskansan, kotihisi konna koita, paha maahasi pakene!»

Sanoi lieto Lemminkäinen:

»Ei miestä manaten saada, ei miestä huonompaakaan sijaltansa siirtymähän, paikalta pakenemahan.»

Silloin Pohjolan isäntä miekan seinältä sivalti, tempaisi tuliteränsä:

»Oi sinä, Ahti Saarelainen tahi kaunis Kaukomieli, mitelkäämme miekkojamme, katselkaamme kalpojamme, minunko parempi miekka, vaiko Ahti Saarelaisen!»

»Mitä minun miekastani», Lemminkäinen vastasi, »se on luissa lohkiellut. Vaan kuitenkin kaikitenkin, kun ei nuo pidot paranne, mitelkäämme, katselkaamme,

kumman miekka mieluhumpi! Eipä ennen minun isoni miekkamittoja varannut, pojastako polvi muuttui, lapsesta laji väheni?» Hänkin paljasti miekkansa.

Molemmat asettuivat keskilattialle ja mittasivat, kummalla pitempi miekka. Pohjolan isännän miekka oli kynnen mustukaista pitempi.

Sanoi Lemminkäinen: »Sinunpa pitempi miekka, sinun eellä iskeminen!» Silloin Pohjolan isäntä iski, mutta taitavasti väisti Lemminkäinen. Pohjolan isäntä sivalsi vielä, lyödä huimi, mintä kerkesi, tavotteli lyödä Lemminkäistä päälakeen. Mutta silloin sattui miekka orteen ja poikki lensi orsi. Väistäen iskut ivaili

Lemminkäinen:

»Mitä pahaa orsi teki, kun sinä sitä kolhit? Kuule Pohjolan isäntä! Tukala tora tuvassa, seikat akkojen seassa, tuvan uuden turmelemme, lattiat verin panemme. Käykäämme ulos pihalle, tanterelle tappelohon. Pihalla veret paremmat, kaunihimmat kartanolla, luontevaisemmat lumella!»

He lähtivätkin ulos. Täällä levitettiin lehmän talja pihalle ja molemmat asettuivat sen päälle seisomaan. Taistelua jatkettiin.

Hetken kuluttua sanoi Lemminkäinen:

»Annapas minäkin koetan, jo se on vuoroni minunkin.» Pohjolan isäntä ei tuosta välittänyt, iski vain. Silloin Lemminkäinen kiivastui. Tulta tuiski tuima rauta, terä varsin valkeata kädessä lieto Lemminkäisen. Jo naarmasi hänen miekkansa pienen haavan Pohjolan isännän kaulaan.

»Ohoh Pohjolan isäntä, niinpä on kaulasi katalan kuni koite ruskeana», hän huudahti. Pohjolan isäntä käänsi päätänsä nähdäksensä, vuotiko paljonkin verta. Silloin

sivautti Lemminkäinen häntä kaulaan, niin, että pää pyörähti pihalle. Se putosi kuin ammuttu koppelo puusta.

Lemminkäinen palasi tupaan. »Tuo vettä vihainen piika käsiäni pestäkseni veristä pahan isännän, häjyn miehen hurmehista!» hän käski.

Mutta täälläkös melu syntyi. Itkettiin, voivoteltiin, apua huudettiin. Pian oli koko kylän väki liikkeellä. Aseellisia miehiä juoksi taloon. Silloin tuli Lemminkäiselle hätä käteen. Tuiskuna hän lähti tuvasta ja pakeni suin päin Pohjolasta. Hevostansakaan hän ei löytänyt, vaan juosten piilottaui takaa ajavien miesten käsistä. Kuin ihmeen kautta onnistui hänen palata kotiinsa.

Täällä hän kertoi äidillensä, mitä Pohjolassa oli tapahtunut. Äiti pelästyi, sillä olihan odotettavissa, että Pohjolan miehet tulisivat tänne Lemminkäistä etsimään ja kostamaan. Sentähden hän neuvoi poikaansa pakenemaan. Kaukana meressä oli saari, jossa Lemminkäisen isä ennen suurina sotavuosina oli piilotellut. Sinne voisi Lemminkäinen nyt mennä ja odottaa siellä siksi, kunnes vaara oli ohi. Lemminkäinen taipuikin tähän neuvoon ja purjehti kaukaiseen saareen. Siellä viipyi hän kokonaista kolme vuotta eläen varsin iloista elämää.

Kolmantena kesänä hän palasi vihdoin takaisin. Mutta mitä hän kotona näki! Koko talo oli hävitetty ja poltettu, vesakkoa kasvojo raunioilla eikä yhtään ihmistä näkynyt missään. Lemminkäinen itki katkerasti talonsa raunioilla. Hän luuli armaan äitinsä kuolleen.

Pahainen polku lähti pihasta metsään päin. Lemminkäinen lähti sitä seuraamaan. Se vei kauas korpeen synkimmän salon sisään ja lopuksi johti pienelle piilo-

piirtelle kahden kallion lomassa, suurten kuusten suojaan. Sieltä Lemminkäinen tapasi suureksi ilokseen äitinsä.

Äiti kertoi, että Pohjolan miehet olivat tulleet kostoretkelle ja polttaneet talon. Hänen oli onnistunut pelastua korpeen. Täällä salosaunassa hän oli elellyt odotellen poikaansa palaavaksi. »Älä huoli surra, vaikka talomme polttivat, uudet tuvat rakennamme, entisiä ehommat. Ja Pohjolalle kyllä vielä kostetaan», Lemminkäinen lohdutteli äitiään.

Se hyvä sopu ja rauha, joka tähän asti oli vallinnut Kalevalan ja Pohjolan välillä, oli nyt särkynyt. Pian sattui tapauksia, jotka vihamielisyyttä yhä lisäsivät ja viimein saivat aikaan yleisen sodan. Paljon vaikutti osaltaan tähän epäsovun kasvamiseen ja sitten sodan syttymiseen Kullervo.

KULLERVO.

Kaksi veljestä, Kalervo ja Untamo, asui toistensa naapureina. Kerran Untamo laski verkkonsa Kalervon kalaveteen. Kalervo kävi verkot kokemassa ja otti kalat. Siitä Untamo suuttui ja kävi Kalervon kimppuun. Syntyi käsirysy ja tappelu veljesten kesken. Kumpikaan ei päässyt voitolle, sillä minkä toistansa tokaisi, sen sai itse vastahansa. Siihen asia sillä kertaa jäi.

Kalervolla oli kauravainio aivan Untamon tuvan takana. Kerran oli Untamon lammas päässyt Kalervon kauraan ja syönyt sen aivan pilalle. Silloin Kalervon vihainen koira repi pahoin Untamon lampaan. Tästä

viha veljesten välillä yltyi ja Untamo jo uhkasi tappaa Kalervon ja hänen väkensä.

Kaikessa hiljaisuudessa varustautuikin Untamo kostoretkelle. Hän laittoi aseet kaikille miehilleen, vieläpä naisille ja pienille pojillekin, ja äkkiarvaamatta hyökkäsi veljensä taloon. Talo sytytettiin palamaan ja kaikki, jotka kiinni saatiin, surmattiin. Ainoastaan Kalervon nuori vaimo säästettiin. Hänet vei Untamo orjaksi taloonsa.

Vähän ajan kuluttua syntyi Kalervon vaimolle poika. Äiti antoi hänelle nimen Kullervo, mutta Untamo kutsui häntä Sotijaloksi.

Poika pantiin kätkeyeen keinumaan. Liekkui lapsi kätkyessä, lapsi liekkui, tukka löyhki. Kolmen päivän vanhana hän ei enää tyytynytkään tähän liekkumiseen, vaan potki ja ponnisteli niin, että kapalovyöt katkesivat. Sitten hän nousi peitteensä päälle, särki kätkeyn ja repi riepunsa. Untamo oli hyvillään, sillä näyttihän pojasta tulevan väkevä mies, satojen veroinen orja.

Kolmannella kuukaudella ollessaan alkoi Kullervo puhua. Hän tuumaili: »Kunpa tulisin suuremmaksi ja vahvistuisin varreltani, niin kostaisin isäni kärsimiset ja äitini kyyneleet.»

Untamo sai kuulla pojan puheet. »Kunhan ei vain tuosta pojasta kasvaisi sukuni surma!» hän tuumi itsekseen. Talon muikin väki arveli, että kauheitahan se poika puhuu ja neuvoi toimittamaan hänet pois päiviltä. Niin pistettiinkin poika tynnyriin ja kannettiin järveen.

Parin päivän perästä mentiin häntä katsomaan. Mutta eipä ollutkaan poika hukunut veteen eikä kuol-

lut tynnyriin. Hän istui tynnyrin päällä ja onki kaloja, vaskinen vapa kädessä, silkkinen siima perässä. Kullervo tuotiin takaisin taloon.

Untamo laitatti nyt orjillaan tavattoman rovion. Siihen koottiin kovia koivuja, oksaisia honkia, tervaksia ja tuohia. Se sytytettiin palamaan ja sinne poika paiskattiin keskelle roihuavia liekkejä.

Kauan paloi rovio. Kolmantena päivänä mentiin katsomaan. Poika oli porossa polvillaan kädessä hiilikoukku, jolla hän tulta kohenteli ja hiiliä kokoili. Ei hiuskutrikaan ollut häneltä kärventynyt.

Untamo tuskitteli ja päivitteli, mihin hän pojan panisi. Hän käski viedä hänet metsään ja ripustaa tammeen. Kun oli kaksi päivää kulunut, lähetti hän orjan katsomaan, oliko Kullervo kuollut hirsipuuhun. Mutta orja toi tämän sanoman:

»Ei ole Kullervo kadonnut, kuollut poika hirsipuuhun. Poika puuta kirjoittavi pieni piikkonen kädessä. Koko puu kuvia täynnä, täynnä tammi kirjoitusta: siinä miehet., siinä miekat, siinä keihäät sivulla.»

Untamo viimein väsyi turhiin surmaamisyrityksiin ja päätti kasvattaa Kullervo orjapoikana. Hän sanoi Kullervolle:

»Kun elänet kauniisti, aina siivolla asunet, saat olla talossa, orjan töitä toimitella. Palkka annetaan ansion mukaan: vyöhyt vyöllesi korea tahi korvalle kolahus.»

Kun Kullervo oli vähän kasvanut ja varttunut, pantiin hänet pienen lapsen hoitajaksi. Hänelle sanottiin: »Syötä lasta, syö itsekin, rievut virrassa viruta, pese pienet vaatteet!» Mutta ei ollut Kullervosta lapsen hoitajaksi. Päivän pari lasta soudateltuaan piteli hän sitä

niin pahoin, että se kuoli. Rievut hän viskoi virtaan ja kätkyen poltti.

Untamo tuumi: »Ei ole tämä sopiva pienen lapsen katsontaan, sormipienen soudantaan. En tiedä, kuhun panisin. Panenko kaskan kaadantaan?»

Hän lähettikin Kullervon kaskea kaatamaan. Kullervo ilostui, kun sai oikein miesten työtä tehdäkseen.

»Nyt lienen mies minäkin, kun saan kirveen käteeni, lienen mies viiden veroinen», hän iloitsi. Meni sepon pajaan:

»Seppo veikkoseni, taopa kirves miestä myöten, rauta raatajan mukaan! Lähden kaskan kaadantaan, solkikoivun sorrantaan.»

Hän sai mieluisensa kirveen, pani siihen varren, hioi sen teräväksi ja asteli metsään. Meni parhaseen hirsikköön.

Iski puuta kirveellä, tempaisi tasaterällä: kerralla hyvätkin hirret, pahat puolella menivät. Kuin vihan väellä riehui hän hetken. Löi sitten kirveensä kannon päähän ja kirosi: »Lempo tuota raatakohon, hiisi hirret kaatakohon!» Vihelsi pitkään ja huusi: »Sini kaski kaatukohon, koivu solki sortukohon, kuni ääni kuulunevi, kuni vierrevi vihellys! Älköön kasvako orasta sinä ilmoisna ikänä, kuuna kullan valkeana kaskessa Kalervon pojan!»

Untamo tuskitteli, kun näki parhaan hirsikkönsä pilatuksi, ja lähetti Kullervon aidan panoon.

Kullervo pani aittaa, mutta asetti aidaksiksi suuret hongat, pisti seipäiksi kokonaiset korpikuuset ja väänsi vitsaksiksi pisimmät pihlajat. Aidasta tuli aivan auko-

ton, sillä hän ei siihen yhtään veräjää tehnyt. Sen yli ei päässyt muu kuin lentävä lintu.

Untamo ajoi hänet riihtä puimaan. Kullervo pui rukiit ruumeniksi ja pieksi oljet kaunoiksi.

Nyt Untamo kyllästyi peräti sellaiseen orjaan, joka kaikki työt turmeli, ja myi hänet Ilmariselle. Hän luuli Kullervon olevan oikein sopivan väkivasaran heiluttajaksi. Ei hän paljon vaatinut niin mitättömästä orjasta. Ilmarinen antoi vähän raudanromua, muutamia vanhoja kuokkia ja viikatteita. Niin joutui Kullervo Ilmarisen taloon.

Ilmarisen taloon tullessaan Kullervo oli jo täyskasvuinen mies. Hän oli pitkä, kaunis, keltakiharainen nuorukainen.

Uudessa kodissaan hän tiedusteli, mitä hänelle työkse annettaisiin. Emäntä määräsi Kullervon karjan paimeneksi.

Tuli aamu, jolloin Kullervon piti lähteä paimeneen. Emäntä itse oli lehmiä navetasta ulos laskemassa. Silloin hän lausui kauniin karjan luvun, runon, jossa rukoili Ukkoa karjaa suojaamaan, pyysi metsän väkeä sitä hyvin hoitamaan ja manasi karhua pysymään erillään karjasta ja kaukana sen laidunmailta. Sitten hän antoi Kullervolle eväskontin, johon oli pistänyt vartavasten paimenelle leipomansa leivän.

Leipä oli paksu ja sen kuori oli voirasvalla voideltu herkullisen näköiseksi. Evästä antaessaan hän sanoi Kullervolle:

»Älä syö tätä ennen kuin karja on ehtinyt metsään!

Kullervo heitti kontin selkäänsä ja lähti ajelemaan

karjaa syöttömaille. Ei hän ollut ollenkaan hyvillä mielin jouduttuaan tällaiseen työhön.

»Voi minua poloinen poika», hän ajatteli, »jopa nyt jouduin joutavan jäljille, kun jouduin härän hännän paimeneksi, vasikkojen vaalijaksi, joka suon sotkijaksi.»

Jonkin matkaa kuljettuaan hän istui mättäälle, jatkaen vielä katkeria ja surullisia mietteitään. Itsekseen hän lausui:

»Paistapa Jumalan päivä, Herrankehrä hellittele sepon karjan kaitsijalle, poloiselle paimenelle, älä Ilmarin tuville, emännälle ensinkään! Emäntä hyvin elävi, vehnäisiä viiltelevi, piiraisia pistelevi, voita päälle vuolaisevi. Paimen parka kuivan leivän, kuivan kuoren kurskuttavi, veden lipillä luikkoavi märän mättään nenästä.»

Sillä aikaa kuin Kullervo metsässä näitä lauleli, muisti emäntäkin Kullervoa ja keitti hänelle illallisruuaksi vetisen kaalivellin. Mutta kyllä se illalla oli jo kylmää ja vieläpä siitä oli Rakki rasvat syönyt, Musti murkinat pitänyt, Merkki syönyt mielin määrin, Halli haukannut halunsa.

Päivä kului. Nälkä tuli Kullervolle. Hän katsahti aurinkoa ja näki, että aterian aika oli käsissä. Hän ajoi lehmät kankaalle, jonne ne asettuivat maata. Itse istui mättäälle, otti kontin selästään, avasi sen ja veti sieltä esiin kauniin leipänsä. Käänteli sitä käsissään ja tuumi: »Moni on kakku päältä kaunis, kuorelta kovin sileä, vaan on silkkoa sisässä, akanoita alla kuoren.» Otti puukon tupesta leikatukseen leipää. Sen puukon hän oli saanut äidiltään. Se oli isän entinen puukko ja ainoa muisto häneltä. Mutta hänen leikatessaan karahti

6 - Tolvanen, Kalevala

veitsi äkkiä pahasti ja katkesi. Se oli sattunut kiveen, joka oli leivän sisässä. Ilkoisillaan oli sepon ylimielinen emäntä leiponut kiven paimenen leipään. Itkuun parahti Kullervo katsellessaan veistään, ainoaa isänsä perintöä. Se veitsi oli ollut hänelle niin rakas, hän oli sitä hoitanut kuten veikkoa. Se ainoastaan oli muistuttanut hänelle vanhemmista, omasta kodista ja äidin rakkaudesta.

Hetken lohdutonna itkettyään Kullervo hypähti pystyyn, heristi nyrkkejään ja huusi:

»Kostoa, kostoa!»

Hän sieppasi vitsan ja ajoi karjan suohon. Se vaipui sinne ja jäi susien ja karhujen revittäväksi. Sitten hän kokosi korven synkistä kätköistä sudet ja karhut ja ajoi ne karjana kotia kohti.

Matkalla hän teki härän sarvesta torven ja puhalsi siihen, että korpi raikui. Torven ääni kuului Ilmarisen taloon asti. Jo kuuli sen Ilmarisen emäntäkin.

»Ole kiitetty Jumala, torvi soipi, karja saapuu», hän sanoi.

Kullervo ajoi oudon karjansa karjapihaan ja tuli ilmoittamaan emännälle:

»Jo on karjasi kotona, käypä nyt lehmisavu laittamaan ja lehmäsi lypsämään!»

Emäntä käski talon vanhaa muoria:

»Mene muori lypsämään, en tästä itse ennättäisi taikinan aiustamiselta!»

Sanoi Kullervo: »Itsehän ne hyvät emännät ja taitavat talon naiset aina lehmänsä lypsävät.» Emäntä lähtikin itse karjaa lypsämään.

Hän astui karjapihaan. Ihmetellen hän katsoi lehmiään, ei tuntenut niitä metsänpedoiksi. Mutta kun hän

lähestyi ensimmäistä, hyökkäsi se hänen päällensä ja samassa muitakin petoja syöksyi hänen kimppuunsa. Apua huutaen hän kaatui eläinten jalkoihin. Huusi Kullervo hänelle:

»Pahoin tein minä paimen parka, et tehnyt hyvin sinäkään, emäntä parka. Leivoit kivisen leivän, minä katkaisin kiveen veitseni, ainoan isäni veitsen.»

»Oi armas paimen», emäntä vaikeroi, »jos pelastat minut, saat kaikkea hyvää, mitä haluat. Joudu, joudu, kohta muutoin kuolen!»

»Kuole vain», Kullervo huusi, »sija on maassa mennehillä, kalmassa kadonnehilla, maata mahtavaisimmankin, leveimmänkin levätä.»

»Kosta, Ukko, ammu nuolellasi tuo kurja Kalervon poika!» huudahti vielä Ilmarisen emäntä, mutta sitten vaipui kuolleena maahan.

Näin kuoli tämä kaunis nuori nainen, entinen Pohjan neito, jota pitkät vuodet oli tavoiteltu Ilmarisen iki-iloksi, sepon kuulun kunniaksi.

Kullervo ei voinut eikä uskaltanutkaan jäädä sepon taloon. Synkkänä, mutta uhkamielisenä hän lähti metsään samoamaan. Keltaiset kiharat liehuivat hänen astuessaan. Hän raiutti paimentorveansa niin että kangas vastaan kajahteli.

Se melu kuului sepon pajaankin. Seppo seisahtui pajassa kuuntelemaan ja jopa käveli ulos kujalle nähdäkseen, mikä on se kumma soitanto salolla. Silloin hän huomasi, mitä oli tapahtunut. Siihen seppo seisahtui ja itkien vaipui kuolleen kaunoisensa ääreen. Koko illan ja yönkin hän itki.

Sillä aikaa Kullervo käveli edelleen välittämättä minne. Hän kulki korpia kovia, hiiden hirsikankaita. Illan tullen, yön pimeten istui maahan mättäälle. Uhma ja viha oli nyt sulanut syväksi suruksi ja masennukseksi:

»Mikä lie minunkin luonut, kuka kurjaisen kuvannut kuuksi päiväksi kululle, iäkseni ilman alle! Kotihinsa muut menevät, majoihinsa matkoavat, mulla on korvessa kotini, kankahalla kartanoni, tuulessa tulisijani, satehessa saunan löyly.»

Kauan hän istui synkkänä tuijottaen pimeään metsään. Mutta yht'äkkiä johtui hänen mieleensä Untamo, tuo mies, joka oli hänen ja koko hänen sukunsa onnettomuuden alkusyy. Raivoisa kostonhalu heräsi nyt entistä voimakkaampana hänessä. Hän ponnahti pystyyn ja karjuen huusi kohisevaan korpeen:

»En mä sinnes suohon sorru, kunnes kannan kahta kättä, viittä sormea viritän, kynttä kymmentä ylennän! Vuota, vuota Untamoinen, maltapa sukuni surma! Kun tulen minä sotahan, tokko saan tuvat tuhaksi, kartanot kekälehiksi!» Hän riensi jatkamaan matkaansa.

Tuli siellä outo akka häntä vastaan. Tältä sai Kullervo odottamattomia tietoja kuulla. Akka tiesi kertoa, että vielä on Kullervon isä, Kalervo, elossa, vielä on elossa hänen äitinsäkin. He elävät kaukana Lapin rajalla pienen lammen rannalla rakentamassaan tuvassa. Kiihkeästi kyseli Kullervo, kuinka hän sinne osaisi, mitä tietä hänen tulisi sinne kulkea. Akka neuvoi hänelle tarkasti tien. Riemun ja ahdistuksen tunne rinnassaan Kullervo kiirehti vanhempiansa luo.

Kolmantena päivänä hän saapui perille ja astui vanhempiansa tupaan. Kukaan ei tuntenut häntä.

»Mistä vieras veden takaa, kusta kulkija kotoisin?» kysyttiin. Kullervo kertoi, kuka hän oli. Äiti vanha ilostui, avosylin poikansa vastaan otti:

»Ohoh poikani poloinen, ohoh kurja kullansolki! Ettäpä elävin silmin näitä maita matkaelet, kun jo itkin kuolleheksi, jo kauan kadonneheksi!» Äiti kertoi, kuinka hänellä on ollut kaksi poikaa ja kaksi tyttäretä. Näistä hän on kahta vanhinta saanut kadonneiksi surra. Nyt tuli takaisin vanhin poika, mutta eipä tulle tytär takaisin. Tyttö oli kerran lähtenyt marjaan metsään ja sinne eksynyt. Paljon oli äiti häntä etsinyt, mutta ainoastaan vaarat ja kankaat olivat vastailleet hänen huutoihinsa.

Kullervo jäi vanhempiensa luo ja ryhtyi talon töihin. Mutta liian tottumaton hän oli säännölliseen työhön ja liian raju oli hänen luonteensa. Hän turmeli työt, joita hänet pantiin toimittamaan, ja tavattomilla ruumiinvoimillaan särki työkalut. Nuotalla oltaessa hän soutaessaan ponnisti veneen hajalle ja katkaisi aivot tai tarpoi nuotan tappuroiksi ja survoi kalat mäsäksi.

Kalervo kielsi viimein häntä mihinkään työhön ryhtymästä ja lähetti hänet veroja maksamaan arvelleen hänen voivan sen retken kunnollisesti suorittaa.

Kullervo lähti matkaan. Komea hän oli keltakiharaisena ja puettuna sinisiin sukkiin ja kauniisiin kautokenkiin. Hyvin kävi menomatka ja hyvin suoritti hän asiansa veronmaksupaikalla. Mutta paluumatkalla tapahtui järkyttävä, onneton tapaus.

Kullervo tapasi matkalla oudon kauniin neidon ja turhaan houkuteltuaan häntä rekeensä sieppasi hänet väkisin viereensä. Näyttelemällä hänelle kauniita ko-

ruja, verkaliinoja ja hopeahelaisia vöitä hän sai neidon lopulta suostutetuksi.

Kysyi sitten neito Kullervolta, kuka hän oli ja oliko hän suurtakin sukua. Kullervo kertoi olevansa Kalervon onneton poika ja kysyi hänkin, kuka neito oli. Kauhistuen neito vastasi olevansa Kalervon tyttö ja lisäsi:

»Jospa oisin kuollut raukka poies täältä toisna vuonna kohta kolmanna kesänä, oisin heinäna helynnyt, maassa marjana hyvänä, punaisena puolukkana, nämä kummat kuulematta, haikeat havaitsematta.»

Hän hyppäsi reestä ja juoksi vieressä virtaavaan kuohuvaan koskeen. Hän löysi turvan Tuonelassa, armon aaltojen seassa. Kullervo syöksähti hänen jälkeensä. Ääneen itkien hän jäi kosken partaalle valittamaan kohtalonsa kovuutta, toivoen ettei olisi syntynytkään tähän onnettomuuksien maailmaan. Vihdoin hän palasi hevosen luu, katkoi veitsin valjaat, jätti reen tielle ja ratsastaen palasi isänsä kotiin.

Pihalla oli äiti vastassa:

»Mi sinulla poikasi, mikä kumma kuulumassa? On kuin Tuonelta tulisit, Manalalta matkoaisit.»

Kaikki kertoi silloin Kullervo äidilleen. Lopuksi ilmaisi, mitä nyt aikoi:

»Lähden surman suun esille, Kalman kartanon oville, suurille sotasijoille, miesten tappotanterille. Vielä on Unto kostamatta, mies katala kaatamatta.»

Kullervo valmistautui kostoretkelle. Hän hankki hyvät varustukset, teroitti miekkansa ja keihäänsä. Surullisena äiti katseli poikansa puuhia. Vaikka Kullervo olikin niin syvästi syyllinen, rakasti äiti häntä kuitenkin

kultakutrisena lapsenaan. Hän varoitti Kullervoja sotaan lähtemästä. »Se joka suotta sotaan menee, saa siellä urmansa», äiti sanoi. Vastasi Kullervo:

»En mä silloin suohon sorru enkä kaadu kankahalle, kun sorrun sotatiloille, vaivun vainotanterille. Soma on sotahan kuolla, kaunis miekan kalskehesen.»

Lähtiessä hyvästelivät isä ja sisarukset kylmästi Kullervoja, mutta äiti heltyi itkemään. Kun Kullervo kysyi, surevatko he häntä, kun kuulevat kuolleeksi, niin muut sanoivat, etteivät he sellaista miestä kaipaa.

Mutta äiti virkkoi:

»Itkenpä minä sinua, kun sun kuulen kuolleheksi, itken tulville tupamme, siltalaudat lainehille.»

Kullervo Kalervon poika lähti soitellen sotahan, ilotellen tappelohon. Soitti suolla, soitti maalla, rojahutti ruohokossa, kulahutteli kulossa. Pitkän matkan kuljettuaan hän tuli viimein Untolaan. Sankarina taistellen surmasi hän miekallaan, jonka oli itse Ukolta saanut, koko Untamon joukon. Tuvat hän poltti. Eikä Untolasta jäänyt jäljelle muuta kuin kiuasten kivet ja pihan pitkä pihlaja.

Kullervo palasi jälleen kotiinsa. Tyhjänä tapasi hän vanhempainsa tuvan. Kylmät olivat hiilet hiiloksella, jäähtynyt oli kiuas, siivoamatta tupa, autio oli venevalkamakin. Surma siellä oli käynyt, kaikki omaiset vienyet. Äitiänsä muistaessaan Kullervo itki katkeria kyyneleitä.

Nyt hän ei tiennyt, minne menisi, mihin ryhtyisi. Ei tuntunut enää olevan hänellä maailmassa mitään tehtävää. Suoritettu kostotyö ei ollut tuonut mielen rauhaa eikä tyydytystä. Entistä synkempänä ja rau-

hattomampana hän lähti metsään kävelemään, jäljesssänsä vanha Musti, ainoa elävä olento autiossa talossa.

Kauan metsässä harhailtuaan hän juotui sille paikalle, jossa oli sisarensa tavannut. Siinä itki ihana nurmi, aho armahin valitti, nuoret heinät hellitteli, kuikutti kukat kanervan tuolla paikalla pahalla. Kullervo veti tupesta terävän miekkansa, katseli sitä pitkään ja puheli sille. Hän kysyi, tekikö sen mieli syödä syyllistä lihaa ja juoda viallista verta. Miekka arvasi urhon tarkoituksen ja vastasi mielelläänkin sen tekevänsä, onhan se juonut vikatontakin verta. Silloin laski Kullervo miekari kahvan maahan, asetti kärjen rintaansa vasten, heittäyisi siihen ja kuoli.

SOTA SAMMOSTA.

Ilmarinen suri katkerasti kuollutta puolisoaan. Yöt hän unetonna itki, päivät syömättä suri. Kokonaiseen kuukauteen ei kuulunut pajasta vasaran kalketta. Niin oli hänellä ihanaistansa ikävä, apeainen armastansa, murhe mustakulmaistansa.

Ikävissään hän takoi viimein itsellensä kultaisen neidon. Takoi sen kaikin puolin kauniiksi ja täydelliseksi, sovitti sorean suun, laittoi sirkut silmät. Mutta eipä saanut hän sanoja suuhun eikä silmiin suloa. Ei noussut sen jalka käymään eivätkä kääntyneet kädet syleilemään. Ei siitä ollut puolisoiksi. Ilmarinen tarjosi kultaneitoaan Väinämöiselle:

»Tuossa on sinulle tyttö, neiti kaunis katsannolta, ei ole suuri suun pidolta eikä leuoilta leveä!»

Väinämöinen kehoitti häntä heittämään pois hulluttelut ja lausui muidenkin kuultavaksi viisaan neuvonsa:
 »Älkääte pojat poloiset sinä ilmoisna ikänä naista kullaista kosiko!
 Kylmän kulta kuumottavi, vilun hohtavi hopea!»

Ilmarinen lähti vihdoon Pohjolaan pyytämään puoliso- kseen talon nuorempaa tytärtä. Täällä ei häntä kuitenkaan hyvin kohdeltu, kun saatiin tietää vanhemman sisaren surullinen kuolema. Louhi soimasi häntä kovin sanoin ja hänen tyttärensä syytti Ilmarista sisarensa surmasta eikä sanonut ikipäivinä lähtevänsä hänen vaimokseen.

Ilmarinen suutahti, koppasi neidon syliinsä, hyökkäsi tuis- kuna tuvasta, kantoi hänet rekeensä ja lähti ajaa helettämään kotiinsa päin.

Tytöstä ei ollut kuitenkaan hänelle mitään huvia eikä hyötyä. Pitkin matkaa se itki ja sätti Ilmarista loukkaavimmalla tavalla. Ilmarinen kyllästyi lopulta peräti ja lauloi tytön meren rannalle lokiksi.

Alla päin, pahoilla mielin hän palasi kotiinsa. Jo tiellä tapasi hän Väinämöisen.

»Miksi olet pahoilla mielin?» tämä kysyi, »miten Pohjola elää?»
 Vastasi Ilmarinen:

»Mikä Pohjolan eläessä! Siellä on sampo jauhamassa: päivän jauhoi syötäviä, päivän toisen myötäviä, kolmannen kotipitoja. Sen sanon kuin sanonkin: mikä on Pohjolan eläessä, kun on sampo Pohjolassa! Siinä on kyntö, siinä kylvö, siinä kasvu kaikenlainen, siinäpä ikuinen onni.»

»Kuule, seppo Ilmarinen», huudahti Väinämöinen, »miksi emme noutaisi sampoa pois Pohjolasta. Lähte-

käämme. Pohjolaan hyvän sammon saadantahan, kirjokannen katsantahan!»

Tälle kannalle olivat asiat nyt kehittyneet. Ilmarisen emännän kuoleman ja hänen sisarensa ryöstön jälkeen oli vihollisuus kasvanut Kalevalan ja Pohjolan välillä. Sotaa ja kosta oli odotettavissa Pohjolasta. Kalevalan miehet päättivät ehtiä ennen.

Kuultuaan Väinämöisen ehdotuksen sotarekkestä Pohjolaan epäili Ilmarinen ensin, mahtaisiko se onnistua. Olihan sampo suljettu Pohjolan kivimäkeen yhdeksän lukon taakse. Kovin vaikeaa olisi sitä sieltä saada. Pian hän kuitenkin taipui Väinämöisen tuumaan. Mutta siihen Väinämöisen aikeeseen, että retki tehtäisiin veneellä, hän ei suostunut. Hänen mielestään se olisi liian vaarallista ja epävarmaa. Väinämöisestä olisi matka veneellä ollut helpompi, joutuisampi ja hauskempi, mutta koska se tuntui Ilmarisesta niin vastahakoiselta, hän myöntyi lähtemään maisin.

Ryhdyttiin sotavarustusten tekemiseen. Ilmarinen takoi Väinämöiselle miekan mitä parhaan. Se oli miekka miestä myöten. Sen terä tulena välkkyi, kuu sen kärjestä paistoi, päivä paistoi lappeasta, tähdet kahvasta sädehti. Kullalla ja hopealla se oli kaunistettu ja koristeina sen terällä hevonen hirnui, kissa naukui naulan päässä ja koira tupessa haukkui. Väinämöinen oli ihastunut miekkaansa, jopa kehaisikin:
»Jo minä terällä tällä vaikka vuoret poikki löisin, kalliot kaha jakaisin!»

Urhot lähtivät sitten yhdessä hevosen hakuun. Tällä matkalla he kuulivat itkua ja valitusta rannalta. He

luulivat siellä neidon surujaan itkevän ja lähtivät lähemmäksi. Mutta ei siellä neito itkenytäkään, siellä oli vene valittamassa. Väinämöinen kysyi, mitä syytä venon oli vetistellä. Vene vastasi:

»Vesille venosen mieli tervaisiltakin teloilta, mieli neidon miehelähän korkeastakin kodista.» Se valitti lahoavansa siihen lastuillensa, kun ei kukaan sitä vesille vienyt. Väinämöinen lupasi pian täyttää sen hartaimman toivomuksen. Heitti rannalle jo kiinni otetun hevosen ja työnsi veneen vesille.

Silloin oli päätetty, että sotaretkelle lähdetäänkin veneellä.

Kun lähtöpäivä tuli, istui vene täynnä väkeä. Oli siinä nuoria, kovakouraisia miehiä, oli tinavöitä, kultasormia neitoja, vieläpä vanhaakin ikäkulua kansaa joukon jatkona. Perässä melan varressa istui itse vaka vanha Väinämöinen.

Aluksi yrittivät yhdet ja toiset soutaa, mutta hitaasti kulki raskas pursi. Vasta kun airoille astui seppo Ilmarinen, alkoi matka kulua. Pursi juoksi, matka joutui, loitos kuului airon loiske, kauas hankojen hamina. Hänen soutaissaan teljot rytkyvät, laidat notkuivat, ja pihlajaiset aivot natisivat.

Matkalla kuljettiin Lemminkäisen kotikylän ohi.

Lemminkäinen oli rannalla venettä veistämässä. Hän huomasi veneen kaukana järven selällä kulkevan. Kun ei voinut erottaa, ketä veneessä oli, huutaa huikahutti hän täyttä kurkkua:

»Kenen on veno vesillä, kenen laiva lainehilla?»

Miehet purresta huusivat vastaan, vieläpä naisetkin: »Kuka sinä olet metsän asuja, kun et tunne Väinölän

venettä, et tunne perä-urosta etkä miestä airollista?» Lemminkäinen katsoi silloin tarkemmasti ja vastasi:

»Jo tunnen peränpitäjän ja älyän airollisen: vaka vanha Väinämöinen itse on perän pidossa, Ilmarinen airollisna.» Näille hän huusi:

»Minnekä menette miehet, kunne läksitte urohot?» Vene oli nyt joutunut lähemmäksi ja Väinämöinen kertoi, minne oltiin matkalla. Lemminkäinen innostui kohta.

»Ohoh vanha Väinämöinen! Otapa minua miestä urohoksi kolmanneksi, kun saat sammon nostantahan, kirjokannen kannantahan! Vielä minäkin miestä maksan, jos saisi tapella tarve, annan käskyn kämmenille, olkapäilleni opaston.»

Väinämöinen suostui siihen ja Lemminkäinen astui veneeseen.

Iloisesti laulellen soudettiin kohti Pohjolaa. Kuljettiin yksi päivä maavesiä, toinen päivä suovesiä, kolmas kosken vesiä. Kosket laskettiin onnellisesti. Ei tarttunut vene kiviin eikä kaatunut kuohuihin. Mutta kun oli koskilta päästy ja lähdettiin väljempää vesiä viilettämään, vene tarttui äkkiä aivan liikkumattomaksi. Siinä kurkisteltiin, työnnettiin ja nytkyteltiin, mutta vene ei hievahtanutkaan. Viimein ilmoitti Lemminkäinen, joka oli laidan yli kumartunut:

»Ei ole veno kivellä, ei kivellä, ei haolla, vene on hauen hartioilla, veden koiran konkkaluilla.»

Väinämöinen arveli: »Jotakin joessa ompi, hakojakin, haukiakin. Kun lie hauen hartioilla, vedä miekalla vetehen, katkaise kala kahdeksi!» Lieto Lemminkäinen kiskaisi miekkansa tupesta ja huitaisi sillä veteen yli laidan. Mutta iskiessään hän horjahti ja meni suinpäin

mereen. Seppo Ilmarinen kiiruhti avuksi, tarttui miestä tukkaan, nosti hänet veneeseen ja tuumi:

»Kaikki on mieheksi kyhätty, pantu parran kantajaksi lisäksi sataluvulle, tuhannelle täytteheksi!» Hän veti esim oman miekkansa ja sivalsi haukea. Mutta miekka murskaksi mureni eikä hauki välittänyt siitä mitään.

»Ei ole teissä puolta miestä, ei urosta kolmannesta, kun konsa tulevi tarve miehen mieltä vaaditahan». Väinämöinen sanoi ja työnsi miekkansa kalan hartioihin. Miekka tarttui siihen lujasti kiinni. Väinämöinen ponnisti ja yritti nostaa kalaa ylös. Silloin kala katkesi, pyrstöpuoli putosi mereen ja ainoastaan pää nousi veneeseen. Vene irtautui ja Väinämöinen ohjasi sen läheiselle rannalle.

Täällä kala keitettiin ja syötiin. Aterian jälkeen Väinämöinen katseli kalan luuta ja arveli:

»Mikähän tuostakin leveästä leukaluusta tulisi taitavan miehen käsissä?»

Tuumi Ilmarinen: »Ei tyhjistä mitään tule, ei taitavan seponkaan pajassa.»

Väinämöinen jatkoi: »Ehkäpä siitä tulisi kantele, jos olisi vain sen tekijää.»

Hän ryhtyi itse kannelta laatimaan. Koppa tuli suuresta leukaluusta, naulat hampaista ja kieliksi pantiin Hiiden ruunan jouhia. Kun kantele oli valmis, niin sitäkö katseltiin ja ihmeteltiin. Soittaakin sitä yrittivät sekä vanhat että nuoret. Soitti nuoret, sormet notkui, vanhat väänti, päät vapisi. Ei ilo ilolle noussut, soitto soitolle ylennyt.

Viimein itse Väinämöinen otti kanteleen polvilleen

istuutui laulupaadelle hopeiselle mäelle, kultaiselle kunnahalle. Hän alkoi kosketella kannelta. Sormet nousi notkeasti, peukalo ylös keveni. Kanteleesta virisi soitto niin suloinen ja ihana, ettei kukaan sellaista ennen ollut kuullut.

Metsän eläimetkin pysähtyivät juoksussaan ja linnut lennossaan kuultuaan Väinämöisen soiton ja hiljaa lähestyivät häntä paremmin kuullakseen. Orava asettui läheiselle oksalle, kärppä vieressä olevalle aidalle, hirvi ja ilves kankaan reunaan. Karhu samosi kaukaisesta asunnostaan ja kiipesi lähellä kasvavaan kuuseen. Vieläpä susikin suolta lähti liikkeelle soitantoa kuulemaan. Linnut kilvan kiisivät Väinämöisen luo. Tuli kotka korkeasta kodistaan, tuli valkoinen joutsen, tulivat suuret ja pienet linnut. Niinpä tuli sirkkuja satalukuisina, leivoja liki tuhatta. Ne ilmassa ihastelivat, hartioilla haastelivat isän tehdessä iloa, soitellessa Väinämöisen.

Vieläpä veden kalatkin nousivat parvittain rantaruohokkoon soittoa kuulemaan. Siinä oli hauet ja lohet, siinä siiat ja särjet, ahvenet jos muut kalatkin.

Metsän ja muun luonnon asukkaat ja haltiat kiiruhtivat noihin suloiisiin soittajaisiin. Tapiolan tarkka ukko, itse Metsolan isäntä ja kaikki Tapion kansa, sekä piiat että pojat, kulkivat vuoren kukkulalle. Kaunis Mielikki, metsän emäntä, asettui mukavasti käyrälle koivulle istumaan. Ilman ihanat immet kokoontuivat taivaan kaarelle ja pienten pilvien rusoreunalle kanteleen soitosta nauttimaan. Lumpeiselle rannalle ilmestyi itse Ahto, aaltojen kuningas, ja Vellamo, veden emäntä, sekä heidän pitkätukkaiset neitosensa.

Siinä vanha Väinämöinen, kauan soitti kanteletta.

Eikä ollut yhtään kuulijoista, ei miestä eikä naista kenen ei itkuksi käynyt, kenen sydäntä ei sulannut. Niin oli kumma kantelon ääni, niin oli soitanto soirea.

Itse soittajakin heltyi. Hänen silmistään valui suuria kirkkaita kyyneliä ja vierähti alas rannalle veteen saakka. Sotka, sininen lintu, etsi Väinämöisen kyöneleet järven pohjasta. Kun ne sieltä Väinämöiselle tuotiin, olivat ne muuttuneet kauniiksi, kalliiksi helmiksi, joita käytetään kuningasten kunniaksi, valtojen iki-iloksi.

Lähdettiin taas matkaa jatkamaan pimeään Pohjolaan. Reippaasti sujui matka halki kovien kuohujen ja lakkipäiden laineiden Ilmarisen ja Lemminkäisen voimakkaasti soutuessa. Pian päästiinkin Pohjolan rannikolle. Vene ohjattiin valkamaan ja temaistiin tervatuille teloille.

Väinämöinen ilmoitti Pohjolan emännälle, että oli tultu vaatimaan osaa sammosta. Jyrkästi vastasi Louhi, ettei sammossa ole jakamista ja ettei siitä mitään anneta. Väinämöinen ilmaisi nyt, että he siinä tapauksessa ottavat koko sammon. Nopeasti ryhtyi silloin Louhi toimiin suojellakseen aarrettaan. Hän kutsui kokoon kaikki Pohjolan aseelliset miehet sampoja puolustamaan. Mutta rauhallisesti, niinkuin ei mitään vaaraa olisi, otti Väinämöinen kanteleensa ja istui soittamaan. Niin tenhoava oli nytkin hänen soittonsa, että koko Pohjolan väki ja kaikki sen soturit pysähtyivät sitä kuuntelemaan. Vesissä silmin seisovat sotaurhot, pojat painuivat maahan polvilleen. Hetken kuluttua alkoi soitto kummasti raukaista kuulijoita ja vähitellen uupuivat kaikki uneen.

Silloin Väinämöinen nousi, voiteli unella nukkuvien silmät ja vaivutti heidät pitkään syvään uneen.

Sitten Väinölän miehet riensivät Pohjolan kivimäelle, jossa sampo oli säilössä yhdeksän lukon takana. Ilmarinen puuhaili lukkojen kimpussa. Hän voiteli niitä rasvoilla. Samoin hän rasvasi saranoita, jotteivat ne avatessa kovin naukuisi. Väinämöinen laulun mahdollaan liikutteli portteja ja silloin ovet avautuivat.

Lemminkäinen kiiruhti ensimmäisenä sampoa irroittamaan. Mutta se oli niin lujaa maahan juurrutettu, ettei se hänen ponnistuksistaan vähääkään välittänyt. Haettiin Pohjolan vahva härkä ja sen avulla sampo läksi liikkeelle. Sampo kannettiin veneeseen ja vene työnnettiin

vesille. Astuttiin purteen ja käännettiin se kotia kohden.

Hetken kuluttua Lemminkäinen virkkoi: »Miksi et laula, Väinämöinen, hyvän sammon saatuasi, tien oikein osattuasi?»

Väinämöinen vastasi: »Liian varhaista on vielä laulaa, liian aikaista ruveta iloa pitämään. Sitten vasta sopii iloita, kun näkyvät omat tuvat.»

Lemminkäinen kehoitti vähän päästä taas Väinämöistä laulamaan. Väinämöinen varoitti nytkin liian aikaiseen iloitsemasta. Mutta Lemminkäinen ei voinut enää hillitä hyvää mieltään, vaan purki riemastuksensa kovaääniseen lauluun. Hän oikein karjahteli innoissaan ja kauas kuului hänen käreä äänensä.

Sitäpä säikähti kurki, joka istui kannon päässä märän mättään nenässä, ja pahasti parkaisten lähti lentämään pohjoiseen. Pohjolan yli lentäessään se vielä räkäisi niin kovasti, että herätti Pohjolan väen unesta.

Ensin tointui Louhi, Pohjolan emäntä, tutkimaan,

Mitä oli tapahtunut. Hän juoksi katsomaan. Särjetty oli ovet, murrettu saranat ja poissa, poissa oli sampo. Kovin säikähti Louhi. Oliko nyt mennyt hänen valtansa ja rikkautensa?

Pian palasi hänen toimintatarmonsä. Hän loitsi äkkiä sakean sumun merelle, niin paksun ja sakean, ettei Väinämöinen osannut venettä mihinkään ohjata. Sumusta kuitenkin selvittiin, kun Väinämöinen rniekallaan sen sivalsi halki ja se silloin hajosi.

Tuskin oli sumusta suoriuduttu, kun veneen viereltä kuului kova kohina ja keskeltä korkean kuohun nosti päätään meren hirmu, Iku-Turso, Äijön poika. Seppo Ilmarinen karahti aivan kalpeaksi, painui veneeseen ja veti peitteen päänsä yli. Väinämöinen tarttui hirviötä korvista, heitti sen laineisiin ja pakotti vielä lupaamaan, ettei koskaan enää ilmaantuisi ihmisten tielle.

Hetkinen jatkettiin rauhassa matkaa. Mutta silloin sai Louhi myrskyn syntymään. Kaikki tuulet alkoivat riehua, varsinkin kaakko kauheasti karjui ja pohjoinen kovin porasi. Tuuli puut lehdettömiksi, havupuut havuttomiksi, kanervat kukattomiksi, nosti mustia muria päälle selvien vesien.

Kalevalaisten pursi joutui ankarien aaltojen hakattavaksi ja heiteltäväksi. Tässä hirmumyrskyssä aalto vei Väinämöisen kanteleen. Pahoilla mielin, vedet silmissä, hän näki ihanaäänisen soittonsa häviävän vaahtopäihin laineisiin. Ahtolan kansa sen löysi ja vei kotiinsa meren syvyyksiin.

Ilmarinen joutui uudestaan pelon valtaan. Hän valitteli, että oli ollenkaan lähtenyt merelle. Huonostihan ovat asiat, kun on tuuli turvana, meren aalto armona.

7 - Tolvanen, Kalevala

Väinämöinen pysyi rohkeana ja mahdollaan asetteli aaltoja. Lemminkäinen taas kokeneena merenkulkijana liitti korkeita varalaitoja parraspuihin. Niin suoriuduttiin tämän hirveän myrskyn kynsistä.

Tällä välin oli Louhi laittanut kuntoon Pohjolan suuren sotapurren, sijoittanut sotaurhonsa siihen ja lähtenyt nopeasti ajamaan takaa Väinölän venettä. Purje nostettiin mastoon ja sitä paitsi sata miestä pantiin soutamaan. Hirmuista vauhtia Louhen sotalus halkoikin meren aaltoja.

Väinämöinen käski Lemminkäisen vähän väliä kiivetä mastoon tähystämään näkyisikö mitään takaiselta taivaanrannalta. Ensin näkyikin sieltä kuin pieni pilven lonka merestä kohoavan. Sitten näytti siellä nousevan saari, jonka puut olivat täynnä lintuja. Viimein Lemminkäinen näki tarkkaan ja huusi:

»Jo tulevi Pohjan pursi, satahanka hakkoavi, sata on miestä soutimilla, tuhat ilman istumassa.»

Nyt tiedettiin toden olevan edessä. Väinämöinen käski ja kehoitti väkeänsä soutamaan. Voimainsa takaa soutivat Ilmarinen ja Lemminkäinen, voimainsa takaa ponnisteli muukin väki. Vene ritisi ja vapisi ja koskena kohosi vesi veneen keulan edessä. Mutta vielä nopeammin kulki Pohjolan pursi ja lähenei lähenemistään Väinölän venettä.

Silloin Väinämöinen keksi uuden keinon, Hän kaivoi esiin tuluksensa, otti pikkuruisen piitä ja heitti sen yli vasemman olkansa mereen:

»Tuosta tulkohon karinen, salasaari kasvakhon, johon juosta Pohjan purren, satahangan halkiella.»

Siitä kasvoi salakari, johon Pohjolan sotalus

törmäsi. Koko pursi katkesi, masto mäiskähti mereen, laidat halkeilivat ja miehet joutuivat aaltoihin. Turhaan Louhi koetti korjata venettä. Se oli auttamattomasti särkynyt. Silloin hän turvautui tavattomaan keinoon. Muutti itsensä hirveäksi kotkaksi, jonka siipinä olivat veneen laidat, perämela pyrstönä ja viikatteet kynsinä. Miehet hän asetti selkäänsä ja siipiensä päälle, kohosi ilmaan ja hyökkäsi Väinämöisen veneen kimppuun. Tarttui kourin mastoon. Vene oli kaatua ja pelko valtasi miehet, etenkin Ilmarisen, kokonaan.

Väinämöinen huusi:

»Kuule, Pohjolan emäntä! Jos tulet jakamaan sampoa, niin mennään tuonne niemen päähän jaolle.»

Kähisi Louhi: »En lähde sammon jakoon sinun kanssasi, katala», ja samassa tavoitteli sampoa. Silloin Lemminkäinen sivalsi miekallansa kotkan kourille ja Väinämöinen kohotti melan merestä ja iski niin hirviötä, että sen kaikki muut kynnet katkesivat paitsi toisen sakarisormen. Otus tipahti mastosta veneeseen ja miehet sen selästä ja siiviltä moiskahtelivat mereen.

Tässä melskeessä Louhi tarttui ainoalla kynnellään sampoon viedäkseen sen mennessään. Sampo vierähti mereen ja särkyi kappaleiksi. Louhen kouraan jäi vain sammon kirjava kansi. Kostoa uhkaillen Louhi lähti Pohjolaan vieden mennessään sammon kannen. Siitä lähtien on ollut polo Pohjolassa, elo leivätön Lapissa.

Suurin osa sampoa vaipui meren pohjaan. Siitäpä onkin meri rikkaaksi tullut, siitä on tullut Ahdolle aarteita.

Pieniä sammon muruja vesi kuljetti Suomen rantaan.

Väinämöinen ilostui, kun sen näki, ja lausui:

»Tuosta on alku ainaisen onnen, tuosta kyntö, tuosta kylvö, tuosta kasvu kaikenlainen, tuosta kuu kumottamahan, onnen päivä paistamahan Suomen suurille tiloille, Suomen maille mairehille.»

Taistelun jälkeen Väinämöinen laski maihin. Hän kokosi rannalta sammon murut ja tallensi ne kansallensa onnea tuottamaan Lopuksi hän lausui Ukolle kauniin rukouksen:

»Anna luoja, suo Jumala, anna onni ollaksemme, hyvin ain' eleäksemme, kunnialla kuollaksemme suloisessa Suomen maassa, kaunihissa Karjalassa!

Ole puolla poikiesi, aina lastesi apuna, aina yöllisnä tukena, päivällisnä vartiana, vihoiin päivän paistamatta, vihoiin kuun kumottamatta, vihoiin tuulen tuulematta, vihoiin saamatta satehen, pakkasen palelematta, kovan ilman koskematta! Aita rautainen rakenna, kivilinna liitättele kahden puolen kansoani, tueksenne, turvaksemme, vahvaksi varukseksemme, ettei turma turmeleisi eikä kaataisi katehet!»

Kotiinsa saavuttuaan Väinämöinen kaipasi suuresti kadonnutta kanneltaan. Nythän olisi sopinut soittaa ja iloita, kun oli onnellisesti vaaralliselta sotaretkeltä suoriuduttu. Mutta kannel oli ja pysyi meren pohjassa. Väinämöinen kävi merellä sitä haraamassakin, mutta ei löytänyt sitä.

Astellesaan kotiin alla päin, pahoilla mielin hän kuuli koivun ahon laidassa itkeä nyhkyttävän.

»Mitä itket, ihana koivu, vyöhyt valkea valitat?» hän, kysyi siltä.

Koivu kertoi itkevänsä kovaa kohtaloaan ja suurta

turvattomuuttaan. Osalliset ja onnelliset toivovat alati kesän kauniin tulevan, suven suuren lämpiävän, mutta hän, koivu raukka, saa varoa, että silloin sen kuori kolotaan ja lehvät viedään. Keväällä viiltelevät lapset halki sen kuoren ja juoksuttavat sen mahlan ja paimenet kesällä kiskovat tuohen, ken lipiksi, ken tupeksi, kenpä marjatuohiseksi. Syksy taas tuo haikeimmat huolet. Silloin halla sen kellastuttaa ja tuuli riistää siltä sen kauniin vihreän puvun. Se jää aivan alastomaksi talven käsiin vilussa värisemään ja pakkasessa parkumaan. Kun talvi vihdoin joutuu, tulevat miehet kirveinensä ja pilkkovat sen pinopuiksi tai kaatavat kaskipuiksi.

»Älä itke, puu vihanta», Väinämöinen virkkoi, »minä suon sinulle pysyvän onnen, kohta itkenet ilosta.»

Hän otti koivun ja teki siitä kanteleen. Mutta mistäs naulat kanteleeseen? Kukkuipa käki tammen oksalla. Sen kukkuessa kumpusi suusta kultaa, pudoten maahan tammen juurelle. Väinämöinen otti kullan ja teki siitä kanteleensa naulat. Entäs kielet sitten, mistä Väinämöinen ne sai? Istui impi aholla. Ei se impi itkenyt, mutta ei juuri iloinnutkaan. Hän lauloi iltansa kuluksi, itseksensä, kaihoten odotteli sulhoansa tulevaksi. Immeltä Väinämöinen pyysi hiuksia kantelonsa kieliksi. Impi niitä antoikin ja niin Väinämöinen sai kanteleensa valmiiksi.

Väinämöinen istuutui kankaan kivelle, paatiselle portaalle, asetti kanteleen polvilleen ja laski sormensa kanteleen kielille. Se soitto, joka taas siitä virisi, lumosi luonnon ja ihastutti ihmiset. Luontokin niin hurmautui, että kannot ilosta hyppivät kankaalla, kävyt kierittelivät itseään maassa ja kukat syleilivät ja suutelivat toisiaan.

Pian aikaan alkoi Väinölässä tuntua, että Louhi, Pohjolan emäntä, Pohjan akka harvahammas, oli ryhtynyt kostopuuhiin. Tavattomia tauteja ilmestyi Kalevan kansan keskuuteen. Ne olivat Louhen lähettämiä surmaamaan Väinölän väkeä. Melkein koko kansa sairasti tuntemattomia, kauheita tauteja. Alta lattiat lahoivat, päältä peitteet märkänivät. Väinämöinen ryhtyi taas taisteluun Louhen kanssa sekä Tuonea että tauteja vastaan. Voimakkain loitsuun ja tehokkain voitein hän kävi tautien kimppuun ja sai kuin saikin ne karkoitetuiksi Kalevalasta. Niin pääsi kansa kuolemasta, Kaleva katoamasta.

Kun Louhi kuuli, että Väinämöinen oli torjunut taudit Kalevalasta, hän lähetti toisen tuhon sinne. Nostatti karhun Kalevalan karjaa kaatamaan.

Väinämöinen riensi hätään. Ensin hän teetti Ilmarisella vahvan karhukeihään, jonka sulalla susi seiso, karhu terän kohdalla, varsa varrella ja peura ponnen päässä. Sitten lähti karhua tavoittamaan.

Tultuaan metsään hän lausui: »Ota metsä miehiksesi, urohiksesi Tapio, auta onni ottamahan, metsän kaunis kaatamahan! Otsonen metsän omena, mesikämmen källeröinen! Kun kuulet minun tulevan, aimo miehen astelevan, kytke kynnet karvohisi, hampahat ikenihisi, käypä maata mättähälle, kaunihille kalliolle!»

Pian kuuluikin äkäistä koiran haukuntaa. Väinämöinen kiiruhti sinne. Siellä oli otso, metsän kuningas.

Urheasti lähestyi sitä Väinämöinen ja voimakkaalla iskulla lävisti karhun rinnan.

Kaatunutta mesikämmettä lähdettiin viemään Väinölään. Lähtiessä viritettiin laulu:

»Metsän kultainen käkönen, kaunis karva röyhetyinen, heitä nyt kylmille kotisi, asuinmaasi autioksi! Lähde kuulu kulkemahan, metsän auvo astumahan urohoisehen väkehen, miehiseen joukkiohon! Ei siellä pahoin pidetä, ei eletä kehnon lailla, sima siellä syötetähän, mesi nuori juotetahan tulevalle vierahalle.» Iloiten ja laulaen kannettiin karhu kotia.

Siellä oli kotiväki jo pihalla vastassa. Riemuiten sekin kuului vierasta tervehti:

»Joko on kulta kulkemassa, hopea vaeltamassa, koska laulaen tulette?»

Vastasi Väinämöinen: »Itse on kuulu kulkemassa, salon auvo astumassa, mies vanha vaeltamassa, verkanuttu vieremässä.»

Väki vastaten sanoi: »Terve otso tultuasi, mesikämmen käytyäsi! Niin me vuotimme sinua kuni suksi uutta lunta, lyly liukasta keliä, neiti nuori sulhokaista, punaposki puolisoa.»

Karhu kannettiin tupaan alle kuulun kurkihirren, alle kaunihiin katoksen. Siellä siltä turkki riistettiin, lihat leikkailtiin ja pantiin patoihin kiehumaan. Kun liha oli kystä, nostettiin se kuppeihin pöydälle, tuotiin viereen oluttuopit ja kansa istuutui pöytänsä syömään ja juomaan karhunpeijaisia.

Vaka vanha Väinämöinen loihe lausumaan:

»Kummun ukko kultarinta, Metsolan metinen vaimo mies puhdas Tapion poika, Tellervo Tapion neiti, kaikki muu Tapion kansa, tule nyt häihin härkösesi, pitkävillasi pitoihin! Nyt on kyllin kystä syödä, kyllin antoa kylälle.»

Kysyi väki pöydän äärestä: »Missä on otso synty-

nynnä, rahankarva kasvanunna, tokko tuo oljilla syntyi, kasvoi saunan karsinassa?» Väinämöinen vastasi: »Ei otso oljilla synny, eikä riihiruumenilla. Mesikämmen on syntynyt kuun luona, otavan luona, ilman impien tykönä. Astui kerran ilman impi ilman äärtä myöten villavakka kainalossa. Hän otti pehmeän villatukon vakasta ja heitti sen alas. Se putosi mereen. Aalto ajeli sen rantaan, simaisen salon sivulle, metisen niemen päähän. Mielikki, metsän emäntä, sen löysi ja haltuunsa otti. Pani sen kätkeyeen ja ripusti kätkyen kultaisin vitjoin lehtevään oksaan keinumaan. Siinä hän otsoa tuuditteli alla kuusen kukkalatvan metisen viidakon vieressä, simaisen salon sisässä.

Kasvoi otso kaunihiksi, yleni ylen ehoksi: lyhyt jalka, lysmä polvi, tasakärsä talleroinen, pää levyt, nenä nykerö, korva kaunis röyhetyinen.»

Nuori väki taas kyseli: »Mitä tehden metsä mieltyi, ihastui salon isäntä, taipui ainoinen Tapio, jotta antoi ainokkinsa, menetti mesikkisensa, oliko keihon keksimistä eli nuolen noutamista?»

Vastasi Väinämöinen: »Hyvin meihin metsä mieltyi, taipui ainoinen Tapio. Tellervo, Tapion neiti, metsän neiti muoto kaunis, veisti pilkat pitkin puita, rastit vaaroihin rakenti jalonsen oville. Sitten sinne tultuani, perille osattuani ei ollut keihon keksimistä, ampuen ajelemista, itse otso puusta ylen, horjahti havun selältä, risu pisti rintapäähän, varpu vatsahan vajosi.»

Sitten kääntyi Väinämöinen otson puoleen ja lausui: »Otsoseni ainoiseni, lintuseni, lempiseni, älä nyt pane pahaksi, jos meille mikä tulisi, luiden luske, päiden pauke, kova hammasten kolina.» Hän otti karhun pään ja vei

sen talon lähellä olevaan suureen petäjään. Sinne se asetettiin yläoksille, kuuluville karjan kellon, luokse tiukujen tirinän.

Tupaan palattua soitettiin, laulettiin ja pitkin iltaa iloittiin.

Lopuksi Väinämöinen lauloi:

»Anna toistekin Jumala, vastakin vakainen luoja, näin näissä iloittavaksi, näissä häissä pyylypoian, pitkävillaisen pidoissa! Päivät soisin soitettavan, illat tehtävän iloa näillä mailla mantereilla, Suomen suurilla tiloilla.»

SOTA VALOSTA.

Louhi, Pohjolan emäntä, yritti vielä, kerran tuhota Kalevalaa, vielä koetti kostaa korvaamatonta tappiotaan. Näin se tapahtui.

Kerran taas Väinämöinen soitteli ihanasti kanneltaan. Soitto kuului ylös kuun tupiin ja päivän asunnoille. Ihastuneena soreasta soitosta tuli kuu tuvastaan ja laskeusi koivun konkelolle kuuntelemaan. Samoin aurinkokin asunnostaan astui ja asettui petäjän latvaan soitosta nauttimaan. Silloin hiipi sinne Louhi, sieppasi kiinni kuun ja auringon, kuljetti ne pimeään Pohjolaan ja salpasi teräsvuoreen vangiksi. Riensi sitten takaisin Kalevalaan ja varasti tulet tuvista. Sai tuvat tulletomiksi, pirtit valkeattomiksi.

Pimeä yö valtasi nyt Kalevalan, pimeä ja pitkä. Turhaan odotti kansa aamua, levottomana vartoi aurinkoa nousevaksi. Ei noussut kuu eikä valennut itäinen taivaan ranta. Oli yö Kalevalassa, oli yö alinomainen, pitkä, pilkkoisen pimeä. Tukulaksi kävi ihmisille elämi-

nen ilman valoa. Käsin täytyi teitäkin etsiä ja sormin maita tunnustella.

Itse Ukonkin, ylijumalan, aika kävi ikäväksi, kun ei enää koskaan päivä paistanut eikä kuu kumottanut. Hän ihmetteli, mikä kumma nyt on kuun edessä, mikä varjo päivän tiessä. Astui pilven äärtä myöten pitkin taivaan rantaa sinisissä sukissa ja kirjavassa kaplukkassa etsien aurinkoa ja kuuta, mutta ei löytänyt niitä. Silloin iski Ukko tulta kynnestään, iski miekalla tuliterällä, säilällä säkenevällä ylhäällä taivosessa tähtitarhojen tasalla. Sai siitä tulikipunan, kätki sen kultaiseen kukkaroon, ja antoi ilman impien kasvatettavaksi uudeksi auringoksi ja kuuksi.

Ilman impi tuuditteli tulta kultaisessa kätkyessä ja hopeisissa hihnoissa ilman partaalla pitkän pilven päällä. Hopeiset orret notkui, kätkyt kultainen kulisi, pilvet liikkui, taivot naukui, taivon kannet kallisteli tulta tuuditeltaessa.

Mutta kerran kun ilman impi käsin käänsi tulta kätkyessä, se putosi hänen käsistään. Taivas reikihin repesi, kirposi tulikipuna, suikahti punasoronen, läpi läikkyi taivosista, puhki pilvistä pirisi läpi taivahan yhdeksän, halki kuuden kirjokannen. Se puhkaisi katon Tuurin uudesta tuvasta, rikkoi siellä tyttären rinnan, turmeli pojalta polvet ja poltti isännän parran. Siitä tuiskahti vielä kehtoon, poltti sieltä lapsen ja lensi ulos metsään. Poltti mennessään paljon maita ja kohahti viimein Aluen järveen. Järvi kuohui yli äyräittänsä, loiskui rantakuusien tasalle ja oli vähällä tuleen syttyä tuon tuiman tulen käsissä. Järven kalat joutuivat suurimpaan hätään. Ahven itki aittojansa ja kiiski kivistä

linnaansa. Ahven jo yritti nielaisemaan tuhon tuojaa tulisoroista, mutta ei tavoittanut sitä. Silloin sieppasi sen suuhunsa sinervä siika ja nieli vatsaansa. Aluen järvi tyyntyi ja laskeusi äyrästensä suojaan.

Kalevalassa oli huomattu tulikipunan välähdys pimeällä taivaalla.

Väinämöinen ja Ilmarinen lähtivät ottamaan selvää, mikä oli se outo leimaus ollut. He kulkivat sinne päin, minne tuli näytti pudonneen. Tulivat suuren joen rantaan. Ei ollut rannalla yhtään venettä. Urhot tekivät veneen, valmistivat melan ja airoit ja lähtivät soutamaan Kierreltyään kotvan joella he kohtasivat Ilmattaren, joka kertoi heille, mihin tulisoronen oli joutunut. Miehet soutivat maihin ja kulkivat Aluen järvelle.

Täällä tulikipuna oli jo kulkeutunut hauen vatsaan. Siika, joka kipunan nieli, oli pian joutunut järvilohen saaliiksi ja järvilohen oli taas hauki nielaissut. Mutta hauellakaan ei saaliistaan pitkää iloa ollut. Tulikipuna alkoi sen vatsassa polttaa ja tulen tuskissa töytäili se järven syvänteihin, luotojen lomiin ja karien kiville.

Saapuivat rannalle Väinämöinen ja Ilmarinen ja ryhtyivät nuotan laadintaan. Kun aineita ja tarvekaluja puuttui, täytyi heidän kaikki alustapitäen hankkia ja valmistaa. Illalla kylvettiin liina pienelle peltotilkulle Aluen järven rannalle. Jo samana yönä se täysikasvuisena korjattiin, nyhdettiin ja riivittiin, vietiin likoon ja taas kuivattiin, loukuttiin ja lipsuttiin, harjattiin ja langaksi värttinällä kehrättiin. Ennen aamun alkamista oli nuotta jo valmiiksi kudottu. Se oli perältä sataa syitä ja sivuilta seitsentä sataa pitkä. Se kivistettiin, laudustettiin ja veneeseen kannettiin.

Pian vedettiin tätä suurta nuotta Aluen järvessä pitkin ja poikki. Saatiin kalaa kaikenlaista, kiiskiä, ahvenia, särkiä, saatiin taimenia, lahnoja, lohia ja vielä muitakin kaloja, mutta ei saatu sitä kalaa, jota pyydettiin.

Silloin vanha Väinämöinen vielä verkkoja lisäsi, jatkoi nuotan sivuja viidellä sadalla sylellä ja köysiä seitsemällä sadalla. Nuotta heitettiin syvemmälle ja vedettiin vielä kerta uusi apaja. Meren väki ryhtyi myös auttamaan. Aalloista nousi pieni mies, joka tarpoi suurella hongalla järven syvimmätkin silmäkkeet ja ajoi kalat niistä nuottaan. Kun nuotta nostettiin: ja kalat maalle puistettiin, oli kuin olikin siellä joukossa hauki, joka oli niellyt tulikipunan.

Kukas nyt hauen halkaisee ja tulen kiinni ottaa? Vanha Väinämöinen arveli: »Tohtisinko käsin ruveta ilman rautarukkasia?» Kuuli sen Päivän poika ja sanoi:

»Kyllä minä tohtisin hauen halkaista, jos minulla olisi isäni puukko.»

Silloin puukko pilvistä putosi Päivän pojan viereen. Päivän poika tarttui haukeen ja häikäisi sen. Sieltä tuli esiin järvilohi, sen vatsasta taas siika ja siian vatsasta sininen kerä. Varovasti sitä auottiin ja tavattiin punainen kerä sisältä. Kun se auki kehitettiin, saatiin käsiin tulikipuna. Väinämöinen tuumi, miten tuli saatettaisiin pimeihin pirtteihin. Mutta samassa kipuna kirposi Päivän pojan kädestä, kärehti Väinämöisen parrassa, lehahti Ilmarisen tuuheaan partaan, poltti sen ja kärvensi pahasti vielä poskipäitä. Sitten se karkasi katajakankaalle, kohahti komeaan kuusikkoon ja hul-

musi kauas pitkin metsiä ja maita. Poltti puolen Pohjan maata, sakaran Savon rajaa ja kahden puolen Karjalaa.

Ilmarinen juoksi suinpäin järveen partaansa sammuttamaan. Sitä sammutellessaan hän lausui: »Tule tytti Turjan maalta, neiti laskeite Lapista, hyyssä sukka, jäässä kenkä, hallassa hamehen helmet, hyinen kattila kädessä, jäinen kauha kattilassa, viskaa vilua vettä, riittehistä ripsuttele paikoille palanehille, tulen tuhmille vihoille!» Kohta heittikin palon jälkiä kirvelemästä ja pian parani seppo entistänsä ehommaksi.

Väinämöinen riensi karannutta tulta tavoittamaan. Kaukana korvessa hän löysi sen viimein lahon kannon sisästä. Väinämöinen tempaisi sen sieltä, tukki koivun kääpään ja kuljetti vaskisessa kattilassa Väinölään. Niin saatiin vihdoon tuli takkaan loimottamaan ja valkea päreeseen pimeitä pirttejä valaisemaan.

Tuli oli nyt saatu takaisin Kalevalaan, mutta poissa pysyivät vielä kuu ja aurinko. Vilu tuli viljalle pellolla, karjalle kamala olo laitumella ja ilman linnutkin oudostuivat tätä yhtämittaista yötä. Ikävä valtasi ihmisten mielet, kun ei koskaan päivä paistanut eikä kuukaan kumottanut.

Nuoret neidot hiipivät vihdoon sepon pajaan ja sanoivat: »Nouse, seppo, takomaan uutta kuuta ja uutta aurinkoa! Paha on olla ilman auringon valoa, ikävä ilman illan kuutamoita.»

Seppo ryhtyikin työhön. hän takoi kuun kullasta ja muovaili auringon hopeasta. Tuli Väinämöinen pajaan: »Mitä paukutat pajassa, ajan kaiken kalkuttelet?»

»Kultaista kuuta ja hopeaista aurinkoa tuonne taivaan laelle.»

Väinämöinen virkkoi: »Ohoh, seppo Ilmarinen, jo nyt laadit joutavia! Ei kumota kulta kuuna, paista ei päivänä hopea.»

Seppo ei välittänyt Väinämöisen puheista, vaan valmisti kuun kehän ja päivän pyörylän. Nosteli ja väläytteli niitä ja lähti viemään oikeille paikoilleen. Kuun hän kuljetti korkean kuusen latvaan, auringon taas hilasi pitkän männyn päähän. Hiki vieri viejän päästä tässä tuiki työläässä toimesta. Mutta eipä kumottanut kultainen kuu, ei paistanut hopeinen aurinko. Yö pysyi yhtä pimeänä kuin ennenkin.

Väinämöinen oli katsellut Ilmariseri hommia. Nyt hän virkkoi:

»Jo on aika arvan käydä, miehen merkkiä kysyä, minne meiltä päivä päätyi, kunne meiltä kuu katosi.»

Hän otti arpaseulan, leikkasi keveän lepän lastun, asetti sen seulan pohjalle ja lausui:

»Kysyn luojalta lupaa, vaadin varsin vastinetta: Sano totta luojan merkki, juttele Jumalan arpa, minne meiltä päivä päätyi, kunne meiltä kuu katosi, kun ei ilmoisna ikänä nähdä noita taivahalla!»

Samalla hän hyppäytti lastua seulalla. Arpa ilmaisi, että aurinko ja kuu ovat Pohjolan kivimäessä.

Heti lähti Väinämöinen Pohjolaan. Vaikea oli nyt matka kulkea, mutta kolmantena päivänä oli Väinämöinen jo Pohjolan portilla. Nuoret miehet näkivät hänen tulevan ja uhkailivat.

»Tulepas Pohjolan pihalle!»

Väinämöinen astui pihalle. Miehet siirtyivät tupaan huutaen: »Tules Pohjolan tupaan!»

Väinämöinen meni tupaan. Täällä oli tupa miehiä täynnä, kaikki miekka vyöllä ja sota-asussa.

Vihaisesti kysyttiin: »Mitä asiaa?»

Kajahutti Väinämöinen: »Kuusta on asiat kummat, päivästä iki-ihmeet: minnes meiltä päivä päätyi, kunnes meiltä kuu katosi?»

Vastasivat Pohjolan miehet: »Tuolla ovat kivimäessä, rautaisessa kalliossa, sieltä eivät pääse päästämättä.»

Väinämöinen tempaisi miekkansa, jonka kärjestä kuu paistoi ja päivä kahvasta välähti, ja huusi:

»Kun ei kuu kivistä pääsne eikä päivä kallioista, niinpä käymme miekkasille!»

Pohjolan miehet hyökkäsivät silloin hänen kimppuunsa.

Väinämöinen pyörähti pihalle. Siellä syntyi huima ottelu.

Väinämöisen miekka välähteli tulena. Hän listi kuni nauriin napoja, lippasi kuin liinan päitä, päitä Pohjan poikasien.

Torjuttuaan näin miehet luotaan Väinämöinen riensi kivimäelle. Sen kyljessä hän huomasi valepiirron. Otti miekkansa ja veti kallion kahdeksi. Kun hän kurkisti halkeamaan, näki hän siellä käärmeitä olutta juomassa. Hän katkoi niiltä kaulan ja koetti sitten aukoa teräsvuoren ovia. Kourin koetteli ovia, salpoja sanan väellä, vaan eivät ovet käsin avaudu, eivätkä salvat sanoista huoli. Neuvottomaksi tuli Väinämöinen, kun ei ollut aseita, millä salvat olisi särkenyt. Allapäin, pahoilla mielin lähti kotiin aseita hankkimaan.

Kalevalaan tultuaan meni Väinämöinen kohta Ilmarisen pajaan ja sanoi:

»Kuule, seppo Ilmarinen, taos kuokka kolmihaara, tao tuuria tusina, avaimia aika kimppu, joilla kuun kivistä päästän, päivän päästän kalliosta!»

Ilmarinen tarttui heti työhön ja työnsi rautoja ahjoon.

Kun Louhi Pohjolassa huomasi, että Väinämöinen oli tyhjin toimin palannut kotimaahansa, ei hän voinut ymmärtää syytä siihen. Siksi hän muutti itsensä haukaksi ja lentää suhautti Väinölään tiedustelemaan. Hän lensi Ilmarisen pajalle arvellen voivansa sepolta houkutellessa ilmi haluamansa tiedot. Istahti pajan ikkunalle ja alkoi mairitella:

»Ohoh, seppo Ilmarinen, takoja alinomainen, kun olet kovin osaava, varsin taitava takoja!»

Vastasi Ilmarinen: »Ei tuo kumma lienekään, jos olen takoja tarkka, kun olen taivoa takonut, ilman kantta kalkutellut.»

Haukka jatkoi: »Mitä seppo siitä laadit, kuta rautio rakennat?»

Vastata sukasi seppo: »Taon kaularengasta tuolle Pohjolan akalle, jolla kiinni kytketään vankan vaaran kylkeen.»

Louhi säikähti, vallan hätääntyi: jokohan oli tuho tulossa! Nousi heti lentoon ja kiiti Pohjolaan.

Siellä hän kohta päästi kuun ja auringon pitkästä vankeudesta. Ne kohosivat entisille sijoilleen valaisemaan maailmaa.

Iloiten riensivät nyt ihmiset Kalevalassakin ulos pihalle tervehtimään armasta aurinkoa. Vaka vanha Väinämöinen kohotti katseensa taivasta kohti ja saneli:

»Terve kuu kumottamasta, kaunis kasvot näyttämästä, päivä kulta koittamasta, aurinko ylenemästä.

Kuu kulta kivistä pääsit, päivä kaunis kalliosta, nousit kullaisna käkenä, hopeaisna kyyhkyläisnä elollesi entiselle, matkoillesi muinaisille.

Nouse aina aamusella tämän päivänkin perästä! Teepä meille terveyttä, siinä saama saatavihin, pyytö päähän peukalomme, onni onkemme nenähän!

Käy nyt tiesi tervehenä, matkasi imantehena, päättä kaari kaunihisti, pääse illalla ilohon!»

VÄINÄMÖINEN VÄISTYY MARJATAN POJAN TIELTÄ.

Vanhempiensa luona, isänsä korkeassa kodissa kasvoi ja kukoisti Marjatta, vanhempiensa nuorin. Kaunis, kaino ja siveä oli tämä nuori neiti.

Kerran panivat vanhemmat Marjatan lampaita paimentamaan. Lampaat kapusivat pitkin mäkiä ja vuoren kukkuloita, neiti asteli ahoa. Kultarinta käki kukahteli puussa mäen rinteellä. Marjatta istahti marjamättäälle käkeä kuuntelemaan ja kukuttamaan. Sille hän lausui:

»Kuku hopearinta, kauanko neitona kuljen täällä karjan paimenena: kesänkö vai kaksi, vaiko kymmenen kesää tahi ei täyteen tätäkään!» Kirkui silloin marja mäeltä:

»Tule neiti pimaposki poimimaan, ennenkuin etana minut syöpi! Monta on tästä kulkenut, mutta ei kukaan ole minua poloista korjannut.» Marjatta poimi sen marjan ja söi.

8 - Tolvanen, Kalevala

Mutta siitä marjasta hän tuli äidiksi.

Kului monta kuuta ja lasta odotettiin syntyväksi. Vanhemmat vihoissaan ajoivat Marjatan pois kotoa. Turhaan heiltä Marjatta suojaa pyysi, turhaan anoi lämmitettyä saunaa.

Pieni piikatyttö lähti silloin Marjatan pyynnöstä naapurista kylpyä kysymään. Hän juoksi nopeasti Ruotuksen taloon ja pyysi isännältä kylpyä Marjatalle:

»Läksin kylpyä kylästä, saunaa Saraojalta, jossa huono hoivan saisi.»

Kädet puuskassa kysyi ruma Ruotuksen emäntä; »Kelle kylpyä kyselet?»

»Kysyn meidän Marjatalle», tyttö vastasi.

Tylysti vastasi emäntä: »Ei kylt kylään jouda. On tuolla talli hongikossa. Menkään Marjatta sinne. Kun hevonen hengähtää, siitä hänelle kyllin löylyä.»

Tyttö juoksi takaisin ja kertoi Marjatalle, mitä hänelle oli sanottu. Itkien lähti silloin Marjatta kotoaan ja meni talliin kankaalle. Perille päästyään hän huokaisi:

»Hengitä hyvä hevonen, huokaise vetäjä varsa, kylylöyly löyhäytä, sauna lämpöinen lähetä, jotta huono hoivan saisi!» Hevonen henkäisi niin lämpimästi, että se oli kuin lämmin löyly. Sitten syntyi pieni poika ja Marjatta laski sen heinille hevosen luokse.

Jonkin ajan kuluttua istui Marjatta pieni poikanen polvillaan ja sukki tukkaansa. Kun hän vähän päätänsä käänsi, poika äkkiä katosi hänen sylistään. Äidillä tuska ja hätä siitä! Hän etsi pientä poiuttansa joka sopesta ja sopukasta: alta jauhavan kiven, alta juoksevan jalaksen, alta seulottavan seulan. Etsi mäiltä, männiköiltä,

kannoilta, kanervikoilta, katsoen joka kanervan, kaivellen katajanjuuret, ojennellen puiden oksat.

Tähti katsoi hänen hätääntynyttä etsimistään. Marjatta tähdelle kumarsi:

»Oi tähti jumalan luoma, etkö tiedä poiuttani, missä on pieni poikueni, kultainen omenueni?»

Tähti kylmästi tuikahti: »Jos tietäisinkin, en sanoisi. Hänpä on minutkin luonut näille päiville pahoille, kylmillä kimaltamahan, pimeillä pilkkimähän.»

Kuu nousi taivaan rannalle. Marjatta sille kumarsi: »Oi kuuhut Jumalan luoma, etkö tiedä poiuttani?»

Kuu kummasti kumotti: »Jos tietäisinkin, en sanoisi. Hänpä on minutkin luonut näille päiville pahoille, yksin öillä valvomahan, päivällä makoamahan.»

Nousi armas aurinko taivaalle. Marjatta sen puoleen kääntyi ja kumarsi:

»Oi päiväyt Jumalan luoma, etkö tiedä poiuttani, missä on pieni poikueni, kultainen omenueni?»

Lämpimästi paistoi päivä: »Kyllä tiedän poikuesi. Hänpä on minutkin luonut näille päiville hyvälle kullassa kulisemahan, hopeassa helkkimähän. Tuolla on suolla poikuesi, tuolla on suossa suonivyöstä.»

Sinne Marjatta riensi, riemuiten sulki poikansa syliinsä ja kantoi kotiin.

Marjatan kaunokainen kasvoi nyt äitinsä luona. Emo kutsui häntä kukkasekseen eikä hänellä muuta nimeä ollutkaan.

Mutta ei hän aina voinut nimettä olla. Siksi kutsuttiinkin ukko Virokannas lasta ristimään.

Ukko tuli, mutta ei ruvennut kastamaan ennen kuin saataisiin tutkituksi lapsen syntyperä. Silloin

haettiin vaka vanha Väinämöinen tutkijaksi ja tuomariksi.

Kun Väinämöinen oli kuullut kaikki mitä pojasta tiedettiin, hän lausui tuomionsa:

»Kun lie poika suolta saatu, maalta marjasta siinnyt, poika maahan pantakohon marjamättähän sivulle, tahi suolle vietäköhön!»

Mutta silloin kaksiviikkoinen poika alkoi puhua:

»Ohoh sinua, ukko rukka, tuhmasti olet tuominnut ja väärin laskenut lakia. Eipä sinua itseäsikään niin ole tuomittu suuremmistakaan syistä eikä tyhmemmistäkään teoista. Ei sinua silloinkaan suolle viety kuolemaan, kun olit oman pääsi päästimeksi luvannut seppo Ilmarisen Pohjolaan, tai silloin, kun olit saattanut nuoren neidon menemään alle syvien aaltojen.»

Kaikki ällistyivät. Ei kyseltyt enempää enää ukko Virokannaskaan, vaan risti lapsen Karjalan kuninkaaksi, kaiken vallan vartijaksi.

Loukkaantuneena ja häpeissään asteli Väinämöinen pois. Kulki meren rannalle. Ryhtyi siellä laulamaan ja lauloi nyt viimeisen kerran. Lauloi itsellensä vaskisen veneen. Istui veneen perään, käänsi sen ulapalle mennäksensä pois kaukasiin tuntemattomiin seutuihin.

Menessään hän lausui:

»Annapas ajan kulua, päivän mennä, toisen tulla, taas minua tarvitahan, katsotahan, kaivatahan uuden sammon saattajaksi, uuden soiton suorijaksi, uuden kuun kulettajaksi, uuden päivän päästäjäksi, kun ei kuuta, aurinkoa, eikä ilmaista iloa.»

Väinämöinen purjehti yläisihin maaemihin, alaisihin taivosihin.

Mutta kansallensa hän jätti kanteleensa, soresan soiton ja suuret laulunsa.

RUNOLAULAJAN LOPPUSANAT.

Suuni jo sulkea pitäisi, kiinni kieleni sitoa, laata virren laulannasta, heretä heläjännästä. Hevonenki hengähtävi matkan pitkän mentyänsä, rautanenkin raukeavi kesäheinän lyötyänsä, vetonenkin vierähtävi joen polvet juostuansa, tulonenkin tuikahtavi yön pitkän palettuansa, niin miks'ei runo, väsyisi, virret vienot vierähtäisi illan pitkiltä iloilta, päivänlaskun laulannoilta.

Noin kuulin saneltavaksi: eipä koski vuolaskana laske vettänsä loputen, eikä laulaja hyväinen laula tyynni taitoansa. Mieli on jäämähän parempi kuin on kesken katkemahan.

Niinpä lauluni lopetan. Mitäs tuosta, jos mä laulan, jos mä paljonkin pakisen, jos laulan jokaisen laakson, joka kuusikon kujerran! Ei ole emo elossa, oma vanhin valvehella, eikä kulta kuulemassa, oma armas oppimassa. On mua kuuset kuulemassa, hongan oksat oppimassa, koivun lehvät lempimässä.

Piennä jäin minä emosta, matalana maammostani. Jäin kuin kiuruksi kivelle, rastahaksi raunioille vaimon vierahan varahan.

Jou'uin viimein kulkemahan, vaivainen vaeltamahan, joka tuulen tuntemahan, vilussa värisemähän. Moni nyt ajattelevi minun liioin laulavani, väärin virttä vääntäväni.

Elkätte hyvät imeiset tuota ouoksi otelko, jos mä lapsi liioin lauloin, pieni pilpatin pahasti! En ole opissa ollut, käynyt mailla mahtimiesten.

Muut kaikki oli opissa, mie en joutanut kotoa emon ainoan avusta, yksinäisen ympäriltä. Piti oppia kotona oman aitan orren alla, oman äitin väärtinöilla, veikon veistolastusilla, senki piennä pikkaraisna, paitaressuna pahaisna.

Vaan kuitenkin kaikitenki, la'un hiihin laulajoille, la'un hiihin, latvan taitoin, oksat karsin, tien osoitin.

Siitpä nyt tie menevi, ura uusi urkenevi laajemmille laulajoille, runsahammille runoille nuorisossa nousevassa, kansassa kasuavassa.

Paperikirjan luettelointitiedot (Finna):

Kalevala

Kalevala (proosamukaelma), suomi

Tolvanen, Onni

WSOY 1935. 3. p.

1. p. 1912

Ulkoasu: 118 sivua

Kieli: suomi

Huomautukset:

Kansinimeke: Kalevala nuorisolle.

Julkaisija: Porvoo : WSOY 1935.

kansanrunous → Suomi

oppikirjat → äidinkieli

Lisätiedot:

nuorisolle kertonut Onni Tolvanen

E-kirja:

Tekijä Tolvanen, Otto

Nimeke Kalevala nuorisolle / kertonut Onni Tolvanen

Julkaistu Akaa, Raimo Honkanen, 2017

Ulkoasu 118 s.

Aineisto Tekstiaineisto

Kieli fin

Onni Tolvanen s. 1881 Oulu - k. 1943 Helsinki

https://fi.wikipedia.org/wiki/Onni_Tolvanen

Tekijänoikeuslaki antaa EU:ssa 70 vuoden suoja-ajan tekijän

kuolemasta laskettuna. Tämän jälkeen kaikki teokset ovat kaikkien käytettävissä ja levitettävissä.